

DÁNIEL ANNA

**ISTVÁN KIRÁLY
UTJA**

DANTE

DÁNIEL ANNA
ISTVÁN KIRÁLY ÚTJA

**TÖRTÉNELMI REGÉNY
A SERDÜLT IFJÚSÁG SZÁMÁRA
KÉPEKKEL**

I. FEJEZET

Esztergom várának külső udvarában semmi változás sem látszott. Nyugalomban, békésen folyt minden a maga rendjén. Az emberek pontosan végzik munkájukat, - merthogy így parancsolta a beteg Géza fejedelem felesége, Sarolta nagyasszony.

A fejedelem betegségéről is csak halkan, lopva beszélnek. Mindenki végezze munkáját, - így szól a parancs. A hiábavaló szószaporítást soha nem szerették a várban. Magyar embernek nem is természete, idegen meg hamar leszokik róla.

De a látszólagos nyugalom csak nagy viharokat megelőző csend. Nincs olyan egyszerű közembere a várnak, aki ne sejtené, hogy Géza úrnak, Árpád vezér dédunokájának napjai meg vannak számolva.

A várudvaron, most megy át Anasztázusz, a német püspök. Lehajtott fejjel egyenest a belső kapu felé tart. A kapu kinyílik előtte.

Két katona áll őrt a kapu előtt. Mind a ketten a pap után néznek. Köszönnek. Az öregebbik homlokához emeli kezét, a fiatalabbik még meg is hajlik mélyen.

Az idősebbik katona, Jutacs, előbb óvatosan körülnéz, nincs-e a közelben valaki, aztán halkan mondja fiatal társának: - Te Sebő. Jó lenne, ha István úr idejében megérkeznék Erdélyből...

- Nem is tudom, miért kellett most olyan hosszú útra indulnia?

- A fejedelemasszony kívánsága volt, hogy István úr az Erdőelvi tartományba menjen az ő testvéröccsének, Gyulának látogatására. De azóta már vissza is jöhetett volna.

Csend volt egy pillanatig, aztán megint az öregebb katona beszélt:

- Ezek az újhítű papok - és fejével a belső kapu felé intett, mely mögött Anasztázusz eltűnt. - Úgy mondják, sok van köztük, aki a nyavalyások gyógyításához is ért. Akár a mi táltosaink. Azok is jól értenek a sebek összeforrasztásához, meg a sebek elmulasztásához.

A fiatalabb katona, ki mély tisztelettel köszöntötte Anasztázusz püspököt, mikor az udvaron átment, már az újhítűekhez tartozik. A nagykeresztes templomba jár imádkozni. A nagy templomba, melyet Géza úr építtetett itt Esztergomban, melynek ékesítésén, díszítésén még mindíg dolgoznak a Bizáncból idehozott görög mesterek.

Jutacs azért jóindulattal nézi fiatal társát. És Sebő is nagy tisztességgel hallgatja Jutacs szavait, ahogy illik a fiatalembernek, mikor öregebb szól hozzá. Géza fejedelem udvarában békességgel megvannak egymással a régi hiten levők és az új Istent tisztelők.

- Te Sebő... Itt volt az öreg táltos, kit a fiatal Vazul úr küldött a beteg fejedelemhez.

- Itt volt? Aztán?...

- Aztán visszament Csepel szigetére. Ott vár.

- Vár? Ugyan mire?

- Az is lehet, - most Jutacs egészen halkan beszélt - hogy hálaadó ünnepségre vár, amit be fognak mutatni, ha Géza úr meggyógyul. De ha úgy fordulna?...

Hallgatott. Sebő mozdulatlanul állt helyén, de szeme kérdőn, kutatóan nézett idősebb társára és Jutacs folytatta:

- Az is lehet, - és az öreg katona hangja még nyomottabb, - hogy áldozásra vár. Csepel szigetén temették el Géza úr apját, Taksony fejedelmet, Árpád édes, vérbeli unokáját. Az

apám még ott volt. Sokszor elmondta, hogy a táltosok hogyan tették fel óriási máglyára a halott nagyurat. Gyóka, a főtáltos gyújtotta meg fáklyával a tüzet. A vezérek, a hét törzs hadnagyai, levágták hajuk első csimbókját és a tűzbe dobták. A táltosok ott énekeltek, virrasztottak a máglya mellett. Így gyászolták, siratták három álló hétig Árpád vezér unokáját, Taksony fejedelmet. Most, hogy fia, Géza úr betegen fekszik, eljött ám az öreg táltos...

- Hiába jött... Géza úr hozzánk, újhitűekhez tartozik.

- Ugyan úgy-e?... - Jutacs hangja éles lett és szúró.

- Úgy, - vágta rá Sebő. - Géza urat újhitű papok temetik majd el, a nagy templom aljában, melyet ő építtetett. Vazul úr hiába küldte el a pogány táltost, hiába.

- Ne szaporítsátok a szót, - hangzott most hátuk mögött az udvarbíró parancsoló hangja. - Vigyázatok a szóra, mely szájatokat elhagyja. Veszedelmesebb lehet a marása mint a veszett állaté.

A katonák lehajtották fejüket. Az udvarbíró mégegyszer keményen végignézett rajtuk, aztán továbbment.

Jutacs és Sebő álltak a kapu előtt, némán, mozdulatlanul, mintha bálványképek volnának.

De szemük tekintete messze kalandozott, a sziget felé, hol valaha nagy, lobogó máglyán feküdt Árpád vezér unokájának, Taksony fejedelemnek holtteste.

A magyar törzsek vezérei levágott hajukat dobták a lobogó lángba, három héten keresztül folyton hallatszott a táltosok sirató éneke, mert hogy a legnemesebb törzsnek dőlt ki a hajtása.

Nagy, széles bizánci terítővel betakart heverőn pihen a beteg nagyúr, Géza fejedelem. Arca sárga, halántéka besüppedt, de barna szemének tekintete most is erős, átható. A fejedelem szeme ez, melynek látnia, értenie, ítélnie kell közeli és távoli dolgokról egyaránt. A fejedelem felülről néző, messzire látó, mindent lemérő szeme... Szomorú és kemény, megértő és határozott, elnéző és kérlelhetetlen. Ilyen az igazi vezér szeme, ilyen Géza úré, aki tudja, hogy milyen homály és bizonytalanság veszi körül az emberi dolgokat. És neki ebben a homályban, bizonytalanságban kell rendet és igazságot; oltalmat és védelmet; megértést és kérlelhetlenséget osztani úgy, ahogy a dolgok célirányossága kívánja.

Felesége, az erdélyi Gyulák véréből való Sarolta ott ül mellette a heverőn és lassan, gyöngéden simogatja a beteg lesoványodott, kékeres kezét.

Géza most az asszony arcát nézi. És meleggé lesz, a mindent felülről néző, kemény, átható szempár.

- Istvánról még semmi hír?

- Minden nap megjöhet. Lehet, hogy már ma itt lesz. - Aztán kisvártatva hozzáteszi:

- Testvéröcsém atyafiságos szeretettel várta, bizonyára István is úgy jön majd el tőle.

- Úgy szeretném. - És Géza a messze távolba nézett. - Ha véreivel, atyafiságával békességben, egyetértésben lehetne... Nem könnyű ez néha még a közembereknél sem, hát még a fejedelmi családokban.

Aztán megint feleségére téved pillantása.

- A te szép, aranyos hajad ezüstössé lett itt mellettem, Sarolta...

- Én uram... Géza...

A fejedelemasszony hangja megremegett és remegtek az ujjai is amint a kékeres, lefogyott kezét simogatták.

De a fejedelem már erőt vesz magán. Vége az ellágyulásnak. Nyugodt, csendes a hangja. Súlyos, döntőfontosságú minden szó, mely elhagyja száját.

- Pár hét óta úgy érzem, hogy sietnem kell. Elkésni nem szabad Sarolta. Sem nekem, akinek indulni kell; sem neked, aki itt maradsz. Jövendő sorsodat rendelettel hagytam István fiunk kezébe. Nincs aggodalmam. István szerető gyermek, erős férfi, igaz fejedelem lesz belőle és állni fogja rendeletemet.

A fejedelemasszony szeme könnybe borult.

- Ne sírj most Sarolta, erre később is lesz idő.

Felemelte a kezét és felesége hajára tette.

- Itt a betegséggel küszködve arra az időre kell gondolnom, mikor én téged a nagy erdők országából magammal hoztalak, aranyhajú Sarolta. De szép is voltál ott, apádnak, Gyula vajdának udvarában. És most, hogy arany hajad ezüstössé lett, hogy ragyogó kék szemedet a bánat elfátyolozta, hogy délceg termeted megtörten ül itt mellettem, az én lelkemnek még sokkal szebb vagy, mint mikor kezedet kezembe tetted, mondván, - hűséges párom, szerető feleségem leszel. Nekem most még sokkal szebb vagy, Sarolta.

A fejedelemasszony nem tudott felelni. Félt, hogy sírásba csuklik hangja és Géza úr azt mondta: most nincs idő a sírásra.

- István fiunkra nem hagyok olyan békességet mint hittem. Kívánságomra már pajzsra emelték; fejedelemmé választják utánam, de atyjafia, a Tarhos véréből való Koppány nem jött el a pajzsot tartani. Te tudod Sarolta... Koppány nem ismeri el a mi fiunkat, Istvánt, a magyarok hadnagyának és nem fogja elismerni - ha én elmentem - fejedelemnek.

- Koppány istentelen pogány - és Sarolta szeme lobot vetett.

Géza kicsit felvonta vállát: - Igen, Koppány pogány. De a somogyi és zalai nép az ő híve és övé Veszprém felső része. Hat napig vágathat legsebesebb paripáján, még mindig a maga földjén, saját vitézei között van. Az emberek ott mind őt követik és Koppány tartja kezében a turulos zászlót. Most még az ő kezében van a zászló.

- A mi zászlónkon meg Szűz Mária képe, az Úr Jézus boldogságos anyjáié - és Sarolta keresztet vetett. Nézte Géza kezét. Hátha az is?... De a fejedelem keze mozdulatlanul feküdt a bíboros takarón.

Csend volt egy pillanatig, aztán megint Géza úr beszélt: - István fiunk akkor lesz igazán erős, ha a Szent Asszony zászlója mellett a turulos is kezébe kerül.

- Hát majd kezében lesz! - És Sarolta fölemelte fejét. Erős, kemény, büszke asszony volt, a Gyulák véréből való. Ősei a magyar törzsek főbírói: „gyulák”. Hivatásuk, bírói tisztjük jelzését, a „gyula” szót aztán később családi névként használták. A Gyulák, a maguk tartományában, Erdőelvén, éppen olyan urak, mint a Királyhágón innét az Árpádok. Sarolta apja sokáig élt mint követ Bórbanszületett Konstantinosz császár udvarában. Kereszténnyé lett és bizánci patríciussá választották. Fiát görög hercegleánnyal, a császár unokahúgával jegyezte el és leányát, Saroltát a bizánci udvarban neveltette. Az aranyoshajú, csodálatos szépségű Saroltáról azt tartották az udvarnál, hogy királyi trónusra született. Szépsége, esze, akarata mind arra teszi hivatottá, hogy uralkodjék.

Géza úr most egy darabig figyelmesen nézte feleségét.

- Hogy mondd, Sarolta? István fiunk kezében lesz a Szent Asszony zászlója meg a turul madaré. Igen, ez az igazi hatalom, ha meg tudja szerezni, ha jól tudja tartani mind a kettőt. De megszerezni nem lesz könnyű Koppány vezértől és megtartani még sokkal nehezebb. Látod, erre gondoltam én, mikor Koppány leányát, Lónát fiunk feleségéül kívántam.

- Jól tudod uram, hogy Koppány és minden vére pogány. Koppány nem is akar a mi szent hitünkről hallani.

A fejedelem elfordította fejét, sóhajtott, de csak alig hallhatóan.

- Igen, tudom, te nem kívántad ezt a házasságot Sarolta. Én úgy gondolkoztam, legyen meg a házasság és a szövetség; a többi a papok munkája. Azok majd elvezetik István feleségét az új Isten útjára. Az volt kívánságom, hogy István hozza ide Lónát Esztergomba feleségül és jól láttam, a fiataloknak is kedvére lett volna a házasság... Aztán Lóna apja, Koppány jöjjön el a pajzsot tartani, melyen fiunkat fejedelemmé emelik...

- Ezzel a házassággal István fiunk lelki üdvössége került volna veszedelembe. A mennyei üdvösség minden fejedelemségnél drágább, uram.

Géza bólintott. - Így mondtad ezt akkor is nekem és most már ha fiunk hazatér, ha semmi újabb hírt nem hoz Koppány házából...

- Istenem... - És Sarolta mély, keserves sóhajtást fojtott vissza szívébe. Az ő nagybeteg ura még mindig reménykedik, hogy István és Lóna házasságával békét tud teremteni. Hát neki, Saroltának nem ez lenne a legfőbb óhajta?... De hát lehet Koppánnyal békesség? Hiszen szentéletű, tudós, bölcs papokat is küldött hozzá... Hiába. Ragaszkodik pogányságához és leányát sem hagyja megkeresztelni. Amellett mindenütt kisebbiti Istvánt. Lehet ezzel az emberrel békességben megférni?...

- Ha István fiunk - hallja most Sarolta a fejedelem hangját - ebben az útjában sem tud Koppánnyal megegyezni, akkor követeket fogok küldeni a bajor Gizelláért Regensburgba, hogy hozzák el a hercegleányt fiunk hitveséül.

- Gizella jámbor, istenfélő, keresztény hajadon.

- Úgy van, - bólint Géza - apja pedig bajor fejedelem volt, testvére most uralkodik s nagybátyja a császár. Így hát rendben lesz a dolog. Ami azonban nincs rendben, - tette hozzá - hogy Zerind fia, Koppány nem jött el a többi vezérrel a pajzsot emelni.

- Elvetemedett lázadó. A legkeményebb büntetést érdemli. Azt meri állítani, hogy neki éppen olyan joga van a fejedelmi székhez mint Istvánnak.

- A legkeményebb büntetést érdemli, azt mondod Sarolta? - és a fejedelem csöndesen ingatta fejét. - Tudod-e, hogy csak azt lehet büntetni, aki felett erőnk van. Aztán meg Koppány Árpád fiának, Tarhosnak maradéka, mint ahogy a mi Istvánunk Árpád másik fiának, Zsoltnak maradéka. Mind a ketten a honfoglaló fejedelem véréből valók.

- Uram - és Sarolta remegett a felindulástól - csak nem akarod azt mondani, hogy Koppánynak igaza van?

- Nem az igazságon múlik ez Sarolta, hanem az erőn. Az erőt pedig a békés megegyezés vagy a háború hozza meg. Én úgy szeretném, ha Árpád vére nem pusztítaná egymást fegyverrel, amíg békesség lehet. Ha mód lenne Koppánnyal megegyezni?... Légy rajta te is Sarolta, mert azután már csak a vér, az erőszak jöhet. Jól tudod, ez elől sem tértem én ki, mikor kellett, de sokszor van úgy, hogy csak akarni kell, okosan, igazán akarni s erőszakra nincs szükség. Ha aztán nem lehet másképpen, - hát kihúzzuk a kardot. De ennek az országnak csak az lesz igazán fejedelme, aki a Szent Asszony zászlaját meg a turulmadaras lobogót ott tartja együtt a kezében. Elfáradtam, Sarolta, pihenni akarok, ha István fiunk megérkezett, keressetek fel.

Sarolta lehajolt a bíborpiros terítővel letakart heverő felé, homlokon csókolta urát és kiment a hálókamrából. Csendet parancsolt mindenütt a palotában, hogy a nagybeteg zavartalanul pihenessen.

II. FEJEZET

Géza úr egyedül maradt...

Fáradtan nyúlt el a heverőn, de aludni nem tudott. Lehúnyta szemét, de nem volt nyugovása. Szeme előtt úgy jöttek-mentek a képek, mintha az öreg varázsló táltos, Gyóka idézné fel a multat.

Maga előtt látta a nagy, fehérhajú öregembert, kit édesapja, Taksony úr mindig elhivatott, ha tanácsra volt szükség. Taksony úr gyakran mondta a fiatal Gézának, hogy soha meg nem bánta, ha Gyókára hallgatott. A táltos ellensége volt a külső országokban való háborúskodásnak, kalandozásnak. „Ha békességben lehettek, hagyjatok mást is békességben.” Igyekeztem megfogadni tanácsát, mikor tehettem, - mondta Taksony úr fiának.

De nem mindig tehettem.

Ritkán tehettem, mondja most magában félhangosan a nagybeteg és mintha saját lelkével viaskodna, beszélgetne. Már serdülő legénykorában észrevette, hogy édesapja, bár a törzsek vezérei pajzsra emelték és a fejedelmi botot kezébe adták, sokszor nem követheti saját akarátát. A hét törzs urai mind vezérjogot gyakorolnak saját földjükön. Vezérjoguk van a Gyuláknak Erdélyben, Huba, Tas véreinek a Tiszaháton, a besenyők fejedelmének az egész Alduna környékén. Taksony úr hiába ismétli előttük az öreg táltos tanácsát, hogy itt a hazai föld, a miénk, ezt kell beépíteni, művelni, védeni. A Bulcsu, Huba, Ond nemzetség vezérei kalandra, zsákmányra, prédára éhesek, szomjasak. Nyugtalan vérük üzi-hajtja őket. Ha a fejedelem jobb szeret kényelmesen otthon ülni - mondják - teheti. Módja, kincse, védettsége van hozzá. Ők, a törzsek vezetői nem szólnak ebbe bele. Taksony úr, Árpád vezér édes unokája. Pajzsra emelték, vezéri botot adtak kezébe. De ők meg a többi vezérek maradékai és ha kedvük van hozzá, hogy nyugat felé, német, frank, olasz földekre, vagy lefelé, Bizáncig kalandozzanak prédáért, rabokért, abba meg Taksony úr ne szóljon bele. Nem az ő vére hullik, nem az ő nemzetsége fogy. Ha Árpád maradékának nem ízlik a háború, üljön itthon békében. Őket vad, mámoros vágyakozás hajtja idegen földek, városok felé.

Taksony úr meg akarja mutatni, hogy ő sem puhult el a vezéri székekben. Elindul egy-egy csapattal, de alapjában véve jobb szeretne otthon ülni, az öreg Gyóka beszédét hallgatni, hogyan volt régen és tanácsaira figyelni, hogyan lehetne jól a jövőben?

- A nagyapádnak, Árpád vezérnek - mondta Gyóka, - hadakozni kellett mind a két kezével, hogy békességet, nyugalmat teremtsen. Amint a hódításnak vége lett, azonnal a béke munkájához látott. Akikkel véres háborúkat vívott, igyekezett szövetségeseivé tenni. Apádat, Zsolt vezért legnagyobb ellenségének, a kabarok fejedelmének leányával jegyezte el. Így lett az ellenségből vérrokon, a hadakozó félből szövetséges.

És Géza, amint ott fekszik a heverőn, mintha most is hallaná a táltos szavait, mint ahogy hallgatta régen, gyermekkorában.

- Árpád erős volt, bölcs, merész és körültekintő. Vezette népét és uralkodott a törzseken. Nagyapádnak, Zsoltnak fejedelemsége alatt egyre erősebb a törzsek vezéreinek hatalma. Mindegyik a maga útján akar járni.

Úgy-úgy, - gondolja Géza. - És édesapám még sokkal többet engedett nekik. Engedékenységet gyengeségnek vették. A törzsek vezérei idegen földön, harci kalandok, prédák kedvéért ontották a magyar vért. Honfoglaló Árpád alatt mély tisztelet, nagy becsülés vette körül a magyar nevet, vitézségét, bátorságát. Aztán később rettegve gyűlöltek, szidalmazva becsülést mint közös ellenség ellen szövetkeztek. Hiszen semmiféle tartomány nem lehetett biztonságban tőlük, sem nyugat, sem kelet felé.

Taksony úr rendelkezésére nem is hederítenek, míg csak Augsburg mellett, a Lech mezején össze nem törik a németek Bulcsu és Lehel csapatait.

Géza behúnyja szemét, de azért tovább jön egyik kép a másik után.

Gyóka, a főtáltos temeti el édesapját. Mintha most is fülében csengene a búcsúzó, sirató ének. A törzsek vezérei őt emelik pajzsra és folytatni akarják, amit Taksony úr alatt műveltek.

Nehéz munka volt, míg akaratukon úrrá tudott lenni. Megelégedéssel gondolt most arra, hogy ritkán használt erőszakot. Okossággal, körültekintéssel lassanként elérte, hogy a kalandozások, a törzsek önálló portyázása egyre ritkább. Ha az ország határát kellett védeni, akkor Árpád vére ment elől, de a prédavadászat, az idegen tartományok feldúlása az ő uralkodása alatt egyre gyérül.

A nagybeteg fejedelem elmosolyodik. Eszébe jut, hogy mint húnnya be szemét, ha egyik-másik vezér mégis elindult törzsével idegen tartományt felégetni, feldúlani. Néha még titkos biztatás is ment feléjük, olyankor, ha Géza valamelyik hitszegő, álnok szövetségesét vagy alattomos ellenségét büntetni akarta, - de nem nyíltan. Ilyenkor a fejedelem nem tudott semmiről. Egy-egy törzs elindult saját felelősségére prédát szerezni. Géza esetleg meg is dorgálta őket nyilvánosan. De ő is, a megfeddett vezér is tudta, mit jelent a dolog? Aztán csend, béke volt megint.

A magyar nevet tisztelték, becsülték nyugaton és keleten egyaránt.

A beteg előtt most gyorsabban folynak a képek. Lent van a nagy hegyek országában, az erdélyi vajdánál, Gyulánál. Ott látta meg először az aranyoshajú Saroltát. Feleségül kérte. És Sarolta, mielőtt kezét nyújtotta volna, azt mondta:

- Engem Bizáncban az Úr Jézus hitében megkereszteltek, én melletted is csak mint Krisztus aláztos szolgája élhetek.

Géza már sokat hallott akkor az új hitről. Keletről, nyugatról kezdtek beszivárogni magyar földre az új vallás papjai. A fejedelem hagyta, a nép nem bántotta őket. A magyar nép lelke mindig türelmes volt. A gyűlölködést azért, mert valaki más formában imádja istenét, nem ismerte. Történettudósok hiteles írásai bizonyítják, hogy a tizedik századbeli pogány magyarok között, keresztény hittérítő soha életét nem vesztette. Sőt, már akadtak sokan, kik figyelmesen hallgatták az idegen papok tanításait.

Mintahogy Géza úr is figyelmesen hallgatta Saroltát amint az egyetlen igaz Istenről, meg annak fiáról beszél neki. Isten fiáról, ki eljött, hogy szenvedjen és meghaljon érettünk, bűnösökért a keresztfán. Géza csak hallgatja menyasszonyát, mikor az Atyáról, Fiúról és Szentlélekről beszél. A Szentlélekről, kinek sugallatára erős lesz a gyöngye, hős lesz a gyáva, igazmondó az álnok, mert nincs olyan nagyság, jóság és nemesség, hová a gyarló, bűnös, gyöngye ember lelke fel nem emelkedhetnék, ha a Szentlélek megihleti.

Géza úr hallgatott. Az új hit tanításaiból sokat felfog éles, átható értelmével, de lelkét még nem tudják átítatni az Ige szavai. Sem amit Sarolta mond, sem az udvarnál élő Radla apát tanításai.

Sarolta kívánságára szívesen fogadja esztergomi udvarában a német és görög papokat, kik között még nincs meg a szakadás, mert a bizánciak is elismerik a római pápát egyházi fejüknél. Géza el-elbeszélget a tudós papokkal, velük taníttatja kisfiát, Vajkot és Sarolta únszolására a fiút ötéves korában megkeresztelteti Adalbert prágai püspökkel a vértanú István nevére.

Sőt amikor Sarolta összekulcsolt kézzel kéri és a szentéletű püspök is szívére beszél, két héttel Vajk megkeresztelése után ő maga is keresztvíz alá hajtja fejét. Miért is ne tenné? - gondolja magában. Sok minden szép és okos dolog van az új hit tanításaiban. A jót, a helyeset szívesen hallgatja az okos ember, akárki mondja is. Csak azt nem érti Géza úr, miért kívánja Adalbert,

a szelídlelkű püspök és Radla, az erélyes apátúr, hogy ő ősei hitétől teljesen elforduljon és a táltosokat tiltsa ki udvarából.

A beteg fejedelem ma éppen olyan érthetetlennek találja ezt a kívánságot mint régen. Vajkot, kit már Istvánnak hívnak, tanítsák a papok az új hit szerint - nem bánja. De ő nem akar teljesen elfordulni a régi hittől, melyben ősei, az Árpád fejedelmek éltek. Nem akarja elfelejteni az öreg táltos, Gyóka tanításait és nem akar elfelejtkezni a lobogó, óriási máglyáról, melyre valaha apjának, Árpád unokájának holttestét feltették. Nem érthetik ezt az idegen vérből való papok - gondolja Géza úr - bármilyen okosak, tudományosak is. De milyen csodálatos, hogy ezt még felesége, Sarolta sem érti, ki pedig mindig és mindenben egy akaraton volt vele. És nem értették leányai sem, míg itthon éltek Esztergomban. A nagybeteg fejedelem sóhajt. Szegény leánykák... milyen messzire szakadtak tőlem. Talán még temetésemre sem jöhetnek el... Az egyik a kabarok között az Aba nemzetségből való Sámuelnek, a másik a velencei dogének felesége, a kisebbik a lengyel fejedelemhez ment férjhez.

Géza úr arcára mély árnyék borul, mert arra gondol, hogy ebben a kérdésben milyen távol áll tőle egyetlen fia, István is...

Most a szentéletű Adalbert jelenik meg előtte, kit a pogány poroszok később kegyetlenül meggyilkoltak. Milyen szépen kérlelte Adalbert, hogy adja át magát teljesen Krisztusnak. Most is szívében csengenek intő, únszó szavai: „Tagadd meg a régi pogány istent, légy lelkedben, szívedben teljesen és osztatlanul az Úr”. És Géza mikor idáig jutott gondolatában, megrázta fejét, mint ahogy megrázta akkor, mikor a kéréseket, intelmeket hallgatta. Pedig szerette, tisztelte Adalbertet és ma is őszinte szívvel sajnálja kegyetlen halálát. A pogány poroszok, akikhez téríteni ment, meggyilkolták. Miért kellett ezt a jó embert bántani? - kérdezi önmagában a fejedelem, - hiszen Adalbert szíve tele volt szeretettel, megbocsátással, könyörülettel. Hozzá is milyen jóságosan, milyen buzgó áhítattal beszélt.

A nagy beteg felemelkedik ágyában, mert úgy tetszik neki, mintha a püspök hangját hallaná.

„Hagyd ott a pogány hitet fiam és add magad teljesen az Úr Jézus hatalmába.”

És hallja saját hangját, amint a püspöknek felel:

- Mit akarsz tőlem, te pap? Nem építettem én templomot, úgy, ahogy te kívántad? Nem rendeltem az új vallás tanítóinak házat? Nem adtam nekik helyet, ahol békességben élhetnek és imádkozhatnak? Nem engedtem-e meg, hogy népemből keresztvíz alá hajthassa fejét az, kinek kedve van hozzá? De miért kell nekem a régi isteneket megtagadni? Hiszen elég gazdag vagyok én ahhoz, hogy a réginek és újnak egyaránt bőségesen áldozhassak.

És Géza úr mintha most, évek múlva is látná, hogy sápad el szavai után Adalbert arca. Remegő keze keresztet vet. - „Imádkozni és böjtölni fogok érted fejedelem, mert halálos bűn, istenkáromlás volt a te beszéded.”

Géza úr összeráncolja homlokát. Még ma sem érti, miért bűn, ha a régi istent is tiszteli az új mellett?...

Éppen úgy nem tudta ezt felfogni Géza úr, mint ahogy nem értették meg a régi rómaiak, kik minden újonnan meghódított tartomány istenének helyet adtak a Capitoliumon levő templomukban. Mikor a zsidókat meghódították, felszólították őket, adják át Jehova szobrát, majd azt is beállítják a templomba a többi mellé és elálmélkodtak, mert a leigázott, meghódított nép így felelt: „Jehova egyedül való, egyetlen, Ő rajta kívül nincs Isten”.

Géza úr lelkét nem itatta át Jézus tanítása. Amit megértett belőle, helyesnek, tiszteletre-méltónak találta, de szívében még nem vert gyökeret, hogy számunkra egyedül csak ő az igazság, az út, az élet.

III. FEJEZET

A lankáktól körülvelt mezőn lovascsapat megy előre. Messziről jöttek, a nagy hegyek országából. A fejedelemasszony testvéröccsének, Gyulának tartományában, Erdőelvén voltak atyafiságos látogatóban.

Az elől lovagló ifjú ember kissé megereszti kantárszárát és elgondolkozva néz maga elé. Haja szőke, szeme világos mint anyjáé, Sarolta nagyasszonyé. De arcéle erős, keményen metszett, homloka magas, álla kissé előreugrik, mint mindazoké a férfiaké és nőké, kik Árpád véreből származnak.

A fiatal férfi mellett szürkülő hajú, szelíd tekintetű, erélyes arcú pap lovagol. Radla apátúr, kit Adalbert püspök annakidején Prágából Géza udvarába küldött, hogy az Istvánnak keresztelt Vajkot oktassa, nevelje.

István és a pap mögött kisebb lovascsapat. Inkább díszkíséretre mint védelemre való. A csapatot az Ond véreből való Tevel hadnagy vezeti. Velük jött még egy Németföldről ide szakadt lovag, Wolf comes, ki esztendőök óta Esztergomban élt és megkérte a fejedelmet, hadd kísérje ő is István urat Erdélyországba.

Tevel, kiválik a csapathoz és odaugrat István és az apát mellé, aztán halkán mondja, jobbfelé mutatva kezével:

- Az már Koppány úr földje.

István homloka összehúzódik, a pap nagyot sóhajt - aztán hosszú hallgatás.

- Ha úgy parancsolnád Uram, - kezdi aztán halkán Tevel - hogy sátort verjünk itt és talán váránk egy kicsit?... Hátha hírhozó emberünk megérkezik Koppány úrtól?

- Úgy gondolom, ez helyes és okos beszéd - vágott közbe az apát úr élénken. - Várjunk még egy kis ideig. Ha Koppány úr vendégszeretettel meghívna bennünket, betérnénk hozzá Somogyba. Barátsággal, szíves szóval sok mindent el lehet intézni, a félreértéseket is el lehet oszlatni. Ha te is úgy gondold, Uram...

István hallgatott. Lova lépésben ment előre. A redő mélyebb és mélyebb lett homlokán. Látszott, hogy vívódik magával.

Minden oka megvolt rá.

Napokkal ezelőtt elküldte katonáját Koppány úr somogyi várába, hogy Erdélyből visszajövet atyafiságos látogatást szeretne nála tenni. Édesapja is szívére kötötte ezt a látogatást és István lelke mélyén örült a parancsnak. Mert igaz ugyan, hogy Koppány nem jött el a pajzsot emelni, de István úgy gondolta, ezt még békességgel ki lehet magyarázni. István lelke éppen úgy tele van békeszeretettel mint édesapjáé.

Most Koppány úr egyetlen leányára, a szép, feketehajú, barnaszemű Lónára gondol, kit édesapja, Géza úr feleségül szánt neki s kire ő is olyan szívesen emlékezik. Gyermekkorukban sokat látták egymást, de most Koppány úr visszavonult somogyi várába és Lónát sem engedi Esztergomba.

- Gondold csak meg édes fiam, - hallja az apát úr hangját - milyen dicsőséges diadala volna az Anyaszentegyháznak, ha te most atyafiságos, szerető szavakkal megnyernéd Koppány úr lelkét. Isten útjai kifürkészhetetlenek, lehet, hogy éppen általad akarja Koppány úr kemény szívét magának elvenni.

És mert Radla úr, mielőtt pappá szentelték volna, hírneves, nagy vitéz volt, hasonlatait is néha régebbi harcos életéből vette.

- A hadvezér előtt az a vár legbecesebb, melyet hosszú, kemény ostrommal nyer meg. Így van ez István fiam, az Úrnál is. Azt a lelket szorítja legerősebben magához, melyet nagy tusák után nyer meg az igazságnak. Várjunk fiam, még megjöhet Koppány úr híradása... Addig pedig imádkozzunk, hogy az atyafiságos találkozásnál szavainkat majd a Szentlélek sugallja.

Egyikük sem vette észre, mikor Wolf comes előreugratott a csapat közül, és csak akkor fordultak meg, mikor hangját közvetlenül hátuk mögött hallották.

- Én pedig azt mondom, főtisztelendő apát uram, hogy a vadkanra, meg a pogányra nem imádsággal, hanem fegyverrel megy az ember.

A pap szigorúan, feddőleg mérte végig a comeset. A szélesvállú, szőke német óriás egy darabig állta a pap tekintetét, aztán lesütötte szemét.

- Nagyon helyes, hogy elszégyelled magad, lovag, - az apát úr hangja kemény és rideg. - Bizonyára magad is beláttad, hogy csak vad indulatod mondatta veled ezeket a keresztény emberhez nem méltó szavakat. Hol lennél te Wolf comes, ha pogány őseidre, miként te ajánlottad, a szent kereszt helyett pusztító fegyverekkel mentek volna? Mint a vadkanra - ez is a te szavad volt, comes. Az Úr vetését a szeretet nevében kell szertehinteni és szelíd türelemmel várni, míg kisarjad. Még akkor is megvizsgálni, hogy nem gyom és dudva hajtott-e ki az életet adó gabona helyett, mint íme nálad is, ki fegyverrel akarsz harcolni, mielőtt a kereszt hatalmát kipróbálnád és gyűlöletet akarsz odavinni, ahol mi a szeretet nevében kopogtatunk.

- A vad pogány magyarnál hiába kopogtatunk apát uram - és a comes dacosan felemelte fejét.
- Az csak akkor érti meg az igazságot, ha lándzsával lékelik meg koponyáját.

Mielőtt még a pap felelhetett volna, Tevel indulatosan közbevágott:

- Nem tudom, ki engedte meg neked comes, hogy István urunk színe előtt kéretlen tanácsokat osztogass?

A német óriás kipirult arccal fordult szembe a magyar vitézzel. Tevel kardjához kapott, de István úr végignézett a két vitézen és halkán, de ellentmondást nem tűrő hangon mondta:

- Reggelig itt maradunk. Pihenőre tér mindenki csendben, békességben.

A két utolsó szót keményen, erősen hangsúlyozva mondta: „csendben, békességben”.

A comes tisztelgett, Tevel homlokához emelte kezét, aztán visszavonult a csapathoz.

A katonák sátrakat ütöttek fel. István bevonult az apát úrral együtt sátrába, összeállították a comes és Tevel hadnagy sátrát is, de Tevel kint maradt legényeivel együtt az erdő alján.

A csillagok olyan fényesek, mint augusztusi nyári éjszakákon szoktak lenni a magyar puszták felett. Tevel a friss sarjún feküdt, melyet katonái terítették le számára. A csillagokat nézte s mikor egy-egy nagy, merész ívben lefutott az égről, a furcsa varázsmondásokra gondolt, melyeket gyerekkorában hallott. „Te csillag, vidd el magaddal a rosszat, ami bánt”... „Te csillag, hozd el a jót, ami örömet ad”... Így hittek a csillagokban a régi valláson levők. Így imádkozott Tevel is apja házában, mikor még pogány volt. Aztán megkeresztelték, de nem felejtette el a varázsigéket és most, hogy az augusztusi éjszakában lefutó csillagokat nézte, magában mormolta: hozd el a jót, ami örömet ad...

És közben könyökére emelkedve hallgatott, figyelt. Hátha lódobogást hall?... Hátha megjön az üzenet Koppány várából?... Hogy várja István urat atyafiságos szeretettel... És aztán meglesz a békesség Árpád vérei, az új meg a régi hit emberei között...

Tevel félkönyökére emelkedett, nézte a csillagos eget és hallgatódzott. Így múlt el az éjszaka. Aztán halványodni kezdtek a csillagok, Tevel behúnyta szemét, a hűvös, erős hajnali levegőben elaludt.

Mikor felébredt, világos reggel volt körülötte és Somogyból senki sem érkezett még hozzájuk.

- Indulnunk kell, adta ki a parancsot István úr.

Tevel, amint ránézett, szinte megijedt. Fáradt, sápadt volt István úr arca, beesett a szeme, mint aki az éjszakát álmatlanul töltötte. És ilyen volt az apát úr ábrázata is. A pap lehajtott fejjel állt a sátor előtt és magában imádkozott. Imádkozásban meg várakozásban töltötte el az egész éjszakát.

Talán még mindig reménykedik? - gondolta Tevel. Talán azt várja, hogy megjön a hírhozó ember Koppány úr üzenetével?

Lehet, hogy az apát úr még mindig remél, de a nemezsátrakat már bontják széjjel. A katonák nagyon kedvetlenül dolgoznak. Látszik rajtuk, hogy szívesen betértek volna Somogyba Koppány úr vitézei közé. Kinek atyjafia, kinek jó cimborája van köztük. Híres legények a somogyiak, amilyen vitézek a harcban, olyan jókedvűek mulatozás közben. Be kár, hogy a somogyi kirándulás elmarad.

Csak Wolf comes jár-kegel jókedvűen a sátrak között.

Az egyik fiatal katona hirtelen abbahagyja a sátorszedés munkáját és oldalbataszítja társát.

- Te, Mihály, odanézz...

Mihály ellenzőt csinál tenyeréből, hogy a szembesütő nap ne vakítsa, aztán nagyot kiált örömeiben:

- Hiszen ez a mi emberünk, Lél, akit Koppány úrhoz küldöttünk...

Már a többiek is észrevették és a katonák szíve felvidult. Akadt köztük olyan is, ki nagyot rikoltott örömeiben. A rikoltásra figyelmes lett Tevel hadnagy és gyorsan István elé lépett.

- Uram, lásd csak, megjött a hírhozónk Somogyból.

István sápadt arca kipirult, szeme csillogott. Radla apát úr keresztet vetett és úgy mondta:

- Dicsértessék az Úr neve, aki megáldotta jószándékunkat.

- De miért jön egyedül a hírhozó?... és Tevel homloka elborul. Olyan a szeme, mint a hiúzé, de hiába keresi Lél mögött Koppány úr embereit. Pedig hát a vendéglátó tisztesség úgy kívánja, hogy a hírhozót ne bocsássák egymagában, kíséret nélkül vissza. Ezt akkor sem szokták tenni, ha egyszerű közember jelenti be látogatását. Hátha még Géza fejedelem fia, István úr üzeni, hogy vendégként szeretne Somogyban megszállni.

- Talán előrevágtatott Lél és a kíséret utána jön? - vélekedik az apát úr.

De a reménység hiábavaló. Lél már ott áll István úr előtt, aki most a vitéz arcára néz, láthatja, hogy nem hozott jó hírt.

Lél lepattan lováról, homlokához emeli kezét és halkán mondja, mint aki kényszerűségből ad át üzenetet, mert nem tehet másként:

- Koppány úr üdvözlöttem, uram. Úgy hagyta meg, hogy beszéljek helyette. Az ő nevében szólok és ne ródd fel, uram, hibámnak, amit mondanom kell.

- Beszélj - int István. Mereven, egyenesen, megközelíthetetlenül áll. Fagyos, rideg, mindenkit távoltartó az arca, a tekintete. A körülötte álló vitézek megdöbbennek. Ilyennek még soha sem látták eddig.

- Koppány úr az én szavammal üzeni: hosszabb időre vadászatra megy a Bakony erdőségbe. Nem tudja, mikor tér megint haza, így hát nem fogadhat várában, uram.

Olyan nagy a csend, hogy mindenki tisztán hallja szomszédja lélekzetvételét. A katonák le-sütik szemüket, valahogy nem mernek most István úr szemébe nézni. Csak az apát úr figyeli az ifjút, de ő is megdöbben, mikor azt a szoborszerű, merev arcot, az áthatolhatatlan, kemény szempárt látja.

Mindenki érzi, milyen sérelem esett a vezér fián. Vendégként jelentette be magát és nem akarják megnyitni előtte a kaput. A magyar nép törvényként tisztelte a vendégszeretet kötelességét és megbocsáthatatlannak tartotta, ha valaki szóval vagy tettel vétett ellene. Még a közembereknél is mindig nagy tisztességgel fogadják a betérő vagy jelentkező vendéget és most Árpád egyik maradéka alázza meg így a másikat.

István Tevel felé intett. Intése parancs az indulásra.

És megy előre a kis csapat Esztergom felé. Elöl István az apáttal. Hallgatnak mind a ketten.

Egyszerre megcsillan a távolban egy széles, ezüst csík, a Duna. Egyenest a folyó partja felé tartanak.

- Milyen csendes... és az apát úr a nagy, széles folyóra mutat. - Csendes és nyugodt. De jönnek majd az őszi esőzések és a téli fagy...

István bólint. Még mindig kemény az arca és a nézése. A pap csendesen folytatja:

- Jó lenne, ha a magyar küldöttség minél előbb elindulna a Dunán Bajorország felé Gizella hercegkisasszonyért. Mert hamar beállhat a változó, nehéz idő.

- Hamar beállhat, - mondja István úr. - De ő nem a Dunát nézi. Szeme túlnéz a vízen, a mezőn, a cserjésen, messze-messze a titokzatos jövőndőbe.

A kis csapat, mely vidáman indult el Erdélyből és dalolva jött át a Királyhágón, most lehajtott fejjel megy előre. Mintha elvesztettek volna valamit, hej be nehéz lesz, vagy talán nem is lehet többé megtalálni.

Hogyan is mondta az apát úr: „hamar beállhat a változó nehéz idő”...

IV. FEJEZET

Nagy, díszes kísérettel érkezett meg Passauból a hajó, mely Gizella hercegisasszonyt hozta.

Esztergomban a dunai kikötőnél István várta menyasszonyát édesanyjával, Sarolta nagyasszonnyal, meg Radla apátúrral együtt. A nagybeteg Géza fejedelem már hetek óta mozdulatlanul fekszik ágyában.

A vőlegény és édesanyja mögött sorakozik a kíséret. Legelől állnak a fejedelmi család tagjai, aztán Vecelin, a fejedelmi hadak fővezére a német lovagokkal és comesekkel, mellette a magyar törzsek főemberei.

István szerető szívvel várja menyasszonyát, de arca nem ragyog, mint a boldog vőlegényé szokott. Az utóbbi időkben nagyon hallgatag lett és mindenkitől visszahúzódott.

Mikor menyasszonya érkezését jelentették, erőt vett komor hangulatán. Figyelmesen megvizsgálta a bajor hercegisasszony érkezésére tett intézkedéseket és hálásan megköszönte édesanyjának, hogy annyit fáradozik.

A nagyasszony mindenre személyesen ügyelt, hogy illő és méltó fény várja a bajor hercegisasszonyt, kit szülei és rokonsága apácának szántak. Éppen a szent fátyolt akarta felvenni, mikor eljöttek érte magyar földről Géza úr követei, hogy a vezér fia, István számára feleségül kérjék.

A bajor hercegi család és a császári nagybátya együtt tanácskoznak a főpapokkal és aztán úgy határoznak, hogy az egyre hatalmasodó keleti szomszéd, a magyar, nagyon is kívánatos szövetségesnek. És ennek a szövetségnek lehet-e biztosabb záloga mint a szőke, szelíd, buzgó hitű Gizella hercegisasszony.

Igaz, Krisztus menyasszonyának szánták, mondja a passauai püspök, de új hazájában, férje mellett is, a mi Urunkat, Üdvözítőnket fogja szolgálni. Az ő akarata szólítja ki a csöndes zárdaéletből messze keletre, idegen földre, félig még pogány nép közé. Indítsuk el áldással útjára és az Úr kegyelme kísérje minden lépését.

Így indult el Gizella nagy lovagi és papi kísérettel Passauból le a Dunán Esztergom felé.

István édesanyjával és az apátúrral a parton várakozott. Már jelezték a hajó közeledtét. István körülnéz és ebben a pillanatban nem azokra gondol, kik mögötte sorakoznak, hanem a távollevőkre. Önkénytelenül nagyot sóhajt, súlyosan beteg édesapja alakja jelenik meg előtte...

Aztán hiányzik anyjának testvéröccse, Gyula úr. Neki, a család legöregebb, legtekintélyesebb tagjának kellene a menyasszonyt üdvözölni. Talán neheztel - töpreng magában István. Furcsa hírek jönnek Erdőelvéről, ki tudja, mi igaz belőlük?...

Aztán hiányzik a somogyi nagyúr, Koppány, hiányzik édesapja testvéröccsének, Mihálynak fia, Vazul. Külön hírvivő vitte hozzá az értesítést a Szerémségbe. Vazul azt üzenté: nem jöhet, fiúgyermekük született, annak tisztességére ünnepségeket rendez most házában.

István már azt is tudja, hogy unokatestvérének, Vazulnak kisfiát, Endrét, nem keresztény pap fogadta be a hívők közé, hanem pogány táltos tartja a tűz fölé. István úrnak összeszorul a szíve, pedig még semmit nem sejthet a jövőből... Hogy Vazul fia Endre, a magyarok királya, I. Endre lesz. És Endre, kit születése után pogány áldozati köre tartottak, vérbe fogja fojtani az utolsó pogány felkelést...

Sarolta fia elborult arcát nézi és megnyugtató szavakat mond neki. A nagyasszony mosolyogni próbál... Jaj de nehezen sikerül. Odahaza a nagybeteg fejedelem lassú haldoklása...

Sarolta szíve fájdalmasan összeszorul, de nem akar másra gondolni, minthogy fia bajor hercegleányt hoz haza az esztergomi várba... A császár unokahúgát, istenfélő keresztény hajadont, kiről mindenki csak szépet, jót, dicséretet beszél.

Kürtszó. A trombiták megszólalnak, a dobok peregnek. Mindenki a méltóságteljesen közeledő hajót nézi. Már látszik a hajó közepén levő bíborsátor, mely előtt hat, tetőtől-talpig vasba öltözött páncélos vitéz örködik.

A hajó lassan kiköt. A sátor szőnyegajtaja szétlibben, feketeruhás papok jönnek ki, aztán a püspök nagy aranykeresztrel, kézenfogva a fehérruhás, szőke menyasszonyt, Gizella hercegnőt. A hercegnőt hat udvari leánya és kísérete követi.

István és Sarolta előrelépnek.

- Üdvöz légy István úr, - mondja a püspök. - Íme a menyasszonyod. Keresztény hitveshez illően, hűséggel, engedelmességgel, alázatos és szerető szívvel jött el hozzád, fogadd őt keresztény férjhez és lovaghoz méltóan, becsüléssel, oltalommal és védelemmel. Szeressétek egymást Krisztusban, az ő dicsőségére, hogy áldásos és gyümölcsöző legyen a ti frigyetek.

István megfogja Gizella jobbát és a nagyszony elé vezeti.

- Íme, Gizella, az édesanyám, ki neked is szerető, jó anyád lesz.

Sarolta megöleli, megcsókolja menyét, a magyar főurak meglobogtatják a levegőben kucsmájukat és harsány üdvkiáltással éljenzik a menyasszonyt. A fővezér, Vecelin térdet hajt előtte és letérdelnek mind a német comesek és lovagok leendő úrnőjük előtt.

Aztán elővezetik Gizella fehér paripáját, István nyeregbe segíti menyasszonyát és bajor Gizella bevonul az esztergomi várba.

Bent a várban a fiatal jegyespár letérdel Géza úr ágya előtt és alázatos, szerető szívvel fogadják a nagybeteg áldását.

A nagy, díszes esküvő után a fiatal házaspár Esztergomban él. Így telik el az idő csendben, békességben. Géza fejedelem, úgylátszik, mintha kissé erőre kapna. Kívánságára István és Gizella útnak indul az országban.

Radla apát úr is elkíséri őket. Velük megy néhány magyar vitéz, Wolf comes, német és bajor lovagokkal.

Bejárják a földeket, melyek az ősi törvény szerint Árpád vérét illetik. Aztán meglátogatják a többi törzsfő birtokát. Mindenütt szíves, magyaros vendégszeretettel fogadják őket, ahogy ez a fejedelem fiát és menyét megilleti.

De a kísérő német comesek és lovagok megjegyzik, hogy a magyar törzsfők viselkedésében nincs meg a kellő hódolat és alázatosság.

Ezt Wolf comes meg is mondja Gizellának.

- Mi másképpen szoktuk ezt odahaza.

Gizella sóhajt egy kicsit és elkomorodik. Ő csakugyan úgy látta nagybátyja udvarában, hogy a legelőkelőbb lovagok és comesek térdenállva várják, míg a császár kézcsókra engedi őket. Itt meg egyszerűen homlokukhoz emelik kezüket, üdvözlés jeléül. Meg is említi ezt urának, de István csak fejét rázza.

- Régi magyar üdvözlés ez, Gizella. Nem kell változtatni rajta.

A fiatal pár hazafelé tart Esztergom várába, de még a Dunáig sem érnek, mikor lovas vágtat velük szembe. Már messziről megismerik Doboka fiát, Csanád hadnagyot.

Csanád egyenesen István úr elé ugrat lovával. Ahogy ránéznek, mindenki megdöbben. A máskor mindig jókedvű, pirosarcú, csillogó szemű fiatal hadnagy most halványan, megtörtén ül lován. Szeme borús, hangja remegő és fátyolozott, mikor kezét homlokához emelve megszólal:

- Uram, Esztergomból jövök híradással. Taksony fia, Géza úr, a magyar törzsek fejedelme meghalt.

Az apát úr leugrik lováról, letérdel, keresztet vet és imádkozik. Ott térdel mellette István és Gizella. Gizella sírva fakad, István szemébe nem jön könny, pedig érzi, milyen megkönnyebülés lenne, ha siratni tudná édesapját. De szeme száraz, a könnyek visszafolynak szívébe.

Az újhítú magyar vitézek a német lovagokkal és comesekkel együtt letérdelnek mögöttük és együtt imádkoznak az apát úrral. A többiek, kik még a régi hitet vallják, lovukon maradnak, s pár pillanatig mozdulatlanul nézik a térdeplőket.

Aztán keserves, vad fájdalomkiáltás szakad fel lelkükből. Kirántják kardjukat, megforgatják fejük felett és a karddal levágják hajuk első csimbókját.

Merthogy így gyászoltak őseik ott, a messzi keleti pusztában.

Az apát úr befejezte imáját és felállt.

És felállt István úr is feleségével, hogy megint lóra szálljanak. Aztán elindult a fiatal fejedelmi pár Esztergom felé, a halottasházba.

V. FEJEZET

István fejedelem ott ül édesanyja mellett.

- Itt fogom eltemettetni apámuramat Esztergomban, a templom kriptájában, melyet ő építtetett, az Úr Jézus tiszteletére.

Sarolta egy darabig néma maradt s mikor megszólalt nehezen lehetett érteni fájdalomtól fojtott, el-elcsukló hangját.

- István, édes fiam, hallgass reám... Apád nem nyugodhatik itt, az Úr templomának fedele alatt.

- Anyám? Mit mondtál?...

- A szó, melyet ki kellett mondanom engem még jobban ostromoz mint téged, fiam. Édesapádnál nem volt jobb, nemesebb, igazabb ember a világon. Úgy-e, te is tudod István?... De keresztény papok nem temethetik őt el, mert nem adatott meg neki a keresztényi halál irgalma. Lelkében nem akart, nem tudott elszakadni az ősi, pogány hittől.

- Anyám... Hiszen mellette voltatok?...

- Ott voltunk és semmit sem tehattünk. Anasztázusz püspök kérte, buzdította, bátorította, de hiába. Édesapád halála órájában is azt mondta, amit egész életében: őseim hite éppen olyan kedves nekem mint az új vallás. Mind a kettőt becsülésben tartom, egyiket sem tagadom meg a másikért.

- És ti nem tudátok megértetni vele?...

- Nem volt az övénél okosabb, világosabb elme, de mit ér az ész minden ereje, ha nem tudja felfogni, amit a legeggyűbb lélek is megért, mikor az isteni kegyelem vele van. Apád, az én örökre siratott uram, nem mint hívő keresztény, hanem mint pogány hűnyta le szemét.

István magábaroskadva ült a helyén.

Olyan fájdalom szakadt reá, melynek, úgy érezte, enyhülését soha megtalálni nem fogja.

Megölelte anyját, aztán elbúcsúzott halott apjától, ki nagy fejedelem, erőslelkű, igaz férfi volt, népe vezére, nemzetsége erősítője. És akinek mégsem adatott meg a keresztényi halál irgalma, merthogy az isteni kegyelem nem szállta meg lelkét.

- Géza fejedelem nem nyugodhatik a szent templom kriptájában, a templomban, melynek falait ő emeltette az Üdvözítő dicsóságára.

A fejedelem holttestét kivitték Csepel szigetére. Óriási máglyát raktak és arra fektették a nagyúr tetemét. A főtáltos lobogó fáklyát tartott a máglya alá és meggyújtotta. A régi hiten levő fő- és közemberek az égő máglyába dobták levágott hajukat. A tűz messze-messze világított, piros lett tőle az égálja. A magyarai törzsek vitézei elszorult szívvel, bánatos lélekkel néztek Csepel sziget felé, nézték a piros égálját és a nagyúrra, Géza fejedelemre gondoltak, aki itthagya őket.

Koppány úr, bár szívében még mindig izzott a harag, eljött atyjafiának, a fejedelemnek végső tisztességére.

Végignézte a temetést, köszöntötte a fehérarcú Saroltát, aki ott állt a máglya baloldalán és arra gondolt, hogy a híres szépségű Sarolta haja megöszült az ura betegsége alatt.

Nézte a fejedelemasszonyt, aztán Istvánra gondolt, a fejedelem fiára. Miért nincs itt az égő máglya mellett?... Megmondták neki, hogy a fiatal fejedelem Esztergomban imádkozik az új hit papjaival. Ott gyászol a bajor Gizella is.

A bajor Gizella... És Koppány szájaíze keserű lett. Az idegen asszony ott él István oldalán... Ott ül azon a helyen, hol az ő leányának, Lónának kellene ülnie.

Az én leányom nem kellett nekik... És Koppány úr összeszorítja öklét. Mert nem engedtem ősi hitét megtagadni, mert nem türtem, hogy idegen papok tanításaira hallgasson.

Sötéten, komoran nézett maga elé.

Bevárta, míg az óriási máglya felgyúlt, ő is beledobta a tűzbe levágott haját, aztán híveivel visszavágtatott Somogy várába és nyomban tanácskozni kezdett velük.

Koppány úr hitte és vallotta, hogy ősi jogon neki van jussa a vezéri botra. Ő Árpád legidősebb fiának, Tarhosnak leszámazottja. Tarhos meghalt és csak kisgyerek maradt utána. A régi magyar törvény nem a fiúnak rendeli a vezéri széket, hanem a legidősebb és a vezérségre legalkalmasabb Árpád véreből való férfiembernek. Tarhos örökségét nem kis fia vette át, hanem testvéröccse, Zsolt. Ebbe bele is nyugodott mindenki.

De miért következnek most Géza után a huszonegyéves, hadat alig viselt István? Mikor itt van ő, Zerind fia, Koppány, Árpád legidősebb fiának leszámazottja, az erős, kemény férfi, kinek törzsi hadserege a legbátrabb somogyi vitézekből áll.

Koppány úr a szokáshoz híven halotti tort tart atyjafiáért, Géza úrért. A halotti tor egyben ürügy arra, hogy megbeszéljék a helyzetet.

Az egyik zalai főember, Tas ivadéka kijelentette, hogy István jogtalanul ült be a vezéri székbe, mert Koppány úr nem volt ott, mikor pajzsra emelték. Pedig az ősi törvény úgy rendeli, hogy a törzsek fejének együtt, egyszerre kell megegyezniök az új fejedelem személyében.

Koppány úr hallgat, s egyre sűrűbben üríti poharát. Gézára gondol, ki jó atyjafia volt, kivel egyízben már békésen meg is egyeztek, hogy a fiatalok, István meg Lóna házasságot kössenek.

Koppány dühösen csapja a nagy, nehéz kupát az asztalra. Mindenki ijedten néz vérvörös arcába, lángoló szemébe, de senki nem sejti, mi hozta ilyen indulatba a nagyúr lelkét? Senki sem sejti, hogy Koppány mire gondol. Hogy a német papok azt merték neki izenni: az ő leánya, Lóna csak úgy lehet István felesége, ha előbb az egész Koppány-ház újhitűvé lesz. Pogány családból való, pogányhitű leány nem lehet a magyari törzsek vezérének felesége.

A somogyi Koppány sohasem szerette az újhitűeket. Papjaikat is csak afféle jött-ment idegeneknek tartotta. Úgy érezte, hogy az idegen papok követelése megalázza. Nem tudta, nem akarta megérteni, hogy itt nem megalázásról van szó, hanem az élő, igaz hitről. Hogy itt nincs kevélység és nincs méltóság, mert ez mind múltó árnykép, földi hiúság, semmibe oszló, csalfá látszat. Emberek alkotása, mely velük együtt erősödik vagy pusztul.

Mit tudhatott erről Koppány úr?... Most, hogy mindez eszébe jutott, megint csak gyűlölettel gondolt az idegen papokra, kiknek nem volt jó az ő ősi hiten lévő leánya, és sértődött haraggal gondolt Istvánra, ki a vezéri székben az ő helyét foglalja el:

Az én leányom nem volt elég jó fejedelemasszony számukra?... Hát majd fejedelemleány lesz belőle.

A vacsora kora este kezdődött és késő hajnalban ért véget.

Ezen a hajnalon határozták el, hogy a somogyi és zalai hadak Koppány vezérlete alatt elindulnak az új fejedelem, István ellen.

VI. FEJEZET

Lóna ott ült a belső házban, görög szolgálóleányával, Irénével együtt.

Finom, szabályos arcú, nagy, feketeszemű leány volt Iréne, Lónánál csak három évvel idősebb. Mint rableány került Koppány úr házába. Lóna nagyon megkedvelte. Irénének nem kellett nehéz, durva munkákat végezni, színes szőnyegeket hímezett úrnőjével együtt és szép, szomorú, meg kedves, vidám görög énekeket dalolt, ha leszállt az alkonyat. Lóna hallgatta az éneket. Nem értett görögül, de a muzsika beszélt szavak helyett.

- Ide hallgass, Iréne, - mondta neki Lóna azon az estén, melyen Géza fejedelem halotti torát ülték a somogyi és zalai urak - apámuramtól édesanyám halálának évfordulóján mindig azt kérhetek, amit akarok. Tudod, mit fogok tavasszal kérni?

- Szép selyem, bársony köntösöket. Új paripát, igazgyöngyöt, drágaköveket?... - találgatta a görög leány.

Lóna fejét rázta.

- Nem Iréne. A te szabadságodat fogom kérni és tavasszal, ha az utak jobbak lesznek, ha biztonságban elindulhatsz, visszamehetsz a hazádba, görög földre.

Lóna nagyon szerette a görög leányt és különösen jó akart lenni hozzá. Amit tervezett, azt szíve parancsolatára tette, nem azért hogy háládatosságot várjon. De mégis meglepte, hogy Iréne köszönő szó helyett könnyeborult szemmel nézett reá és térdelhajtva előtte, remegő hangon kérdezte:

- Miért akarsz engem elkergetni magadtól? Mit vétettem, hogy nem maradhatok veled?

Lóna bámulva nézte.

- Nem akarsz szabad lenni, Iréne?

- Mit tehetek én a szabadságommal, kegyes úrnőm?

- Hazamégy otthonodba! Nem okoz ez neked örömet?

Iréne megrázta fejét.

- Nekem már csak álmomban van otthonom. Kisgyerekkoromban elvesztettem szüleimet, rokonaim pénzt akartak értem kapni és rabságba adtak. Rableány voltam Bizáncban is, most itt vagyok Koppány úr házában. Nincs nekem már senkim, a te házában van úrnőm az én otthonom.

Lóna megölelte a leányt.

- Itt maradsz nálam, Iréne, míg te is úgy akarod. És most én kérdek tőled valamit. Tudom, szomorú volt sorsod, mely néha kegyetlen emberek közé vetett. És én csak nézem-nézem arcodat, szemedet, hallgatom hangodat, most már megmondom: figyellek, mikor nem is veszed észre. Te sokkal ritkábban szomorkodol mint én. Hogyan van az, hogy annyi mindent elveszítve, mégis bizakodva nézel előre? Mi az, ami erőt ad neked, Iréne?

A görög leány arca fehér lett. Megremegett. Lóna látta, hogy halálosan fél.

- Beszélj bátorságosan. Semmi bajod abból neked nem lehet, ha nyíltan szólsz hozzám. Én kérdeztelek. Felelj!

Csend volt egy pillanatig, aztán egyszerre, mintha valahonnan bátorságot merített volna Iréne, fölemelte fejét, Lóna bámulva nézte. Még soha ilyenek nem látta a görög leányt.

- Azt kérdezted úrnóm, honnét merítettem erőt arra, hogy megadó lélekkel fogadjam mindazt, amit sorsom reám mért?

Vékony, fekete zsinór volt Iréne nyakán. Mindíg ott hordta, soha meg nem vált tőle. Most hirtelen kihúzta a kis zsinórt, rajta feszület. Az Üdvözítő alakja van kifaragva a fekete kereszten.

Lóna hirtelen megfogta Iréne karját.

- Hát te... te újhitű vagy?...

- Krisztus aláztos szolgálója vagyok úrnóm és most kezembe adtam életemet.

Lóna arca nagyon komoly lett, de szeme tovább is változatlan szeretettel nézte a görög leányt.

- Semmit sem kell félned, Iréne. Nem lesz bántódásod. De még nem mondtad el, hogyan és miként ad neked ez a keresztalakú fadarab erőt, bátorságot, bizodalmat?

A görög leány beszélni kezdett és Lónának úgy tetszett, hogy arca egyre ragyogóbbá válik.

- Ha keserűség, fájdalom szakad le reám, ha méltatlan kegyetlenség, igazságtalanság, bántalom ér, magamhoz szorítom a keresztet és azt mondom: Ő, az Ártatlanság, a Tisztaság, a Jóság, a Szeretet. Gyötrődött, kínhalált halt miattunk, érettünk. Meghalt, hogy felemeljen, megtisztítson bennünket. Minden testi-lelki szenvedés, ha az méltatlan és igazságtalan, Neki legyen felajánlva, Neki, kinél az elégtétel és orvoslás legyen. Erővel kell viselni a márt és bizalommal örvendezve várni a jövődöt, melyet ő készít elő számunkra. Testünket, lelkünket, életünket kezébe adva, tudnunk kell, hogy biztonságban vagyunk. A megpróbáltatások és szenvedések nem rendíthetnek meg minket biztonságunkban.

Lóna nézte a leányt és bámult. Ezt az arcot, ezt a tekintetet eddig nem ismerte.

- Iréne, - mondta aztán - a te lelked nagyon erős lehet.

- Mindnyájan erősek vagyunk úrnóm, ha Krisztus útján járunk. Az Ő kegyelme adja nekünk az erőt, hogy parancsa szerint éljünk és ha úgy hozza a sors, az Ő nevével ajkunkon tudjunk meghalni. Mindene megvan a halandó embernek és semmit nem veszthet, ha Krisztus hatalmába adta magát.

Lóna tekintete a kis kereszten. Keze megmozdul, mintha magához akarná szorítani, de meglibbent az ajtó szőnyege és egy szolga jelentette:

- Koppány úr búcsúzóra hív magához, úrnóm.

Lóna keze, amint a kereszt után nyúlt, bágyadtan leesett. Elindult, hogy apjától búcsút vegyen, de a szőnyegajtó előtt mégegyszer visszafordult a görög leány felé.

- Szabadságot ígértem neked Iréne. Megkapod. Bár ahogy így látlak, azt hiszem, te lelkedben mindig, mindenütt szabad voltál.

- Fejedelem leánya leszel, - mondta Koppány úr, mikor egyetlen gyermekétől búcsúzott, hogy hadait István ellen vezesse. - Jog és törvény szerint engem illet meg a fejedelmi szék, nem ezt a Vajkot, ki elfordult régi isteneitől és idegen papoknak épített templomokat, monostorokat s rendel nekik a magyar nép munkájából dézsmát, tizedet. De erőt veszek Gézafián, Vajkon és erőt veszek az új Istenen, akit német papok hoztak be nekünk ide a magyar földre.

- Édesapám... - és Lóna zokogva Koppány vállára borult. A nagyúr megriadt. Így még soha nem látta leányát, aki, mióta feleségét eltemette, legdrágább volt neki a világon.

A vezér ijedten szólította a szolgálóleányokat, kik szobájába vezették, lefektették a kétségbeesetten síró Lónát. A fiatal leány maga sem tudta, mi történt vele?

Míg apja az új fejedelmet, Istvánt ócsárolta, kisebbítette, Lóna csak nagy szomorúságot érzett lelkében. Mindíg kedvelte Istvánt, mint jó atyafit. Tudta, hogy azelőtt István feleségének szánták és szívesen foglalkozott a gondolattal, hogy majd Esztergomban fog élni. Nagyon szerette, becsülte Istvánt és érezte, az is meleg szívvel ragaszkodik hozzá. Aztán lassan-lassan elhidegülés állt be az esztergomi fejedelmi palota meg Koppány somogyi földvéra között. A fiatalok egyre ritkábban jöttek össze, az utóbbi időben nem is látták egymást. István idegen országból hozott feleséget. És most... most édesapja haddal támad az új fejedelem ellen.

Lóna sápadtan, szomorúan hallgatja édesapját, míg István ellen beszél. De mikor az új Isten ellen emeli fel szavát, mintha szívén ütötték volna, minden erejét elveszti.

Szolgálóleányai nagy aggodalommal veszik körül. Látják, hogy úrnőjük felemelkedik, körülnéz, szemével keres valakit. Most meglátja a heverő lábánál Irénét.

- Mindnyájan menjetek, - parancsolja - csak te maradj Iréne.

A szolgálóleányok elmennek és Iréne odalép Lónához és halkán kérdi: - Parancsolsz, úrnóm?

- Iréne, hallgass reám. Engem szíven ütöttek apám szavai, mikor az új Istenről beszélt. Bűn volt az én apám beszéde, Iréne?

- Koppány úr még nem ismeri az Üdvözítőt, így szava nem jelent semmit. Imádkozz úrnóm érette, hogy megismerje és lelkébe befogadja.

- És én?... Én?... - Lóna nem tudta kérdését befejezni, remegett a szája és nehezen jött ki rajta a szó. De a görög leány így is megértette.

- Te útban vagy Ó hozzá úrnóm. És ha tiszta szívvel, erős lélekkel igyekszel felé, le fogja érted nyujtani kezét és magához ölel.

- Imádkozni fogok magamért, apámért - és Lóna keze Iréne felé nyúlt.

A görög leány megérti a mozdulatot, leveszi nyakáról a zsinórt, a keresztet Lóna kezébe adja.

Lóna sokáig, mozdulatlanul tartotta kezében a fekete keresztet. Csak nézte-nézte rajta az Üdvözítő alakját és aztán mint aki magával viaskodik, küszködik, mondta:

- Miféle áldozatot mutassak be neki, Iréne? Mit ajánljak fel neki drágaköveimből, igazgyöngyeimből, paripáimból, aranymarháimból?... Mondd, Iréne, mit adjak én Őneki?...

- Hagyd a drágaköveket, a kincseket, ezektől Ő elfordítja fejét, neki mindez nem kell.

- Hát akkor mit adjak, mit adhatok neki?

- A szívedet, a lelkedet, - mondta a görög leány. - Ezt kívánja, ezt várja, követeli tőled.

És a pogány Koppány leányának ajka odaforrta a fekete kis fakeresztre.

Ez történt a kora reggeli órákban, mikor Koppány úr elindult, hogy hadba szólítsa a somogyi meg zalai csapatokat. Elindult, hogy elvegye István kezéből magának a vezéri kardot és kikergesse az új hit papjait a magyar földről.

VII. FEJEZET

Szétverve fut Koppány serege... Koppányt, a királyi hadak fővezére, Vecelin vágta le.

A fejtvesztett pogány tábor menekül. István serege Fejérvár felé vonul.

A fejedelem arca komor és sápadt.

Wolf comes odafordul Vecelinhez és gúnyos vállvonogatással mondja:

- Itt a teljes és biztos győzelem és lásd, a magyarok fejedelmének arca nem ragyog, mint ahogy joggal elvárhatnánk tőle a győzelem után.

Vecelin megfordul és keményen végignézi a comesen.

- István úr saját vérén vett győzedelmet. Nem öröm ez az emberséges léleknek, magadtól is tudhatnád, Wolf.

A comes gúnyosan, hangosan felkacagott.

- Mindenesetre övé a könnyebbik rész. Sajnálkozni azon, akit mi helyette megvertünk és elpusztítottunk.

- Mi?... - és Vecelin felülről lefelé nézett végig Wolfon. - Koppány fejét az én pallosom hasította szét. Bár mindig azt tartottam, hogy férfiember helyett cselekedetei beszélnek, ezt mégis meg kellett mondanom. És meg kell még mondanom azt is: soha bátrabb emberrel, vitézebb katonával nem mértem össze kardomat mint azzal, akit te itt becsmérepsz előttem. Éppen úgy védte magát és azt, amit igazságnak hitt mint mi saját magunkat és szent hitünket. Ennyit Koppányról, kiről, hogy gyalázkodva beszélj, nem tűröm. És nem tűröm, hogy István fejedelmet kisebbitsd, ki befogadott, úrrá tett minket a magyar földön. Téged is, engem is. István úr ott küzdött, harcolt velünk és férfimódra állta meg helyét. Én hűségesen akarom szolgálni, remélem, te is, comes.

Wolf arca elsötétült.

- Én is híven fogom szolgálni. Fegyverrel pusztítom el minden ellenségét.

Vecelin bólintott. - Ez már helyes és okos beszéd. Hűséget fogadtunk István úrnak, ki jószággal, aranymarhákkal gazdaggá tett bennünket. Ki kell tartani mellette, mert a veszprémi csatával még nincs vége a harcnak. De hová igyekszel, Wolf? - kérdezte hirtelen, mikor látta, hogy a comes kiugrat lovával mellőle.

Wolf intett a csapatában levő legényeknek, kik rögtön mögéje sorakoztak. Már ott állt a kis csapat élén, mikor visszakialtott Vecelin felé:

- Jól mondtad öreg, Koppány leverésével, még ha törvény szerint négyfelé is vágják tetemét, nem teljes a diadal. Meg vagyon írva, hogy a kígyó csak akkor pusztítható el végképpen, ha fészket is szétaposod.

- Mit akarsz, comes?

Vecelin nem sokat értett Wolf beszédéből, de különös borzongás futott át rajta. Nagy, véres tusákban vett ő már részt, de ezt a félelmet eddig nem ismerte.

- Férfiember helyett cselekedetei beszélnek, - te mondtad így Vecelin. Majd meg fogod hallani válaszomat. Nemsokára meghallod.

És mielőtt a hadvezér még felelhetett volna, Wolf kis csapatával eltűnt szeme elől.

A lázadó Koppány holttestét a törvény parancsa szerint, mindenki elrettentésére négyfelé vágta. De Vecelinnek igaza volt, mikor megmondta, hogy még korán sincs itt a végleges győzelem napja.

A magyar főemberek leverten járnak-kelnek. Azok is, kik szívükben Istvánhoz hűségesek és felvették az új hitet. Koppány nagyot hibázott, súlyos vétekbe esett, de hogy Árpád véreinek így kell pusztítania egymást, az nagy szomorúságot keltett a nemesebb szívekben.

István sem tud örülni diadalának.

Tudja, hogy kötelességét teljesítette és most már azt is tudja, hogy Koppány és ő nem maradhattak meg együtt a magyar földön, mint ahogy napról-napra világosabb előtte: az ősi pogány hit sem élhet itt tovább Krisztus vallása mellett.

A fiatal fejedelem lelkében lebírhatatlan erő a keresztény hit. Krisztus katonája ő, és mikor fejedelemségét, hatalmát védi, Krisztus birodalmát akarja felépíteni itt a magyar földön. A földi hatalom, uralkodás mind arra való, hogy az örök üdvösség felé vezesse nemzetét.

Mikor István megértette, magáévá tette ezt a hitet, tudta, hogy legyőzhetetlen, hogy diadalmaskodnia kell, - ő, nem neki - hanem az örök mennyei igazságnak, melynek küzdő harcosává őt választotta ki az Úr.

Most is, míg Fehérvárra vonul a diadalmas sereg, erre gondol István. És szomorú a lelke miért nem tudta a szeretet szavával megnyerni Koppányt? Miért kellett Árpád leszármazottjának Vecelin kardja alatt elvérezni? Nem vádolhatta magát... Mindent megtett a békességért. Milyen szívesen lett volna szerető, jó férje Lónának, aki valaha olyan közel állt szívéhez?

De ez már mind a múlté... A soha vissza nem térő, meg nem másítható múlté... Neki előre kell mennie az úton, melyért a földre küldetett, el kell végeznie munkáját, amely - most látja csak - milyen nehéz és keserves. De szabad-e neki megtorpannia a nehézségek és fájdalmak miatt? Isten akarata rendeli helyére az embert. Íme, a szent püspököt, Adalbertet, ki megkeresztelte őt, a vértanúságra szemelte ki, hogy mártírhálállal hirdesse a hitet, neki pedig, aki Adalbert tanítványa volt, fejedelmi hatalmat, kardot adott kezébe az Úr. Mindnyájan Krisztus szolgálói vagyunk, ha az út és mód különböző is, mely által hűségünket megmutathatjuk.

Az út - az ő útja - most egyre erősebben érzi, még sok áldozatot fog követelni. Koppány volt az első. Koppány elesett. De mi van leányával?... Mi lett a szép barnahajú Lónával, akivel valaha életét akarta megosztani s ki még ma is olyan kedves lelkének?

István hátrafordítja fejét és körülnéz. Tevel hadnagyra téved pillantása, odainti magához.

- Azonnal indulsz csapatoddal Somogyba. Felkeresed a halott Koppány várát és védelmére, oltalmára leszel Lóna leányasszonynak.

Tevel homlokához emelte kezét, aztán összeszedte katonáit és elvágatott Somogy felé.

István arca egy kicsit megenyhült. Míg Tevel tovavágtató alakját nézte, arra gondolt:

Derék, vitéz levante. Ond véréből való, keresztény hitben nevelkedett, istenfélő ember... Bár úgy fordulna, hogy idővel megértenék egymást Lónával. Rajta leszek, hogy boldogságukat elősegítsem. Uram, segíts meg engem, hogy a sebet, melyet egyik kezemnek ütni kellett, a másik gyógyítani tudja.

VIII. FEJEZET

Lóna kora hajnalban felriadt.

Szíve nyugtalan dobogása riasztotta fel, aztán már nem is tudott elaludni.

Körülnézett szobájában, olyan idegennek látott mindent és olyan elveszettnek érezte magát. Mintha most lenne itt először hálókamrájában. Ismeretlennek tűnt fel előtte minden tárgy, mely körülvette, melyek között eddigi élete eltelt.

Ismeretlen és idegennek tetszik a sok színes bizánci selyemkárpit, a fehér selyem, arannyal kivert köntös, melyet este ledobott magáról, a hárfa, amelyen Iréne játszott, és főként idegen ő maga, Lóna sajátmaga előtt.

- Iréne!... Nem is akarja a leány nevét kiáltani, csak úgy öntudatlanul mondja, mint aki segítségért szól.

Iréne már siet is a kis benyílóból.

- Te se tudtál aludni, Iréne?...

A görög leány fejét rázza. Odalép úrnőjéhez, aki hirtelen megragadja kezét.

- Te is arra gondoltál, amire én?... Talán most?... Most állnak egymással szemben édesapám és vérbeli atyámfia, István. Mintha mind a ketten az én szívemet szúrnák keresztül, mikor egymásnak rohannak. Ki segíthet rajtam, ki oltalmazhat engem?...

- Te tudod úrnőm, hogy kihez kell folyamodnod?

- Igen, tudom. De látod, vajjon megteheti a te istened, hogy az egymásnak rontó kardok leessenek, a gyűlölség szeretetté, a háború békévé változzék?

- Mindent megtehet. Még azt is, hogy a kardok gyilkolásából új élet szülessék, a gyűlölségből szeretet és a háború a béke célját szolgálja.

- Ezt mind megteheti Krisztus?

- Megteheti úrnőm. Nem mondtam még el neked a szent este történetét? Akkor történt, hogy egy öreg pásztor elküldte fiát, hozzon parazsat a nagy tűzről, mert vacsoráját akarja megfőzni. A parázs leesett a vasserpenyőről a pásztorfiú tenyerébe és nem égette azt. Így hozta el a gyerek a tüzet apjának, csupasz kezében. A pásztor ámult-bámult, aztán nekilátott vacsorát főzni. Ordas-farkas lopódzott a juhok közé. Az öreg kapta bunkósbotját, hogy a farkas felé sujtson és a bot megállt a levegőben, - nem ütött. A pásztor remegni kezdett: a vadállat nekirohan, széttépi és ő még védekezni sem tud... És akkor látta, hogy a farkas odamegy a kis báránkához, simogatni kezdi talpával. Azon az éjszakán a tűz nem égetett, a bot nem sujtott, a vadállat szörnyű körme csak simogatni tudott, mert a jászolban már ott feküdt a kis Jézus Krisztus.

Lóna egyszerre csak felkapta fejét.

- Hallod, Iréne, hallod?...

- Igenis, úrnőm, jól hallom, lódobogás...

Alig telt el néhány pillanat, már beszaladt az egyik rableány.

- Úrnőm, a Bács nemzetségből való vitéz van itt híradással.

Lóna gyorsan felöltözött, kiment a terembe, ahol a vitéz véresen, fáradtan, zihálva állt helyén és úgy mondta:

- Lóna leányasszony, keserves nekem a hírt tudodra adni, de menekülnöd kell a somogyi várból. Apád, Koppány úr, az én hős vezérem a veszprémi csatatéren életét vesztette.

Lóna arca fehér lett; fehér lett még a szájaszéle is. Nagy, kitágult szeme akár a lázas betegé. Csak nézett maga elé, mintha nem is hallaná a vitéz hangját.

- Indulnunk kell, leányasszony. Koppány úr serege szétszórva menekül. Én kivágtam magam, hogy hozzád jöhessenek. Meg kell mondanom, hogy a fejedelem embere, Wolf comes, ide tart csapatával. Fel akarja dúlni váradat és leöl, vagy rabszíjra fűz mindenkit, akit itt talál. Erdőn, mezőkön át elkísérlek, ahová akarsz, ahol biztonságot találsz.

Lóna mozdulatlanul, némán állt helyén. Iréne megfogta kezét.

- Hallottad, úrnőm? Menekülnünk kell?...

Lónának még szempillája sem rebbent meg. - Menekülni? Hová?

- Ahol védelmet és oltalmat találhatunk.

Lóna megrázta fejét.

- Te, Iréne, menekülhetsz és meneküljenek a többiek is. Majd találok gazdát, helyet. De hol van ház, mely Koppány leányát most befogadja és meg tudja védelmezni? Menj Iréne és menjetek ti is mindnyájan, míg az idővel el nem késtek.

Iréne még szorosabban fogta Lóna kezét.

- Én megosztom veled sorsodat, úrnőm.

Bács kardjára tette kezét.

- Én melletted maradok leányasszony. Ha nem akarsz menekülni, itt foglak védelmezni, életem árán is.

És a várban maradt néhány várőröző mind Bács mögé sorakozott.

- Senki hozzád nem férhet, míg a mi életünk tart! Senki!

Lóna pár pillanatig nézte őket, aztán halkán, mély megindultsággal mondta:

- Köszönöm hűségüket, de nem akarom, hogy miattam emberélet menjen veszendőbe. Meneküljetek.

- És te, úrnőm? - kérdezte Bács.

- Én bevárom, amit a végzet számomra rendelt.

Bács fölemelte fejét.

- Azt hiszed, leányasszony, tudnék tovább élni ezzel a letörölhetetlen szégyenfolttal? Parancsod ellenére is melletted maradok, halott vezérem gyermeke mellett.

- Bács vitéznek igaza van, úrnőm, - mondta Iréne.

Egy-két pillanatig mindnyájan elfeledkeztek a halálos veszedelemről és a rableány arcát nézték. Milyen erő, határozottság van szemében, nyugalom, szilárd akarat cseng szavában.

- Bács vitéz, - folytatta Iréne - te úrnőnk mellett maradsz és elkíséred olyan helyre, ahol békét, oltalmat talál.

- Hát van még ilyen hely a világon? - mérhetetlen keserűség tört fel Lóna kérdéséből. - Te tudsz ilyen helyet, Iréne?

- Tudok.

- Ahol én békességet találhatok?...

Iréne bólintott. - A jók és igazak békességét, úrnőm.

Most már nemcsak a várőrző szolgák, hanem Bács is elámult.

Mikor a veszprémi veszített csata után idevágatott, hogy menekülésre hívja Lónát, tisztában volt vele, hogy reménytelen ügy szolgálatába adja magát. Mindegy. Meg kell tennie. A vitézi tisztesség, elesett vezére iránti kötelesség rendelte. Ha már a sors úgy akarta, hogy ő életben maradt; Koppány leánya mellé kell állnia, - a biztos veszedelem tudatában is.

De miben reménykedik, kiben bízik ez a rableány? Hová vezetheti úrnőjét? Hiszen aki Koppány leányát befogadja, saját halálos ítéletét mondja ki. Az új fejedelem, István, törvényt hozatott és a törvény szava rendeli: „Aki a fejedelem ellen lázadókat vagy annak véreit védelmezi, hajlékába fogadja, az maga is a lázadás bűnébe esik és halállal bünhődik.”

Aki Koppány leányának hajlékot ad, az a halál árnyékába hajtja le fejét - és Lónán nem segíthet. Koppány egyetlen gyermekét, Tarhos maradékát keresni, kutatni fogják, drága préda a leány, - meg fogják találni.

Bács bámulva nézi Irénét, ki mintha mindnyájuknál erősebb volna.

- Légy védelmezőnk, - hallja most a vitéz Iréne hangját. - Én elkísérem úrnőmet. Ti pedig, - fordult a leányokhoz és a várőrzőkhöz - meneküljétek, mielőtt Wolf comes csapata megérkeznék. Titeket nem fognak üldözni, ők Koppány úr leányát akarják elfogni. Ha gyorsan menekültök, semmi bajotok nem lesz.

Bács bólintott. A görög leánynak igaza van. A comes nem törődik a szolgahaddal. Bármelyik vár befogadhatja őket, nincsenek a lázadás büntetébe belekeveredve.

És nem akadt senki, aki Iréne szavainak ellentmondott volna. Úgy érezték: egy felsőbb hatalom kezébe adják magukat, ha neki engedelmeskednek.

Bács csak annyit kérdezett:

- Hová kísérjétek benneteket?

Iréne közelebb lépett a vitézhez. Bár bízott a szolgák hűségében, most Lóna életéről van szó és nem lehetnek eléggé elővigyázatosak. Halkan, suttogva mondta ki a hely nevét, ahová úrnőjét vezetetni akarja.

Bács, mikor meghallotta a suttogva, óvatosan kiejtett szavakat, megriadt, önkénytelenül is hátrált egy lépést.

- Te úgy hiszed, hogy ott?...

- Nem hiszem, hanem tudom.

- De hiszen Koppány úr leánya, ott a...

Iréne hirtelen ajkára szorította ujját. De nem csak mozdulata, hanem tekintete is hallgatást parancsolt.

- Hát akkor induljunk, rendelkezett Bács. - Lóna leányasszony és Iréne számára gyorsan nyergeljétek két paripát. Ti pedig, - fordult a szolgákhoz és leányokhoz - meneküljétek a Tiszántúlra.

Leszakította az övén lógó címeres zsinórt és átadta a legöregebb embernek. - Ha ezt felmutatjátok, Vata úr földjén, váraiban befogadnak benneteket.

Halálos veszedelemből gyorsan fut az ember. Nem telt bele egy félóra, a somogyi vár teljesen üresen maradt.

Bács ott lovagolt Lóna és Iréne mellett úttalan utakon keresztül a nagy rengeteg Bakonyban.

Néha-néha mintha a hideg futott volna végig hátán. Nem a comes üldöző csapatától tartott. Azok most az elhagyott várban esznek-isznak, garázdálkodnak, rabolnak. Mire kijózanodnak és eszükbe jut az üldözés, ők már jó messzire lesznek. Bács körülnézett. A nagy, sötét rengeteg, az óriási tölgyes és bükkös mind az ő szövetségese. Ismeri itt az eldugott ösvényeket, a szinte felfedezhetetlen barlangokat. Nem félt a comes fegyvereitől.

De valami furcsa rettegés fogta el, ha arra gondolt, hová, kikhez vezeti ő Koppány leányát? Koppányét, ki a veszprémi csata előtt az egész felkelő csapat, a főáltos előtt esküdött meg, hogy addig nem dugja kardját hüvelyébe, míg a vezéri kardot ki nem ragadja István kezéből és az új hit papjait ki nem kergeti a magyar törzsek földjéről.

Nagy, magas kőfal előtt állt meg Bács vitéz, aztán Iréne felé fordult: - Itt vagyunk.

- Megérkeztünk, - mondta Iréne és most megint az ő kezében volt a vezetés. Hangja biztos, erős, határozott, mint aki tudja, miért jött ide és mit akar vele az, aki idevezette lépteit.

Ide, a veszprémvölgyi apácakolostor elé, melyet Sarolta nagyasszony építtetett. Görög származású apácák laktak itt a kolostorban, Szent Veronika leányai, kik Bizáncból költöztek hozzánk. Iréne már sokat hallott felőlük Koppány úr várában. Veszprémből jött asszonyok mondták el neki, hogy a görög apácák megtanulták nyelvünket. A kolostor fejedelemasszonya maga a jóság. Felkeresi a betegeket, szegényeket, étellel-itallal, orvossággal látja el őket. Az asszonyokat szívesen fogadja klostromába, a régi hitűekkel éppen olyan szívesen elbeszélget, mint akiket már megkereszteltek. Az egyik apáca, Szerafin nevű, szóni-fonni tanítja őket, a másik ízletes ételek elkészítésére, a harmadik a ház - vagy sátor ügyes rendbentartására. Megtanítják őket, hogyan kell a gyermekeket hasznos munkával elfoglalni. Van a klostromban egy apáca, Angélikának hívják, aki kitűnően ért a nyavalyák gyógyításához és orvosságok készítéséhez. Mindenkinek nyájasan, szívesen, szeretettel áll szolgálatára. A kolostor ajtaján kalapács lóg, ha háromszor a zárra ütnek vele, kinyitják az ajtót. A panaszt, a kérést meghallgatják, ha tudnak, ha lehet, segítenek.

Így hallotta ezt Iréne már régebben Koppány várában. Ha valaki Veszprémből jött, Iréne igyekezett alkalmat találni, hogy beszélgethessen vele a görög apácákról, kik vérei voltak és arról a földről jöttek be Magyarországra, mely valaha neki is hazája volt.

Mikor Bács, a vesztett csatából menekülve elmondta, hogy Wolf üldöző, dúló csapata Koppány vára felé tart, Iréne mintha csak felsőbb sugallat hangját hallaná, a veszprémvölgyi görög apácákra gondolt.

Ide vezettette magát Báccsal.

Iréne balkezébe fogta Lóna kezét. Nem úgy mint rableány úrnője kezét, hanem mint az erős ember a gyöngye gyermekét, kit otthonába vezet. Aztán jobbával fölemelte az ajtófélfán függő kalapácsot és háromszor megütötte vele a zárat.

Az ajtó kinyílt. Egy apáca állt a küszöbön és halkán mondta: - Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus. Kik vagytok és mit kívántok tőlünk?

- Szegény, elfáradt utas asszonyemberek vagyunk, - felelt Iréne - kérünk, vezess bennünket a fejedelemasszonyhoz. Ez a nemes vitéz - és Bácsra mutatott - idáig védelmezőnk és oltalmazónk volt.

Az apáca intett Irénének meg Lónának, hogy kövessék. Bács kint maradt a kolostor ajtaja előtt.

Hosszú, nagy folyosón vezette az apáca a két fiatal leányt, vezette egyenesen a refektóriumba. Ott, a fehérre meszelt terem közepén állt a fejedelemasszony magas, szikár alakja. Szótlanul, mozdulatlanul nézte a két fiatal leány arcát. Aztán, mielőtt még beszélhetek volna, csöndes, szeretetteljes hangon mondta:

- Fáradtaknak látszotok, pihenjete meg nálunk. Bizonyára éhesek és szomjasak vagytok, osszátok meg velünk szegénységünket.

Az apácafejedelemnő kissé idegenszerű kiejtéssel, de hibátlanul beszélt magyarul.

Lóna, aki eddig sápadtan nézte a főnöknőt, most hirtelen előbbrelépett.

- Befogadsz engem szolgálóleánnyal együtt, mikor nem is ismeresz?

- Nagyon jól ismerlek, - felelt az apácák fejedelemasszonya.

- Te tudod, hogy én ki vagyok? - álmélkodott Lóna.

- Tudom. Testvérem vagy. És testvérem az is, kit te szolgálóleánnyodnak nevezel.

Lóna egész testében remegni kezdett.

- Meg kell tudnod, kinek adsz helyet házában!

- Ez a ház nem az enyém, hanem Jézusé és az ő boldogságos anyjáié.

- Annál inkább tudnod kell. - És Lóna emelt fejjel állt helyén. Az ősi, büszke vér lett úrrá rajta. Árpád vére, melynek kiválasztottsága, hogy népet vezessen, országot építsen, sorsokat, végzeteket, jövődőt irányítson. Aki ebből a vérből származik, annak mindig önmagához méltón kell viselkednie. Annak a halálos szerencsétlenségben is fölemelt fejjel kell állnia.

- Én nem akarlak ámítani szent asszony. Tudnod kell, kinek adsz helyet, ételt-italt. Én az elesett Koppány vezér leánya vagyok.

Az apáca csöndesen, szelíden felelt:

- Áldassék az Úr, aki idevezette lépteidet. Én most sem mondhatok neked mást, mint amit mondtam, mikor még nem nevezted meg magad. Testvérünk vagy. Ezek között a falak között nincs és nem is lesz neked más neved: testvér.

- Az én apám ellensége volt a hiteteknek.

- Annál buzgóbban imádkozom békességes nyugovásáért.

Lóna feje lehanyatlott. Most már halkán, szinte alázatosan beszélt: - Hogy te engem szolgálóleánnyal együtt befogadsz...

- Te még nem ismered a mi Urunk, Üdvözítőnk szavait: „mert aki az éhezőnek enni ad, az nekem adott enni, aki a szomjazónak italt nyújt, az nekem adott italt, aki a bujdosó előtt kinyitotta kapuját, az engem fogadott be az ő házába”. Légy üdvöz nálunk.

Aztán Irénére nézett.

A görög leány lehajolt és megcsókolta az apáca kezét.

- Anyám, a Boldogságos Szűz szavát hallottam lelkemben, mikor ide elindultam.

- Te keresztény vagy, leányom?

- Jézus kegyelme folytán a szent keresztségben részesültem.

Lóna szívét szorongó fájdalom fogta el. Olyan idegennek, olyan magányosnak érezte magát.

Az apácafőnöknő most hozzálépett és megcsókolta homlokát.

- Koppány leánya, tudod-e, hogy az Úr jobban örvendezett az eltévedt báránynak és nagyobb szeretettel nézett reá mint arra, amely mindig mellette haladt az igaz úton? Menj, pihend ki magad. A jók és igazak békéje szálljon le reád.

Lóna indulni akart, de aztán visszafordult.

- Apám egyik vitéze, aki oltalmazott bennünket a hozzátok vezető úton itt vár. Szabad-e néhány köszönő és búcsúzó szót intéznem hozzá?

A kolostor főnöknője bólintott és Bács pár perc múlva ott állt a fehér teremben. Homlokához emelve kezét üdvözölte az apácát, aztán hallgatta Lóna szavait.

- Én most búcsút veszek tőled Bács. Köszönöm neked, hogy nyomorúságomban mellém álltál és most még egy kívánságom van. Úgy-e nem tagadod meg?

- Vezérem leánya vagy, parancsolj velem.

- Én itt maradok a kolostorban. Te pedig, míg én élek soha senkinek nem fogod megmondani, hová menekültem. Szavadat adod nekem erre, Bács vitéz?

- Szavamat kötöm le, leányasszony.

Bács féltérdre ereszkedett Lóna előtt, aztán Irénére nézett sokáig, hosszan és halkán mondta:

- Isten veled Iréne, vagy ha jó sorsunk úgy akarná, a viszontlátásra!

Bács elhagyta a kolostort, Lónát és Irénét pedig elvezették a vendégek számára fenntartott cellákba. A kolostor főnöknője egybehívta az apácákat.

- Testvérek, különös szeretettel vegyétek körül a leányt, aki hozzánk érkezett. Árva ő, akinek itt kell megtalálnia az elvesztett szeretetet. Hazátlan, akinek köztünk kell otthont lelnie, üldözött, kit Krisztus urunk és a Boldogságos Szűz nevében védelmezünk. Halálra keresik és nekünk kell megmenteni földi életét, hogy az örök igazságot majdan megismerje.

Szerafin testvér tiszteletteljesen kérdezte:

- Anyám, ugyebár, a fehérarcú, kisebbtermetű leányra gondolsz? Nyakában fekete selyem-zsinóron feszületet láttam. Hozzánk tartozik.

- Nem Szerafin testvér, a másikra, a barna, sötétszemű leányra gondoltam. Ő érte kell imádkoznunk, hogy megmenthessük és átadhassuk lelkét a mi Urunknak, Üdvözítőnknek.

A veszprémvölgyi apácák főnöknője görög császári hercegleány volt. Bíborbanszületett Konstantin édes unokája. De ezt csak halála után tudták meg. Míg élt, még apácái sem sejtettek semmit származásáról. Ő volt legbuzgóbb, legalázatosabb munkása rendjének.

IX. FEJEZET

A veszprémi csata után István magához hívatta a magyar törzsek főembereit.

Nagy, díszes ünnepség fogadta a megjelent vendégeket. István a főhelyre maga mellé ültette édesanyját és feleségét, Sarolta és Gizella fejedelemasszonyokat.

István körülnéz az összegyűlt vendégeken és tekintete elborul. Hiányoznak azok, akiket legjobban várt.

Hiányzik Erdőelve ura, Gyula vajda és hiányzik unokatestvére, Vazul.

Már a lakománál ültek, amikor az udvarbíró jelentette Istvánnak, hogy az erdőelvi vajda tartományából hírhozó ember jött.

István átment egy másik terembe és ott fogadta nagybátyja követét, Tajsz vitézt.

- Gyula vajda atyafiságos üdvözlését küldi uram, - kezdte Tajsz vitéz.

István összeráncolja homlokát:

- Úgy vártuk, azt kívántuk, hogy személyesen jön el hozzánk.

- Uram, megengeded, hogy nyíltan elmondjam az üzenetet, melyet reámbíztak?

- Parancsolom neked, hogy mondd el!

- A vajda szíve telve van keserőséggel Koppány háza miatt.

István feláll, szava éles és kemény. Szinte vágnak a szavak:

- Nem méltó hozzánk, a fejedelemhez, hogy cselekedeteinket magyarázgassuk vagy éppen mentegessük. De én benned, Tajsz, nem a vajda hírhozóját, hanem édes, szeretett nagybátyám hűséges emberét nézem és felelek neked. Koppány fellázadt, fegyvert fogott ellenem, törvényes ura, fejedelme ellen.

- A vajda jól tudja ezt, nagyúr, de azt mondja, Koppány megbűnhődött vétkéért, a csatatéren halálát lelte. De hogy rendeletedre holttetemét még négyfelé is vágták...

- Nem én rendeltem, a törvény parancsolja így!

- Zerind fia, Koppány, véredből való vér, Árpád ivadéka, - így mondja ezt Gyula úr.

- Ha idegen vétkét megbüntetem, vajjon lehetek-e elnéző atyámfíával szemben?

Tajsz hallgatott. István méltósággal végignézett rajta.

- Van-e még átadni való szavad Tajsz vitéz?

- Fejedelem, én most Gyula úr szája helyett beszélek. És ha úgy parancsolod, hogy folytassam?...

- Úgy van, - bólint István - követ vagy, nagybátyám szája. És semmi bántódásod, kisebbitésed neked nem lehet, mert tisztetel teljesíted.

- A vajda különösen nehéz szívvel hallotta, hogy egyik vezéred, Wolf comes feldúlta Koppány várát és az ártatlan leányt, Koppány árváját, védelmezőivel együtt kegyetlenül legyilkolta.

István arca fehér lett mint a fal. Nagy, kék szeme elsötétült, színe feketévé vált. A fejedelem ritkán jött indulatba, vasfegyelmettséggel tudott magán uralkodni, de ha az indulat áttörte a fegyelem gátját, félelmetessé vált mindenkire.

- Mit mondtál?

Tajsz bátorszívű vitéz, de most megrettent és hátrált egy lépést.

- Ismételd még egyszer!

- Uram, a vajdának hírhözök beszéltek el Koppány leányának kegyetlen, szörnyű halálát. Én is hallottam, mikor elmondták neki.

István már legyűrte indulatát.

Arca még fehérebb, de tekintete nyugodt. A bíró kérlelhetetlen szeme ez, kinek tiszte, kötelessége, hivatása az igazságosztás - és a büntetés.

És Tajsz most még félelmetesebbnek találta a fejedelmet, mint előbbi felgerjedt indulatában.

A haragot, a felháborodást le lehet csendesíteni, vagy legalább is mérsékelni, enyhíteni. De a bíró kezében tartott, igazságot osztó mérleg nem tévedhet, annak nem szabad tévednie.

- Velem jössz, Tajsz, - mondta a fejedelem kurtán. Aztán indult vissza a mulatozók közé. Tajsz követte.

A fejedelem leült helyére felesége és édesanyja közé. Körülnézett az asztalon és Wolf comesen állt meg pillantása.

- Comes, - kérdezte csöndesen, nyugodtan - mikor jártál te utoljára Somogyban?

Wolf a fejedelem megszólítására felállt helyéről. Ahogy István arcába nézett, megrezsent. Ezek a hideg, kék szemek mintha lelkén néznének keresztül.

- A diadalmas veszprémi csata után voltam ott, uram.

Aztán, mert látta a német lovagok kíváncsi és a magyar főemberek gyűlölködő, megvető pillantását, gyorsan felvágta fejét és erőltetett nyugalommal folytatta:

- Koppány várában voltam, fejedelem.

- És kitől kaptál erre engedelmet?

- Uram... - és Wolf arca elsötétült, - ha nem is engedelmekkel, de a szolgálatodban kívántam cselekedni. Mikor a lázadó Koppányt mi, német lovagok levertük, mikor hős vezérünk, Vecelin az istentelen pogány fejét levágta...

- Engem hagyj ki beszédedből, - vágott közbe Vecelin. - Becsületesebben álltam ki Koppánnyal, derekasan védte magát. Hogy én lettem a győztes, az nem ok arra, hogy szidalmazd nevét. Legyőzött ellenségeimmel én soha haragot nem tartok.

István intett.

- Elég volt! Folytasd Wolf! Ha van mentséged, add elő, nagyon is rászorultál.

Az emberek riadtan néztek egymásra. Most már mindenki a legrosszabtból tartott.

Gizella kérve, esdekelve nézett férjére. Éppen most, mikor erőt vettek a pogányon és győzelmi ünnepséget tarthatnának, most tör ki a vihar?... István azonban, mintha nem is látná felesége pillantását. Hideg, kemény, áthatolhatatlan tekintetét egy pillanatra sem vette le Wolf arcáról. A lovag még mindig igyekezett erős és elfogulatlan lenni.

- Nagyúr, csak azt ismétélhetem, ha nem is parancsodra, de téged szolgáltalak, amikor a somogyi várba elindultam, hogy kiirtsam, elpusztítsam a kígyó fészket. Csak egy szikra és a pogányok által szított tűz újra fellobban. Azt akartam, ne legyen honnét parazsat hozni a tűzre és elindultam vitézeimmel a somogyi várba.

István két keze az asztal szélét markolta.

- Mi történt Koppány leányával?...

Rekedt, fojtott a fejedelem hangja és a rekedt, fojtott hang félelmetesebb minden dühös kiáltásnál.

Csend, döbbenetes csend. Aztán megint István beszél. Csak két szót mond, de ez a két szó, mintha megállítaná az emberek szíve dobogását. - Megöltétek Lónát?

- Nem öltünk meg senkit. - A comes úgy érzi, hogy a halál lehellete jár körülötte. - Mikor mi a várba érkeztünk, már teljesen üres volt.

István nagyot, mélyet lélekzett, mint akinek mázsás terhet vettek le lelkéről, de tekintete nem enyhült meg. Mereven, kutatóan nézte a lovag arcát.

- Az igazságot mondd!

- Azt mondtam uram. Keresztényi hitemre és lovagi becsületemre vallom, hogy teljesen üresen találtam a várat.

Aztán mégegyszer összeszedte magát dacosan, keményen mondta:

- Őszintén sajnálom, de így volt. Egyetlenegy lelket sem találtunk Koppány házában. Tanúm is van rá, Tevel hadnagy, aki nemsokára utánam jött.

- Tevel hadnagy most érkezett meg Esztergomba - szólt közbe az udvarbíró. - Csak ruhát vált, hogy illő módon jelenhessen meg a fejedelemasszony előtt.

Gizella szótlánul ült helyén. Fájt neki, hogy honfitársával, a bajor Wolf comessel férje ilyen keményen bánt.

A fiatal fejedelemasszony nem értette, miért ez a nagy felháborodás?... Egy pogány-magyar fellázadt fejedelme ellen, legyőzték, elvette méltó büntetését. Miért kell erről annyit beszélni?... Egy igaz keresztény német lovag elindul, hogy megbüntesse a lázadó családját. Gizella nem helyeselte, de így volt ez szokás náluk is. Aztán megütötte fülét és fülén keresztül lelkét Koppány leányának neve: Lóna... A leány, mint hallja, megmenekült. Gizella őszintén örül a hírnek... Sohasem kívánta ő senkinek se a vesztét. Elég, ha a bűnös bűnhődik. A leányt nem tudták bántani, annál jobb... De hát akkor miért foglalkozik annyit ezzel az ügygel férje, István? Aztán annak a pogány leánynak neve... Lóna...

Tevel hadnagy már ott áll előttük. Homlokához emeli kezét, üdvözli a fejedelmet, aztán a mellette ülő Sarolta és Gizella nagyasszonyokat.

- Tevel, - mondja a fejedelem hadnagya szeme közé nézve - sokáig késtél. Mit tudsz felhozni késedelmed mentségére?

- Uram, parancsodra Somogyba mentem, hogy Koppány várában megvédjem Lóna leányasszonyt mindenféle támadás ellen.

Az erdélyi vajda követe, Tajsz egy önkénytelen mozdulatot tett. Ebben a mozdulatban sok volt az öröm és felszabadultság.

- Folytasd, - intett István Tevel felé.

- A várba majdnem egyszerre érkeztem Wolf comes embereivel. Koppány házát teljesen üresen találtuk. Lent a faluban tudtam meg, hogy Koppány házanépe szerteszét futott.

- És Lóna?

Gizella megrezzent. Már újra ez a név... A pogány leány neve...

- Semmit sem tudok róla, fejedelem. Késésemnek az szolgáljon mentségéül, hogy mindenfelé kerestem, kutattam Koppány leánya után. Senki nem tud róla. Nyoma veszett.

- Biztosan a pogány magyarok rejtegetik, - szólt közbe hirtelen Wolf. Megint megjött bátorsága. Úgy gondolta, elég érdemet szerzett már István udvarában, hogyha tett is most valamit a fejedelem akarata ellen, azt vétségéül ne számítsák. Különben is bízott Gizella fejedelemasszony jóindulatában, aki bizonyára pártolni fogja bajor honfitársát.

Wolf úgy felbátorodott, hogy még tovább merte folytatni:

- Ki tudja miért rejtegetik a pogányok Koppány leányát? Mi céljuk lehet vele? Talán a fejedelem ellen akarnak új lázadást szítani? Talán férfit keresnek Árpád véreből, akihez Lónát feleségül adva, a fejedelmi szék felé törjenek?

István felállt.

Ahogy körülnézett az asztalon, mindenki lehajtotta fejét, nem bírták el tekintetét. Így, lehajtott fejjel hallgatták a fejedelem szavait, aki ítél:

- Wolf comes, - kezdte és minden szótagot erősen hangsúlyozva mondott ki - áldd az Úr Jézus nevét, hogy szeretett kedves feleségem, Gizella fejedelemasszony tekintete kegyelmet kér számodra, különben a te mai éjszakádnak nem lenne többé virradatja. Irgalmas akarok hozzád lenni, meghagyom életedet, de Esztergomból azonnal távoznod kell. Távoznod a magyarok földjéről három nap leforgása alatt. Ha ezen az időn belül még itt találnak, életeddel fizetsz meg érte.

A comes sápadtan, némán indult kifelé. A német urak összenéztek.

Hibásnak tartották Wolfot, de büntetését túlszigorúnak ítélték. Végre is vitéz ember, jó harcos, mindig a fejedelem mellett forgatta kardját. Nagy birtokot kapott hűsége jutalmául és most mindent itt kell hagynia s száműzöttként, megszegyénítve verik ki az országból.

A német lovagok úgy érezték, Wolffal méltatlanság történt és sajnálkozva néztek utána, mikor a termet elhagyta.

De szólni csak Vecelin mert, a fővezér. Soha sem szerette a comest, de most úgy érezte, kötelessége szót emelni érte.

- Uram - fordult István felé - mindnyájan sajnáljuk, hogy Wolf comes, ez a derék vitéz, olyan nagyot hibázott. De ha hibáját a te fejedelmi kegyed eltörölné és meg nem történtté tenné...

- Nem tehetem Vecelin. - És István most már teljesen nyugodt mint a bíró, aki igazságot osztott és kötelességet teljesített. - Megmértem a comes bűneit és ehhez méltóan szabtam ki büntetését.

Gizella gyöngéden férje karjára tette kezét.

- Uram, enyhítsd ítéletedet, Wolf nekem kedves hazámfia és...

István szeretettel simogatta meg felesége kezét, de hangjában tovább is szilárd, kérlelhetetlen határozottság csengett.

- Nagyon fájdalmas az én szívemnek, Gizella, hogy kérésedet nem teljesíthetem. Wolf kedves honfitársad, amint mondd, de látod, Koppány meg nekem vérbeli atyámfia, dicső nagy ösömnek, Árpádnak maradéka és mégis pusztulnia kellett.

- Koppányt csatában győzte le Vecelin - és Gizella arca kipirult.

- Ez volt Koppány szerencséje. - És a fejedelem arca akár egy márványszoboré. - Mert ha nem esik el a harcban, vitéz módjára, mint fejedelme ellen lázadó bűnöst végeztetem ki. Gyalázatos halállal pusztul el mint mindenki, ki a magyarok uralkodója ellen fel meri emelni a fejét.

Így mondta: „uralkodó” és nem fejedelem. Talán ekkor jelent meg először képzeletében a királyi korona és a trónszék.

Gizella nem mert többet szólni. Mintha csak most ismerte volna meg igazán a férfit, kihez életét kötötte.

És nem szólt többet Vecelin, sem a német urak. Kedvetlenül ültek egymás mellett.

A magyar hadnagyok, főemberek összenéztek. Wolf szégyenteljes kikergetése, száműzetése nagyon is megnyerte tetszésüket. De furcsállották István rideg kijelentését és különös megdöbbenést éreztek, mikor az „uralkodó” szót meghallották.

Uralkodó? Király?... Ezt a magyar törzsek eddig nem ismerték. Minden törzs szabad és független. Ha Árpád vérét illeti is meg az elsőség, azért a többi törzsfő szabadon intézheti népei sorsát. Mit akar István azzal az „uralkodó” szóval?

És töprengésükből megint István hangja veri fel őket.

- Tajsz, - mondja a fejedelem - holnap indulsz haza uradhoz, Erdőelvére. Jelentsd Gyula úrnak: István keze kérlelhetetlenül lesujt mindenkire, bármilyen közel áll is hozzá az, aki akaratával szembe mer fordulni.

- Anyám, - mondta Gizella halkán Saroltához fordulva - ha megengednéd kérdeznék tőled valamit.

- Kérdezz, édes leányom.

- Szép az a leány?... - és a fiatal asszony hangja elakadt.

- Kicsoda?

- Koppány leánya, Lóna.

Sarolta egy pár pillanatig figyelmesen, elgondolkozva nézte menyét.

- Derék jó leány volt, takaros teremtés. István már hosszú esztendőök óta nem látta, én sem. Most nyoma vészett szegénynek. Nem hiszem, hogy valaha is előkerülne.

Az összehívott tanácskozások után még egy nagy szomorúság vár Istvánra. Édesanyja búcsúzik tőle.

- Fiam, most már én elhagylak benneteket.

- Édes jó anyám, miért teszi ezt? Miért nem akar velünk maradni?

- Itt maradtam, fiam, míg a kötelesség parancsolta, de most már Esztergomnak új asszonya van: a te feleséged. Én most már magamban, magamnak, édesapád emlékezetének fogok élni Csepel szigetén, melyet az én jó uram nekem adományozott. Esztergom a ti váratok s itt a te feleséged legyen az első asszony. A sziget nincs messze tőletek, mindig fölkereshettek, mindig fölhalálhattok.

István megértette anyja hangjából, hogy hiába minden tartóztatás. Sarolta elvonulva, a magányban akar élni multja emlékeivel.

Nagy díszes kísérettel vitte ki Sarolta nagyasszonyt a szigetre. Sarolta megállt új házának küszöbén és mondta:

- Ez a ház, ez a sziget, mindig a magyarok uralkodójának feleségéé legyen, míg csak magyar nép él ezen a földön.

És a kíséretnek feltűnt, hogy Géza özvegye is uralkodót mondott és nem fejedelmet.

A fehérarcú, fehérhajú nagyasszony elbúcsúzott udvari embereitől, akik idáig kísérték, megölelte menyét, s mikor Istvánt homlokon csókolta, azt mondta neki halkán, nagyon halkán, hogy kettőjükön kívül senki nem hallotta:

- Ha valaha összehozna a sors Koppány leányával, légy jó és irgalmas hozzá. Az élet nagyon is keményen bánt szegénnyel.

X. FEJEZET

Gizella fejedelemszöny bajor kísérete ott maradt Esztergomban. És jöttek aztán az udvarhoz bajor kézművesek, mesteremberek, építők, kiket a fejedelem nagyon szívesen látott.

Különösen az építőmestereket pártfogolta, mert nem volt szívének nagyobb kívánsága, mint hogy a magyar törzsek népei mind lakóházakban éljenek.

- Akkor lesz a pusztá hadviselő, kalandokra éhes népe békeséges, országot megtartó és megőrző nemzet, ha szilárd házakban és nem könnyen szétszedhető, összerakható sátrakban lakik
- mondta egyízben Radla apátnak.

Az apátúr élénken helyeselt.

- Úgy van, uram. A házakban lakó emberek nem könnyen indulnak vándorútra, megbecsülik holmijukat, vigyáznak arra, amit szereztek és igyekeznek még gyűjteni is hozzá s nem könnyen változtatnak helyet. A házak lakói szelídebb erkölcsűek, jámborak és könnyebben hajlanak papjaink tanítására, hamarabb befogadják lelkükbe Krisztus igéjét.

Radlának igaza volt, mentül több ház épült, annál jobban hódított az új hit. Esztergomban és környékén már buzgón látogatta a nép az újhítek templomait és a papok szíve megtelt kegyes örvendezéssel, mert látták, hogy az elvetett mag televény talajba hullott.

De ott a pusztákon még titokzatos tüzek gyúltak fel. A tüzek mellett a régi hit emberei gyűltek össze és hallgatták a táltosok szavait, kik az áldozati kőnél mondták el imájukat őseik istenéhez. A táltosok énekében ott hangzik még a keleti puszták szava. A féket, zabolát nem ismerő szabadság éneke tör fel lelkükből, emlékek abból az időből, amikor a magyar törzsek még nem ismertek maguk felett urat. Mindegyik törzsfő független szabad ura saját harcosainak, viszi őket kalandokra, portyázásra, ki a messze világba, idegen városok, tartományok ellen.

A pusztá népe hallgatja az ősi imát, a Napkeletről hozott áldozati dalt és elsötétült arccal néz Esztergom felé, hol Géza fia idegen papoktól, idegen katonáktól körülvéve, idegen származású asszonnyal élve, nagy kőházában rendelkezik, parancsol azoknak is, kik eddig nem ismertek urat maguk felett... István ott él Esztergomban, Koppányt felnégyelték és a vezér családjának nyoma veszett. Vad, keserű ének tör fel az áldozati tűz körül. A pusztá népe birkózik saját lelkével. Birkózik multjával, mely ide is elkísérte a Volga mellől, melytől csak sok-sok évtized, nehéz és keserves harcok után tud majd teljesen elszakadni...

Esztergomban a fejedelmi udvar, mintha tudomást sem akarna venni róla, mi történik kint a nagy pusztákon. István buzgón folytatja tovább országépítő munkáját. Tanító és térítő papok járják be a magyar földet. Nagy kőházak épülnek a betegek számára, hol orvosláshoz értő papok gyógyítják, enyhítik a szenvedők nyavalyáit.

És a nagytudományú papok nemcsak az örök, mennyei igazságokkal ismertetik meg a népet. A lelki üdvösség mellett gondjuk van a mindennapos élet gyakorlati ügyeire. A papok között sok van, ki kitűnően ért ahhoz, mint lehet a földet minél termékenyebbé tenni? Mint kell a talajt okosan, észszerűen művelni? Milyen földbe melyik mag való?... Aztán akad a papok között, ki a gyümölcsnemesítést egészen a művészetig fokozza. Furfangos oltásokkal, keresztezésekkel, nyesegetésekkel, eddig nem-ismert, nem-látott gyümölcsöket termelnek. Újfajta zöldségmagvakkal ajándékozzák meg a népet. Mert a papok bölcsen tudják, hogy az isteni ige mellett táplálékkal is el kell látni a halandó földi testet.

A magyar nép, mint a legtöbb harckedvelő, hosszú időközön keresztül nomád életet folytató, állandóan küzdelemben élő törzs, nem kedvelte, sőt lenézte a földművelő munkát. Ha hosszabb ideig tartózkodott is egy-egy helyütt, a meghódított népfajjal vagy háborúban szedett foglyokkal végeztette a földművelést, melyet alacsonyrendűnek és harcos vitézhez méltatlannak tartott. Az idegen papok tanították meg őket arra, hogy az emberi verejték, mely a földet termékennyé teszi, éppen olyan tiszteletreméltó, mint a vér, mely ezt a földet, a mienket - melyet Isten kegyelméből hazánknak nevezünk - megoltalmazza. Az ember, aki fölszántja, megműveli földjét, éppen olyan hódító, dicső, honszerző munkát végez mint aki elfoglalja és megvédi. Az eke, az ásó, a kapa, a borona is tiszteletreméltó fegyver, - a munka fegyvere.

Így tanították a papok ezt a magyar népnek és István örvendező szívvel hallotta, hogy tanításuk meghallgatást talált.

A fejedelem azt is tudta, hogy nem mindenütt hallgatják szívesen a papokat, de azért nem vesztette el reményét.

Az ősi ösztönökön, indulatokon nem könnyű uralkodni. Sóvárgó vágyak, őseiktől maradt emlékek törtek fel a pusztai törzsek lelkéből. Vágyódás kalandok, küzdelmek, új földek, új prédák után... Sokáig kellett ezekkel a tudattalan, századok mélyéből hozott ösztönökkel viaskodni.

A viaskodás nem volt könnyű, nehéz, súlyos áldozatokat követelt. De vajjon lehetett-e más úton előrehaladni? Lehetett-e Európa szívében magyarként, nemzetként, az emberiség tisztelt, becsült munkásaként megmaradni?

Nagy, riasztó kérdőjelek ezek, ott meredeznek az országot felépítő fejedelem lelke előtt. Sokáig tusakodik a kérdőjelekkel, mert tudja, hogy néha csak szörnyű, véres áldozatok árán lehet őket megoldani. Nemes, ősi magyar vér omlott máris ki érte, Árpád vére, Koppány vére. És a küzdelem vihara elsodorta áldozatként Lónát, ki valaha olyan kedves volt szívének, kivel életét kívánta megosztani, hogy ott Esztergomban mint fejedelemasszony éljen mellette. Ki tudja, hova, merre vészett nyoma a szép, barna, sötétszemű Lónának? Talált-e valahol menedéket? Igaz, István kihirdette, hogy Koppány véreit nem bünteti a vezér lázadásáért. De ki tudja, idejében ért-e el mindenfelé a kegyelmet hirdető szó?... Mi történt, mi történhetett az üldözői elől bujdosásba menekült fiatal leánnyal?

István megrázta fejét. Nincs itt már segítség. Lóna lábanyomát befedte az avar, nem lehet megtalálni. Az ártatlannak is áldozatul kellett esnie. Milyen siralmas ez. De neki a fejedelemnek, az igaz kereszténynek, a magyarok urának nem szabad zúgolódnia. El kell fogadni a jót és rosszat, ahogy felülről rendeltetett.

Hiszen Isten kegyelme annyi mindennel megáldotta. Felesége, Gizella mindenben kedvére igyekszik tenni. A bajor emberek meg asszonyok, kiket magával hozott, kik folyton jönnek utána, hasznára vannak az országnak. Sok mindent lehet tanulni tőlük. Gizella úgy kívánja, hogy az esztergomi palotában uralkodóhoz méltó emberek és asszonyok éljenek.

A fejedelem szó helyett egyre gyakrabban használják az „uralkodó” szót. „Minden magyarok uralkodója” így írja alá István okiratait.

István sokat tanul és olvas Radla apátúrral és a régi írásokból a mostani életre nézve lel útbaigazítást! Íme, Bölcs Leó, bizánci császár, Árpád szövetségese, még így ír a vezérnek: „a magyarok fejedelmének”. Bölcs Leó utódja, Bíborbanszületett Konstantin leveleit már „a magyar törzsek hadnagyaihoz” intézi. Árpád vérének már nem becsülik többre mint a többi törzs

urát. Az ő édesapja, Géza helyreállítja a fejedelmi tekintélyt, melyet most neki, Istvánnak megingathatatlaná kell tenni.

A hét különböző törzsből Géza népet formált és neki, Géza fiának kell a törzseket nemzetté összeforrasztani. Ehhez pedig csak egy út vezet: egyeduralmat kell kezébe kapnia. Nem lehet az, hogy Árpád törzsével ellenkezni merjen a Töhötömé, Hubáé, Ondé. Sőt Árpád vérét is csak egy férfinak szabad vezetni, a kiválasztottnak, az uralkodónak.

És mikor idáig jutott töprengésében, felkelt a heverőről és a hálókamrájában levő oltár elé térdelt. Az Úr segítségét kérte ahhoz, amit cselekedni akar, amit cselekednie kell.

Mert nincs más út, mondta, mikor imáját bevégezte. Nincs más út, mely az élethez vezetne. A magyar törzsek így lesznek magyar nemzetté, az ősök által meghódított föld így válhat igazán hazává.

És István a Szentlélek kegyelmét kérte nagy elhatározásának órájában.

Mert tudta, hogy milyen nagyjelentőségű, sorsdöntő óra ez, melyben elhatározta, hogy követtséget küld Rómába, koronát kérve Szilveszter pápától, hogy mint a magyarok első, felkent királya uralkodhasson széthúzó népe felett.

XI. FEJEZET

Hosszú hónapok telnek el, míg a magyar fejedelem követei megjárják Rómát és visszajönnek a pápa üzenetével.

Mert koronát csak Krisztus helytartója adhat a magyarok fejének.

Álmatlan éjszakákon keresztül sokszor meghányta-vetette ezt magában István és meg is beszélt azzal a két asszonnyal, kik legközelebb álltak hozzá: édesanyjával és feleségével.

- Miért ne küldhetnél koronáért a bizánci császárhoz? - kérdezte Sarolta, kit ifjúságának emlékei a nagy görög városhoz fűztek. - A császár szívesen teljesítené kérésedet. Ősei, Bölcs Leó, Bíborbanszületett Konstantin, a te őseid szövetségesei voltak.

- Én úgy szeretném, ha bátyámtól, a szent Német-római birodalom császárától kérnél koronát, - mondta Gizella. - Nekünk nyugat felé kellene barátokat keresnünk.

István pár pillanatig hallgatva nézte a két asszonyt, aztán felelt:

- Nem akarok koronát sem a keleti, sem a nyugati császártól. Ha népemből nemzetet, ha földemből országot akarok formálni, semmiféle idegenhez nem lehet fordulnom. Szabad nemzet, független ország feje kívánok lenni, nem pedig császárok hűbérese. Én csakis egyedül Krisztus helytartójának kezéből vehetem át a királyi koronát, mint ahogy népemet, országomat is egyedül az Ő hatalmába kívánom adni. Az Üdvözítő és a Boldogságos Szűz oltalmába ajánlva népemet, országomat, minden más halandó emberi erőtől függetlenül kívánom az úton vezetni, melyet jónak és helyesnek ismertem fel.

Sarolta beleegyezően bólintott. Fia szavai teljesen meggyőzték, de Gizella megpróbálta még a maga tervét védelmezni.

- A császár minden uralkodók ura, az egész európai világrésznek feje és parancsolója.

- Ennek a magyar földnek, Gizella - és István szava szeretetteljes és gyöngéd, de egyben sziklaszilárd és megmásíthatatlan - csak egy ura és parancsolója lehet, a magyarok királya, akit Krisztus kegyelme emel és tart meg hatalmában.

Most már Gizella sem vitatkozott többé. Ha lelkében mélységes hódolattal hajolt is meg a császári hatalom előtt, ha teljes erejével küzdött bajor családja érdekében és minden tőle telhetőt megtett, hogy honfitársai Esztergomban mentől inkább boldoguljanak, de azért jó, hűséges és szerető felesége volt Istvánnak. A magyarokra is jó szívvel gondolt, kivált ha engedelmesen jöttek tisztelegni az esztergomi udvarhoz.

Gizella igyekezett udvarát mentül szebbé, díszesebbé, finomabbá tenni. Nemcsak drága, művészi bútorokat, kárpitokat hozatott külső országokból, de vigyázott arra is, hogy udvarában illő és méltóságteljes legyen a viselkedés. A fejedelem hűségében levő főemberek leányait maga köré gyűjtötte és nyájas, szíves szavakkal közeledett hozzájuk. A főemberek fiai, nyugati mintára mint apródok teljesítettek szolgálatot Esztergomban. Így kezd lassanként kialakulni a későbbi udvari arisztokrácia.

István örömmel teljesítette felesége kérését, mikor az „asszonyházakat” kívánt építtetni. Egy esztendő sem telt el, már készen volt három asszonyház. Az egyik Esztergomban, a másik Fehérvárott, a harmadik Veszprémben. Gizella maga személyesen ügyelt fel az asszonyházakban dolgozó leányokra, kik igen szép hímzéseket készítettek, főként kolostorok, templomok díszítésére. Az esztergomi asszonyházban készült a magyar királyok koronázópalástja,

melyen maga Gizella királyné is dolgozott. A későbbi királyi palást eredetileg a székes-fehérvári bazilika díszítésére volt szánva.

Gizella bámulva látta, hogy a magyar leányok milyen ügyesek. Nemcsak gyorsan megtanulják a bajor és olasz mesterektől a különböző fajtájú és színezésű hímzéseket, de ők maguk is új formát és alakokat rajzolgatnak, mégpedig olyan ügyes és eredeti felfogással, hogy az idegen művesek álmélkodva nézik. A magyar főemberek leányai, kik Gizella asszonyházaiban dolgoztak, találták fel a hímzés egyik különös fajtáját, mely később egész Európában elterjedt és mindenfelé magyar öltésnek hívták.

István küldöttsége diadalmasan érkezik meg Rómából. Hozzák az arany koronát, melyet Szilveszter pápa, Krisztus földi helytartója küld a magyarok uralkodójának. Domokos, esztergomi érsek szentelt olajjal keni meg István homlokát, majd a nádorispánnal együtt fejére teszi a koronát és érces hangon kiáltja az összegyűlt nép felé:

- Íme, itt a királyotok!

Gizella ott ül férje mellett a trónszéken, szíve megtelik boldog és büszke örömmel. Királyné, uralkodó hitvese... Olyan férfi asszonya, kit lelke egész erejével szeret és becsül.

Az erdőelvi vajda Fehérvárott tartja székhelyét. Az ő nevééről nevezték el később a várost Gyulafehérvárnak.

Gyula úr palotáját görög mesterek, mivesek építették, ékesítették. Bizáncból hozott szövetekkel, bútorokkal, kárpitokkal rendezték be, mikor a vajda édesapja a bizánci császár unokahugát, Theodórárt kérette meg fia számára.

A szép Theodóra eljött a császárok tengerre néző márványpalotájából Erdőelvére, a nagy hegyek országába. Soha nem bánta meg, hogy eljött. Boldog feleség, boldog anya lett, férje minden tőle telhető pompával vette körül.

A Töhötöm nemzetségéből származó Gyulák főbírái voltak az összes magyar törzseknek, a „gyula” szó hivatásukat, méltóságukat jelezte. Senki nem állt előttük rangban az Árpádokon kívül.

És itt Erdélyországban az Árpádok sem.

Gyula feltétlen és korlátlan úr a maga földjén, a nagy hegyek között, Erdőelvéen, ahogy akkor Erdélyországot hívták. Dédapjának, Töhötömnek külön szerződése volt az Árpádokkal. Theodóra sokszor el is mondja, hogy ő éppen olyan első asszony itt Fehérvárott, mint Gizella Esztergomban.

- Persze, hogy éppen olyan vagy, - mosolyog Gyula - de minnek ezt folyton emlegetni, édes kincsem? Egyáltalában, minek hasonlítgatod te magad folyton Gizellához? Te itt élsz az én tartományomban, ő meg túl a Királyhágón, István földjén.

Egy darabig nem is beszélnek erről, de aztán furcsa hírek kezdenek szállingózni. Gyula úr egy darabig oda sem hallgat, míg egyszer a tiszaháti Vata úr meg nem jelenik nála kíséretével.

Vata úr aztán megerősíti a híreket. István úr küldöttséget indított Rómába, koronát kér a pápától, király akar lenni, minden magyarok ura és parancsolója.

Gyula kissé összehúzta homlokát.

- Nem értem, mire való ez a királyság?

- Hogy féket és zabolát vessen reánk!

- Csak csöndesen Vata. Külön kell választani azt, miről biztos, hites tudomásod van és külön, amivel felzaklatott, nyugtalan véred mérgezi lelkedet. Ezt a királykodást én sem értem. De talán István úrnak nincsenek olyan céljai vele, mint aminőkkel te gyanúsítod.

- Hát miféle céljai lehetnek? Vazultól is hallottam...

Gyula kicsinylőleg intett.

- Vazul azok közé a szerencsétlenek közé tartozik, kiknél a beszéd mindig előtte megy a gondolkodásnak. Vazul még csak álmodik tettéről és már a nádi verebek is csiripelik, hogy mit fog cselekedni.

- István koronát akar fejére tétetni, - mondta Vata - bíborpalástot akar vállára vetni, mint a görög és német császárok.

Gyula vállát vonogatta.

- Hát aztán? Ez még igazán nem lenne nagy ügy. Gyermekek vagyunk mi, hogy ilyesmivel foglalkozunk?

És egyszerre nagyon komolyan, nagyon nyomatékosan folytatta:

- Ha éretlen gyermekek lennénk is mi ketten, István nem az. Én tudom, ismerem. Fialat még, de az én nagyakarató testvérnémnek, Saroltának és félelmetesen okos sógoromnak, Gézának a fia. Tudja, mit, miért cselekszik? Ha koronát tétet fejére, bíborpalástot borított vállára, nem azért teszi, hogy a császárokat majmolja. Mi célja lenne ezzel?

- Én már megmondtam neked, vajda.

Gyula úr nyugodt maradt, higgadt, csendes, bár önmagában nagyon viaskodott és töprengett.

- Te mondtál egyetmást Vata, de hogy úgy van-e azt még nem tudjuk. Meg kell bizonyosodni felőle.

- És hogyan akarsz megbizonyosodni?

- Ha koronázási ünnepség lesz, hírvivőket küldenek hozzánk. Mi, a magyar törzsek urai, főemberei együtt, egyetemlegesen kijelentjük, hogy csak akkor megyünk el királyt koronázni, ha előbb ősi kiváltságainkat törvényben biztosítják. Ha minden törzsfő független, korlátlan, szabad úr marad a maga földjén.

- Úgy légyen. - És Vata kezét nyujtotta Gyulának.

Elbúcsúzott és hazament várába.

Pár hónap csöndes várakozásban telt el, egy tavaszi napon hírhozó érkezett Esztergomból, Gyula vajdát és családját királyi koronázásra hívták Esztergomba.

Theodóra kisírt szemmel mondta férjének:

- Én a görög császár vérbeli rokona vagyok és meghajtsam fejem a bajor Gizella előtt?

Gyula nagyon komolyan feleli az asszonynak:

- Hadd el Theodóra. Ha elmegyünk a koronázási ünnepségre, senki előtt neked fejet hajtani nem kell. Te éppen úgy első asszonya vagy Erdőelvének mint Gizella Magyarországnak. Most pedig nem beszélünk többet erről az ügyről. Üzenetet küldtem Istvánnak Esztergomba. Várjuk meg rá a választ türelemmel.

A válasz pár hét múlva megjött, de nem hozta a hites, pecsétes, törvénybeiktatott írást, mely Gyula jogait, kiváltságait éppen úgy csorbíthatatlanul biztosítja a koronázás utáni időkre, mint ahogy eddig volt.

És nem kapta meg a kért írást Vata a Tiszahát ura sem és nem kapta meg Thonuzóba, a besenyők fejedelme. Nem kapta meg Huba törzsének feje, akik most elhatározták, hogy nem mennek el Esztergomba koronázásra és nem ismerik el Istvánt minden magyarok királyának.

XII. FEJEZET

István király a koronázási ünnepek után együtt tanácskozik Radla apátúrral.

- Sokan hiányoztak, nagyon sokan.

A pap arca elkomorodott.

- Akik nem kapták meg a törvényes írást, - mondta csöndesen.

- Te tudod, felelt a király, figyelmesen nézve hűséges tanácsadója arcát, hogy nem küldhettem el ezt az írást. Én csak úgy végezhetem el munkámat, ha minden magyarok ura vagyok. Munkámat pedig, melyért ide küldtettem, el kell végeznem.

Csend volt, a nagy pillanatok döbbenetes csendje. A pap a koronázásra gondol, mellyel Krisztus egyik leghűségesebb katonáját királyi székbe emelték. De akik elmaradtak annak idején Gizella fogadásáról, azok most sem jöttek el.

De nem, mégsem... Radla apátúr arca kissé derültebb lesz és István felé fordul.

- Vazul herceg itt volt két fiával, Endrével és Bélával. Csak a kis csecsemő Levente maradt otthon.

- Jó, hogy említed. Vazul, bár apja az én nagybátyám megkereszteltette, pogány hitben él és úgy neveli gyermekeit.

- Imádkozni kell érte, király.

- Úgy van, ti papok imádkoztatok. De nekem külön kell beszélnem Vazullal.

És másnap a kora reggeli órákban ott állt Mihály fia, Vazul, unokatestvére a király előtt.

- Vazul, kezdte a király, szeretnék veled mint jó és igaz atyámfiával beszélni. Te is úgy hallgatsz rám, úgy-e?...

Vazul intett fejével, hogy igen, így hallgatja.

- Nem a király beszél most hozzád. Édesapád, Mihály úr, testvéröccse volt az én atyámnak. Nincs nekem közelebbi vérrokonom mint te. Ha az Úr kegyelme nem áldaná meg gyermekkel házasságomat, a te fiaid következnek utánam Magyarország trónján.

Vazul hallgatott. Mozdulatlanul állt helyén, merevek, mozdulatlanok arcának vonásai és szemének tekintete is.

- A trón, a korona, tudnod kell Vazul, mindnyájunké, akár az én gyerekekre szállna, akár a tiedre, mindenképpen miénk, magyaroké.

- A magyarok meg voltak elégedve a fejedelmi székkel, Árpádnak és utódainak elég volt a vezéri kard. Apád, Géza úr sem vágyott másra, többre. - És Vazul szava rekedt a visszafojtott indulattól.

István nyugodtan, higgadtan magyaráz.

- Látod, Vazul, akire egy nép, egy ország vezetését bízta az Úr, annak akármilyen tiszteletben tartja is ősei emlékét, soha nem szabad szolgaként utánoznia az elődök cselekedeteit. Ők így vagy úgy tettek helyesen, mert így vagy úgy parancsolta az idő, a helyzet, a sors. De nagy kérdés, hogy a mai változott körülmények között ugyanígy járnának-e el? Vannak megváltozhatatlan, isteni törvények, melyet az Úr parancsolata adott nekünk és vannak emberek által

készített rendeletek, melyeket a változó idő, a szükségszerűség szab meg és módosít rajta, ha kell. Ami a tízparancsolatban vagy Jézus Urunk tanításában van, az állni fog időtlen időnkig. De az emberek szokásai, tilalmai, parancsai nem időtállóak, Vazul. Ami Árpád alatt jó volt, mert szükséges volt, azt ma nem lehet mind megtartani, mert a megváltozott idő, az új körülmények mást rendelnek szükségesnek. Árpád, ha ma élne, maga venné észre ezt leghamarabb és aszerint intézkedne, ahogy a mai időknek megfelel.

- Honnét tudod te ezt, István?

- Onnét tudom - és István most valahogy felülről nézett le Vazulra, aki pedig fejfel magasabb nála - mert Árpád nagy ember volt, kiválasztott, kinek el kellett végeznie a rábízott munkát: földet, helyet, hazát kellett foglalnia a magyar törzsek számára. Az ő munkájához igenis kellett a törzsfők önállósága, minden vakmerőségre kész harci tüze, semmiféle halálveszelemtől meg nem rettenő bátorsága. Hogy itt idegenben gyökeret verjenek, egy háborgó világrészben megálljanak, ahhoz szükséges volt, hogy minden törzsfő szabadon rendelkezzen vitézeivel. Csak mikor diadalmasan, dicsőn befejezte legnagyobb hősköz méltó munkáját, akkor jöhetett a rendezés, a szervezés, az állandósítás, a megtartás. És ez reánk, utódjaira maradt.

- Azaz hogy reád, István. - És Vazul hangja keserű, szemrehányó, kicsit gúnyos is.

De a király még mindig nyugodt, fensőbbesen fegyelmezett.

- Úgy van, reám. A kalandoknak, az ide-oda portyázások idejének vége. Ezt a földet Árpád apánk szerezte meg, nekünk, utódainak meg kell őrizni, meg kell tartani renddel, munkával, békés egyetértésben a többi népekkel.

- A magyar erős, amíg kardjára támaszkodik.

- Erős volt a hun is, az avar is és elsöpörte őket Európa összefogása. Ha ellenünk is összefognak?...

- Védelve fogjuk magunkat és ha kell dicsőségben meghalunk.

- Vazul, most nem a dicsőséges halálról, hanem a szükségszerű békés, haladó életről van szó. Ha a régi úton mentünk volna tovább, elpusztulunk. Új ösvényeket kell vágni, hogy előre mehessünk.

- Az új ösvény azt jelenti, hogy neked királlyá kellett lenni? Te bajor feleséged mellett elfelejtetted, István, hogy a magyar törzsek vezetői, főemberei nem német lovagok, comesek, kik alázatos hajlongással sűrögnek-forognak császáruk körül és boldogok, ha annak kegyes pillantása rájuk esik. A magyar törzsfők pajzsra emelték Árpád véreit, de akkor is mindig hangsúlyozták szabadságukat. Mit jelent ez a koronázás, ez az aranyos trónszék? Te úr akarsz lenni a törzsfők felett?

A király hangja most már rideg és metsző lett.

- Nem akarok. Az vagyok! Urad, királyod!

Vazul arca vérbeborult.

- Mit mondtál? Az én uram? Az én királyom? Én éppen úgy Árpád dédunokája vagyok mint te.

István hangja még keményebb, parancsolóbb.

- Koppány is Árpád dédunokája volt.

- Koppány sorsával fenyegetsz engem?

- Én soha nem fenyegetőzöm Vazul. Én cselekszem, ha kell. És jaj lesz neked, ha veled szemben is a cselekedet szükségességét látom.

Vazul arca fehér lett. Mintha egy pillanatra a jövőbe, minden szörnyűségnél irtózatosabb sorsába látott volna. Az erős, szálas férfi megtántorodott.

- Vazul - és a király hangja most enyhébb lett - én imádkozni fogok, hogy az Úristen kegyelme távolítsa el tőlem a keserű poharat. Kemény, kegyetlen próba volt az én lelkem számára Koppány atyámfiának halála... Ne kelljen nekem soha többet véreim, Árpád vérei felett ítéletet tartani. Hallgass reám, Vazul...

És Vazul úgy remegett a király szavai alatt, mintha gyermek lenne.

- Mert ha szükség lesz rá, állni fogom a próbát és megteszem. Én figyelmeztető szóval fordultam hozzád, mint atyámfiához. Ennek vége. Most már a király szól hozzád. Akarom, hogy fiaiddal együtt Krisztus alázas, hűséges követője legyél. Úgy lehet, hogy fiaid követnek engem az uralkodásban. És a koronát csak keresztény férfi fejére szabad tenni. Így parancsolja a törvény, melyet én rendeltem. Akarom és rendelem, hogy házam, családom iránti hűségben élj többi magyar alattvalómmal együtt. Így kell viselkedni mindnyájatoknak, ha kegyelmemben akartok maradni. Végeztem. A király beszélt.

Vazul szótlanul, sápadtan hagyta el a termet és még azon a napon elindult haza két fiával, Endrével és Bélával, a Szerémségben lévő vára felé.

Magyarország egységét és a kereszténységet jelképező korona viselése még jobban megacélozza a király lelkét. István kétszeres erővel lát országépítő munkájához.

Ott áll már a kereszténység tíz bástyája, a tíz egyházmegye, élükön a két érsekkel és nyolc püspökkel. Áll a legrégebbi monostor, a pannonhalmi, melynek még Géza fejedelem vetette meg az alapját.

Az István idejében hozzánk jött papok mind kiválóan képzett, tudós szerzetesek. Az ország érdekében kiadott rendeleteket, melyek a király lelkében születtek meg, egy nagytudású, egyházi és világi ismeretekben egyaránt kiváló bajor pap öntötte formába. A kitüntetésekről és adományozásokról szóló udvari okleveleket a III. Ottó császár udvarából hozzánk jött szerzetes állította ki.

István király buzdítására papok alapítják az első magyar iskolákat s ezzel a magyar művelődésnek vetik meg alapját. Pannonhalmán már 1010-ben van rendes iskola és mindenkit szívesen látnak, aki tanulni akar. István iskolát tartat fenn Pécsen, Csanádon, Székesfehérváron, Zalaváron, ahol papok tanítják, nevelik az ifjúságot.

De mindennél fontosabb, hogy Krisztus igéje: az embernek Isten színe előtt való egyenlősége, kezdi megdönteni az úr és szolga között levő ledönthetetlen hitt válaszfalat. A világi törvény szava a szolgát ura jószágának, vagyontárgyának tekinti. Az úr feltétlenül rendelkezik szolgája személyével, életével. Eladhatja, kicserélheti vagy megölheti, ahogy neki tetszik. Ha idegen szolgát bántalmaz vagy öl meg, legfeljebb kártérítést fizet gazdájának. Az egyház teljesen egyenlő mértékkel mér, ha bűnös áll előtte. Nem kutatja úr-e vagy szolga? Egyaránt büntetéssel sújtja. A papok állandóan figyelmeztetik a pogányságból még alig megtért magyarokat, hogy Krisztus kiömlött vére mindannyiunkat testvérré tett. Aki szolgáját ok nélkül bántalmazza, sanyargatja vagy meggyilkolja, az Krisztus ellen vétkezik. Ha a figyelmeztetés, dorgálás nem használ, kemény egyházi büntetés (vezeklés, böjt, az oltári szentségek megtagadása) sújtják a kegyetlen gazdát.

A pogány magyaroknál szokásban volt, hogy őseik tiszteletére áldozatokat ajánlottak fel. A keresztény papok felvilágosítják őket: semmivel sem tisztelhetik jobban őseik emlékét, mintha egy-egy érdemes, hűséges szolgájukat felszabadítják a rabságból.

A papok emberformáló és világot átalakító munkája olyan óriási, hogy a Szentlélek kegyelme kellett véghezviteléhez. A népvándorlás, a barbárok támadásai összetörték a római birodalmat s mintha összetörték volna mindent, amit az emberi műveltség, a tudás és művészi készség addig létrehozott. Róma császárai menekültek és hadvezéreinek kardja összetörve feküdt a porban, a papok pedig egy kis fakeresztel elindultak a barbárok ellen. Elindultak és kereszttel kezükben térdre kényszerítették az ellenséget, kitől mindenki rettegett. Imára kulcsoltatták össze a véres durva kezeket és Isten kegyetlen ostoraiból nevelték Krisztus alázatos, hűséges szolgálóit.

XIII. FEJEZET

A király figyelmeztetése mintha csakugyan használt volna. Vazul csendben, békében élt birtokán. Igaz, Esztergomba nem ment többé és nem ment felesége sem, de ezt nem is követelte István. Megelégedett azzal, hogy Vazul belátta: nincs más út számára, mint amelyet királya kijelölt.

Az Árpád-herceg óriási kiterjedésű birtokán nevelte három fiát: Endrét, Bélát és Leventét.

Ki tudja, töprengett István, talán a magyar trónusra neveli őket?... Az uralkodó szíve telve van engesztelődéssel, békevágygal. Az ő házasságát nem áldotta meg Isten utóddal s Vazul a legközelebbi vére, a legnemesebb Árpád-vérből való férfiember. Teljesedjék Isten akarata.

A lelki épülésén kívül gondja van a királynak arra is, hogy népe mentül jobban és könnyebben éljen. A szétszedhető sátorlakások kezdenek teljesen megszűnni. Aki állandó házat akar építeni, az segítséget kap Esztergomból. Csak a nádorispánhoz kell fordulnia, a király rendeletére senkit üres kézzel el nem bocsátanak.

A pusztai vándorlásnak, kalandozásnak, főként a pogány hitre emlékeztető sátraknak el kell tűnni. Helyette agyagból, vályogból, a tehetőseknél kőből készült házak épülnek, kinek-kinek ahogy futja, ahogy lehet. De az agyagputri is állandó otthon, azt sem lehet egyik napról a másikra szétszedni és kalandozások közben továbbvinni, újra felállítani.

A király rendeletére hatalmas nagy erősségek, várak épülnek mindenfelé. A várakba ispánokat nevez ki az uralkodó. Az ispánok ügyelnek a környezetükben levő földekre, emberekre. Ők parancsolnak a várakhoz tartozó földeken, ők rendelkeznek az emberekkel. Egyben kötelességük rendet tartani, a békességet megóvni és ha háború van, csapatuk élére állni.

Már Géza úr befogadta azokat az embereket, kik egyik-másik törzsfő kemény, kegyetlen keze elől az ő birtokára, az Árpád-törzs földjére jöttek. Ezekből a menekülőkből lettek leghívebb emberei, kiket Géza harcosai közé sorozott. István nemcsak az üldözötteknek, vagy elviselhetetlen sorsa elől futónak adott menedéket, hanem kimondta, hogy minden törzs és minden ember a király fennhatósága, oltalma és törvénye alatt áll. Akinek baja, sérelme esett, az a királyhoz jöhet orvoslásért, akivel méltatlanság történt, azon a törvény szava segít.

Lassanként kialakult az ország határait, a belső rendet és a királyi hatalmat egyaránt védő katonaság. A hadsereg vezetői között sok az idegen, bajor, meg olasz, de vannak magyar hadnagyok (vezérek) is a csapatok élén. Ott van Doboka fia, Csanád és az Ond törzséből való Tevel.

És a király iránt hűségben levő emberekre nagy szükség van. Alig telt el egy félesztendő a koronázás után, már lángba borult a magyarok földjének nagy része. Az elégedetlen törzsfők felkeltek az uralkodó ellen.

Nem hitről, vallásról volt most szó, annak kellett eldőlni, hogy a magyar földnek igazán ura-e a megkoronázott király? Hogy egységes nemzet lesz-e a magyarból vagy megint széthullik törzsekre?

És ez a széthullás halálos ítélete lett volna. Talán senki nem látta ezt olyan világosan mint a király. István, ki egyaránt harcol azért, hogy népét az igaz kereszténység útjára vezesse és hogy magyarnak, szabadnak, függetlennek tarthassa meg itt, Európa szívében.

Mennyi átvergődött, átkínlódott éjszakán viaskodott a király önmagában, önmagával. Egyedül volt, magányosan. Senki az ő nagyságához fel nem ért.

Felesége, Gizella asszony csak azt látta nagy örvendéssel, hogy esztergomi udvara kezd hasonlítani a regensburgihoz és a királyi, királynéi méltóság egyre növekszik, erősödik. Ha István elborult homlokkal beszél a nagy csatákról, melyekben magyar ember ontja a magyar vérét, Gizella csak annyit felel: de hiszen ellenségeink, pogányok.

Az idegen papok jámbor szívvel imádkoznak a békéért és sajnálkoznak, hogy a békéhez csak véres utakon lehet jutni. De végre is nem az ő fajtájuk pusztul el ott a Tisza-Maros-menti szörnyű ütközetekben. És mikor megjön a hír, hogy Doboka fia Csanád nagy győzelmet aratott Marosvár mellett, hálaadó istentiszteletet tartanak az esztergomi bazilikában.

A hálaadó imádság alatt a király a sok elesett magyar emberre gondol, kik mind a magyarság jeles munkásai lehettek volna.

Miért van az Uram, viaskodik István lelkében, miért hogy csak így lehet építeni rombolás árán?... Nehéz a munka, Uram, melyet Te reám bízál: az építés munkája.

Térdreesve sokáig buzgó imába merül és mikor feláll, még erősebb és acélosabb a lelke.

Soha az akadályok embert, ki méltó erre a névre, fel nem tartóztathatnak, imádkozott István. Hát még uralkodót, akit a Te akaratod trónra, uralkodásra rendelt. Az én fajtámnak nem szabad az idők viharában szétszóródnia, mint ahogy szétszóródott Attila népe és az avarok. Az én népemnek itt kell élni, maradni ezen a földön, amíg él és ott fent, Krisztus országában kell az örök békét megtalálnia. Ez az én munkám, Uram. Megtartani a magyarság számára a földet és megszerezni neki az örök mennyei üdvösséget. És elébb hagyja el testemet a lélek, minthogy én szándékomban megtántorodjam, bármilyen áldozatot is kell majd érte hoznom.

Csanád győzedelmeskedett Marosvárott és Vecelin fővezér csapatai leverték a besenyők fejedelmét, Thonuzóbát. Tevel győzedelmeskedett a Huba és Kaplony törzsen... És úgy látszott, hogy csend és békesség lesz már a magyar földön, mikor Erdélyből riasztó hírek érkeztek.

A király nagybátyja, Gyula, sereget gyűjt, mert nem túri függetlensége, önállósága csorbítását.

Ez lesz a legkeservesebb háború, anyám testvére ellen, mondja magában István. És nem tudta, hogy még sokkal keservesebb, fájdalmasabb küzdelmet is kell majd élete vége felé vállalnia.

Csepel szigetén gyötrődő, vergődő szívvel hallja Sarolta nagyasszony a híreket.

Igen, tudja ő is, Istvánnak úrnak, királynak kell lennie. De azért mérhetetlen fájdalom borul rá, mikor hallania kell, hogy a legnemesebb, legvitézesebb törzsfők mint dőlnek ki egymásután. És aztán a legrettenetesebb... Megtudja, hogy fia és testvére fogják összemérni erejüket.

Az utóbbi időben ritkán hagyja el csepeli magányát, de most bemegy Esztergomba. Nyájasan üdvözlí menyét, aztán fiához siet. Megretten, mikor Istvánra pillant. Mintha tíz esztendőt öregedett volna az utóbbi időben. Borús a tekintete, redős a homloka, nem a diadalmas hadvezér, az ellenségeit letipró király áll előtte, hanem egy vívódásban, vergődésben, sajátmaga marcangolásában elfáradt ember.

- Fiam, édes egyetlen fiam, mi van teveled?

Egy pillanatilag, mintha testvéréről, Gyuláról is megfeledkezne a nagyasszony, csak sápadtarcú, borússzemű fiát látja.

- Megfáradtam anyám, - mondja István csöndesen.

De aztán fölemeli fejét.

- Vége lesz az én fáradságomnak. Így akarom. Nekem nem szabad utamon megállni.

Most jut eszébe a nagyasszonynak, hogy miért jött ide? A készülő harc testvéröccse meg fia között. Irtózatos...

- Fiam, nincs mód ezt elkerülni?...

István mélyen anyja szemébe néz.

- Anyám, nem lenne boldogabb ember nálam, ha te erre módot találnál.

- Már megtaláltam. - És Sarolta arca kigyúlt. - Én magam megyek el testvéremhez és mindent megteszek, hogy békére bírjam. De te is ígérd meg, fiam...

- Mit ígérjek édesanyám?

- Hogy békeszeretettel, engesztelődéssel mégy nagybátyád felé.

- Anyám, nincs nekem erősebb vágyam, minthogy ne kelljen a te testvéred ellen kardomat kirántani. Mondd meg neki, hogy én mindenre kész vagyok a békességért, csak megint azok lehessünk egymás számára, akik voltunk. Mindenre kész vagyok, de uralkodói jogaimból nem engedhetek.

- István, édes fiam...

- Nem engedhetek anyám, mert itt nem rólam van szó, hanem a magyar nép földi boldogságáról és mennyei üdvösségéről. Ha Gyula hatalmából kér, azt kéri, ami nem az enyém. Erőt, koronát, trónt az Úr adott nekem. Én az Ő sáfára vagyok. Mit érdemel a hűtlen szolgáló anyám, aki meglopja urát? Törvényeink halált szabnak az ilyen szolgára. Az én büntetésem még sokkal súlyosabb lenne. Én mennyei üdvösségemet veszttem el, ha utamról bárki kedvéért letérek.

Sarolta lehajtotta fejét. Nem bírt szólni, nem tudott mozdulni. István megölelte.

- Menj édes, jó, erőslelkű anyám. Vigyél éntőlem szeretetet és hozzád testvéredtől békességet.

A nagyasszony nem tudott békességet hozni Erdélyből.

Gyula szeretettel ölelte magához, rangjához illő tisztelettel fogadta, de ahogy István egy felsőbb hatalom kezébe adva magát nem engedett, úgy ő sem tudott engedni, mikor tartományának függetlenségét, Töhötöm vérenek törzsfői jogát védelmezte.

István óriási távlatú gondolatait Gyula úr nem tudta vagy nem akarta megérteni. Hatalomváagnak vette azt, ami elhivatottság, uralkodó önkénynek, ami a nemzet iránti rendíthetetlen kötelesség.

Pedig Gyula úr nemes, vitéz férfiú volt, bátor, jószándékú, csak szerencsétlenségére a maga egyéni igazságát szembe helyezte a király felsőbbrendű igazságával. És mikor Sarolta visszaérkezett Esztergomba, alig ismertek reá. Összetört, öreg nő lett a hajdan csodálatos szépségű fejedelemasszonyból, kinek még fehér haját is megbámulták. Halkan, csöndesen szólt Istvánnak:

- Te mondtad nekem egyszer fiam: „megfáradtam, de ki fogom, mert ki kell magam pihennem és új erőre kapok”. Én is elfáradtam, István, de én nem fogok, nem tudok többé erőre kapni.

- Édes jó anyám...

Sarolta most fia vállára borult s alig lehetett hallani szavát:

- Lehet, talán már nem is kívánok, édes fiam... Nem is kívánok én már többé erőhöz jutni.

A király maga vezette seregét az erdőelvi tartományba. Ha már így kellett történnie, Gyula seregeinek csak az ő személyes vezénylete alatt levő katonákkal szabad harcolni.

Diadalmasan halad előre a király serege. Már Gyulafehérvár alatt állnak. A vajda ügye menthetetlen. Felesége, a bizánci Theodóra sírva könyörög urának, hogy meneküljön Lengyelország felé.

- Míg élet van, a reménység sem veszhet el, - mondja Theodóra.

- És te, és két kis fiam?

- Ki bántana minket? És miért bántana? Fogságba kerülünk s te majd ki fogsz szabadítani.

És menekül Gyula úr erdőelvi tartományából, melynek éppenúgy ősi, első foglalás révén volt ura, mint az Árpádok a maguk földjének.

De nincs erő, mely az idő kérlelhetetlen fejlődési folyamatát feltartóztathatná. Végképpen meg kellett bukni a törzsuralomnak, megszűnni a részekre való tagozódásnak, hogy a magyar nemzet életben maradjon, elfoglalhassa helyét az európai népek között és kivehesse részét azok munkájából. Sok mindennek romba kellett dőlni az ősi, szép, szabad világból, hogy megszülethessen az egységes magyar nemzet és az apostoli királyság.

...Menekül Erdőelve hajdani hatalmas ura Lengyelország felé... Menekülésében erősíti, hogy nagy lengyel segítséggel fog visszatérni és visszaszerzi Töhötöm ősi földjét, kiszabadítja feleségét és két kis fiát... Nagyon aggódott értük, de ismerte Istvánt. Tudta, hogy méltatlanság nem fog velük történni.

Nem is történt. István diadalmasan bevonult Gyulafehérvárra és elsősorban Theodórát kereste fel.

- Sajnálom, hogy így kell nekünk találkozunk, Theodóra.

- Rabod vagyok király, - felelt hidegen az asszony és keményen nézett István szemébe. - Rabod az én két kisfiam is.

- Édesanyám testvéröccsének felesége vagy, - felelt István szelíden. - Fiaid, a Gyulafiak, vérbeli atyámfiak.

Theodóra arca, hangja nem lágyult meg.

- Mit akarsz velünk király? Itt maradhatunk Gyulafehérvárott?

István fejét rázta.

- Azt nem lehet Theodóra. Nem lenne itt nyugalom akkor. Velem kell jönnöd, rangodhoz, méltóságodhoz illően fogsz élni, akár anyámnál Csepel szigetén, akár másutt, ahol kívánod. Hiszem, hogy az isteni kegyelem megvilágosítja férjed lelkét és világosságánál látni fogja: nem cselekedhettem másként, mint ahogy cselekedtem. Olyan Úr szolgálatába adtam magam, Theodóra, kinek parancsai elől nincs kitérés. Néha nagyon nehéz az én szolgálatom és talán még soha nem volt ilyen súlyos, mint mikor veled szemben állok.

Theodóra lehajtottá fejét és hallgatott. Ha nem is értette meg teljesen István szavait, érezte, hogy a király lelke olyan magasságokba száll, ahová a többiek követni sem tudják.

Gyula úr nem jöhetett el diadalmas, felmentő sereggel feleségéért, fiaiért. Alig hagyta el Lengyelországot, súlyos nagy betegség verte le lábáról, mely gyorsan végzett vele. Valószínű, hogy lelki bánata, megsebzett büszkesége, megalázott méltóságérzete is siettetette a betegségre.

pusztítását. A lengyel fejedelem; uralkodóhoz méltó pompával temettette el az erdőelvi tartomány urát.

Theodórának már indulnia kellett volna fiaival Magyarország felé, mikor lengyel hírhozók jelentették Istvánnak nagybátyja halálát.

István nagy szomorúsággal hallgatta végig a hírt. Anyjának testvéröccsére gondolt, akit mint embert szeretett és becsült. Hazátlanul, tartományából kiverve, vesztés hadvezérként, családjától elszakadva húnyta le örök álmra szemét... A király elrendelte, hogy az erdőelvi tartomány minden templomában engesztelő szentmisét mondjanak a hajdani nagyúrért. Aztán Theodórához indult.

Az asszony már gyászba öltözve fogadta.

A bizánci hercegnő fehér arcában kísértetiesen égett nagy fekete szeme. Csak nézte Istvánt száraz, égő szemmel. A király szívét nagy, ellágyító fájdalom fogta el. Arra gondolt: milyen jótétemény lenne az asszony számára, ha most sírni tudna.

- Indulhatunk király, készen vagyok, - mondta Theodóra és hangjában mintha ott remegtek volna a visszafojtott könnyek. - Indulhatunk a helyre, ahol majd rabságotat tölteni kell.

István halkán, nagyon csöndesen mondta:

- Te itt maradsz Theodóra és itt maradnak fiaid, a Gyulafiak is, kiket a király rendelete erősít meg örökségükben és az erdőelvi vajda méltóságában. Még kicsinyek és tapasztalatlanok, te fogod vezetni helyettük a tartomány ügyeit a mellédrendelt tanácsadómmal együtt. Ha fiaid felnőnek, elfoglalják apjuk várait, földjeit, övék lesz apjuk minden címe, vagyona, méltósága. Ez akaratom és rendelem. A király beszél.

És a következő percben már elhagyta a szobát. Theodóra egyedül maradt.

A bizánci hercegnő most már tudott sírni. Hangos, keserves zokogással tudta siratni meghalt urát, árva fiait, elveszett boldogságát. István nagylelkűsége visszaadta könnyeit. S a könnyekben feloldódott a dermedt, szinte elviselhetetlen kín és lett belőle emberi fájdalom, melyet Isten kegyelmével hordozni, viselni lehet.

A király győzedelmeskedett.

A törzsvezérek lázadása, a pogány felkelés leverve. Nincs már más úr a magyar földön, csak az apostoli szent koronát viselő uralkodó, kinek csapatai diadalmasan indulnak hazafelé.

A király seregét Esztergomból jött hírnök állítja meg: Sarolta nagyasszony meghalt.

És gyász borult Esztergom várára és gyászba borultak a magyar földek mindenütt, hol a királyhoz hűséges emberek éltek.

De még azok is, kiknek szíve tele van fojtott daccal, haraggal, keserőséggel, azok is sóhajtva gondolnak vissza a nagy fejedelem, Géza özvegyére, ki utolsó rendeletében meghagyta, hogy ne a fia által építtetett királyi kriptában temessék el, hanem Csepel szigetén kerítsék körül a helyet, hol férjének, Géza fejedelemnek holttestét máglyára tették a táltosok, ott kíván megpihenni.

XIV. FEJEZET

A nagy háborúskodást áldásos békeség követi. István végzett a belső felkeléssel, szövetségben élve a szomszéd népekkel, folytatja országépítő munkáját.

Főbb katonái, hadnagyai is visszamentek birtokaikra. Az ország dolga egyelőre rendben van, most a maguk földjén igyekeznek rendet teremteni.

Így gondolkozott Tevel is, ki nagyvarsányi földjén élt hónapok óta. Az uradalmat a királytól kapta hűsége jutalmául.

Egyik szeptemberi alkonyatkor benső szolgája jelentette, hogy vendég érkezett a házba. Egy idegen vitéz.

- Te vagy az Bács? - kérdezte Tevel bámulva. - Honnét kerülsz hozzám?

Tevel álmélkodva nézte hajdani jóbarátját. Régóta elszakadtak. Nem látta társát mióta az Koppányhoz szegődött Somogyba. Pedig jó pár esztendő telt el azóta is, hogy Koppány úr lázadását leverték.

Tevel sokszor érdeklődött régi barátja iránt. Azt beszéltek, hogy ura oldalán elesett a veszprémi csatában, mások meg látták, amint menekülve vágat, de biztos hírt senki nem tudott róla.

Tevel baráti szeretettel fogadta vendégét, de nem titkolja el nyugtalanságát. Mit akar itt nála a halott pogány vezér híve? Nála, István király hadnagyánál? Talán üldözik és menekülést keres?... Tevel egy pillanatig sem habozott és elhatározta, hogy segítségére lesz. De segítségét csak úgy nyújthatja, ha Bács mindent őszintén bevall a királynak s ezt meg is mondta barátjának.

- Bács, régi jó cimborám, tudom, mi a kötelességem veled szemben és előbb hagyjon el a lélek, semhogy megszegjem. De éppen úgy megtartom hűségeskümet, melyet István király előtt letettem. Semmit ne félj. Nem lesz bántódásod. Életemet ajánlom fel Esztergomban hűségédért.

Bács elmosolyodott.

Furcsa, fáradt, szomorú mosoly látszott arcán. Tevel szíve összeszorult tőle. Csak most, hogy a benső házba mentek és meggyújtották a nagy vaskarikákba illesztett fáklyákat, csak most látta, hogy Bács haja halántékánál fehér lett és szája körül két kemény, keserű ránc húzódik.

- Bács, te beteg voltál?

A vitéz fejét rázta.

- Testemnek nem volt és nincs semmi baja.

Hallgattak egy pillanatig, aztán folytatta:

- Tevel, nekem a király elé kell jutnom. Egy izenetet kell neki átadni. Ha így állítok be Esztergomba, amint rám ismernek, mint Koppány hajdani hadnagyára, elfognak és talán soha nem kerülhetek a király elé. Neked kell segítened rajtam, Tevel. Megteszed?...

- Jószívvel, felelt a hadnagy - mert biztosra veszem, hogy igaz járatban vagy. Együtt megyünk Esztergomba. Életemmel foglak megvédeni, hogy senki reád kezét ne tegye, míg a király színe elé nem kerülsz.

Kora hajnalban indult el a két barát Varsányról, Tevel házából Esztergom felé. Hallgatva lovagoltak egymás mellett.

Vannak súlyos, végzetljes órák, melyekhez csak a csend, a némaság illik. A két fiatal katona, bár igaz baráti szeretettel ragaszkodott egymáshoz, úgy érezte, nincs szó, mely most kifejezhetné érzéseiket. Tevel arra gondolt, milyen messze sodorta őket a sors egymástól. Csak a véletlenül múlt, hogy egymás ellen nem kellett szegezni fegyverüket a veszprémi csatában. De igaz, vitéz katona harcban, harc után mindig megbecsüli egymást... Bács Koppány oldalán küzdött. Koppány elesett s vele a régi, pogány hitnek dőlt ki oszlopa. Tevel jó kereszténynek tartotta magát, de még tisztán emlékezett gyermekkorára, az apja házába bejáró öreg táltos meséjére... Az őshazáról, a nagy turulmadárról, a csodaszarvasról... Pogány mesék, de szépek... Aztán jött a fiatal, sápadtarcú pap, aki már nem meséket mondott, hanem igazságokat tanított, ígét hirdetett. Tevel megborzong a hűvös hajnali levegőben, mint ahogy megborzongott, mikor a fiatal pap megkeresztelte. Vajjon Bács?... Ő még mindig a régi istenekhez imádkozik?... De nem kérdezett tőle semmit. Nézte a fehér hajfűrtöt Bács homlokán és hallgatott.

Azt sem kérdezte meg, pedig fojtogatta lelkét a kérdés, mi lett Koppány leányából, a szép, barnahajú, sötétszemű Lónából? Azt suttogják, táltosok rejtegetik, de egyszer majd előjön Koppány úr leánya, a legerősebb, legderekabb férfi feleségül veszi és visszaállítják a régi magyar vallást...

Így is beszélnek, úgy is beszélnek... Mi az igazság?... Tevel megrázza fejét. Az ő számára csak egy igazság van, hogy hűségesküt tett István királynak és esküjét minden körülmény között meg fogja tartani.

Magasan járt a nap, mikor Esztergomba értek. A járókelők közül sokan ráismertek Bácsra, Koppány hajdani hadnagyára. Nagy sűgás-bűgás támadt, de Bácsot a király egyik leghűségesebb, legvitézebb katonája kísérte, így még barátságatlan szót sem szólt hozzá senki. Ment Tevellel együtt egyenest a királyi palotába.

A király azonnal fogadta Tevelt, mihelyst jelentkezett.

- Uram, Koppány hajdani hadnagya, Bács vitéz kéri, hogy színed elé bocsásd. Életem zálog hűségéért. És ha volna talán néminemű érdemem Felséged előtt, hallgasd meg kegyelemben, amit a vitéz mondani fog.

István bólintott. És bólintása elbocsátás volt Tevel számára és engedelem, hogy Bács bejöhet hozzá.

István figyelmesen nézte Koppány hadnagyának arcát. Amint az homlokához emelve kezét tisztelgett, az uralkodó szeme megakad a fehér hajcsomón, a vitéz halántékán.

- Fiatal az arcod, fehér a hajad, - mondta csöndesen. És egy pillanatnyi hallgatás után folytatta: - Ha kegyelemért jössz és hűségesküt kívánsz letenni beszélhetsz bátran. A király jóindulattal hallgatja kérésedet.

- Hálás szívvel köszönöm kegyelmedet, minden magyarok királya.

Mikor ezt a három szót kimondta: „minden magyarok királya”, István megértette, hogy Bács teljesen elszakadt multjától.

- Vitézeim között a helyed. - És a király hangja nemcsak engesztelt, de egyben biztató, bátorító.

- Hűséges szívvel foglak szolgálni uram, ha úgy gondolod, hogy szükség lesz reám. De most békesség van a magyarai földeken és a békében elegenden szolgálnak régi híveid közül.

István kissé összehúzta szemöldökét.

- Hát akkor miért jöttél ide hozzám? Előbbi hangodból, beszédedből úgy látom, elszakadtál a multtól, melyért én bocsánatot adtam.

- Nagylelkűségedért tied életem, Uram, úgy parancsolsz velem, ahogy kedved tartja. De mint látom, most nincs szükség reám. Én csak azért jelentem meg színed előtt, hogy átadhassam neked egy leány üzenetét, kinek te voltál a legkedvesebbje itt a földön.

Megfihéredett a király arca. Nem kellett kérdeznie, tudta, kinek az üzenetét hozta el neki Bács.

- Koppány leányáról, Lónáról beszélsz?

- Így hívták, míg a földi világban itt élt közöttünk.

- Lóna meghalt?!...

És István úgy érezte, hogy nemcsak a barna, sötétszemű leány szállt sírba, ki valaha olyan kedves volt szívének, hanem ifjúsága sok szép drága emléke, beteljesületlen álma. Mintha az elmúlt idő egy szép tavaszi hajnali álm lenne, soha nem jött fel utána a nap diadalmas ragyogása, a bíboros hajnalt elnyelte az áthatolhatatlan köd...

- Lóna meghalt, - ismételte a király, de már nem kérdés volt hangjában, hanem állítás. - Beszélj, hallgatlak. Miért nem jöttél előbb hozzám, míg életben volt?

- Megfogadtam elesett vezérem gyermekének, hogy míg fel nem szabadít rá, soha senkinek nem beszélek róla. Senkinek el nem mondom, hová kísértem el rableányával együtt, mikor Wolf comes csapata elől kimentettem apja várából. Fogadalmam, adott szavam, esküm kötött, király.

István bólintott.

- Igazad van, te nem tehetél másként. És ő nem akarta, hogy segítségére legyek, oltalmamba vegyem... Vagy talán nem bízott bennem? Bács, mondd meg nekem őszintén: Lóna nem hitte, hogy jószívvel vagyok iránta?

- Uram, senki halandó embert nem tartott ő olyan nagylelkűnek, igazszívűnek mint téged. Minden újhholdkor szabad volt fölkeresnem rejtekhelyén. Ilyenkor rólad is beszélt. De neki nem volt szüksége a te kegyelmedre, oltalmadra. Nagyobb úr hatalmába adta át ő magát, király.

István hátrált egy lépést.

- Bács, én úgy mondtam, kegyelmem mindig veled lesz és állni fogom szavam. De tudod-e ki előtt beszélsz?

- A minden magyarok urának színe előtt.

- Hát akkor kit említettél az imént, kinek kegyelme többet ér mint az enyém?

- Aki a te királyod is, uram.

István arca kigyúlt.

- Bács, vigyázz, ingoványos talajon állsz! Az árulást nekem meg kell torolnom mindig és mindenkin. Van itt még valakinek nálam kívül korona a fején?

- Van. - És Bács emelt fejjel állt István fenyegető tekintete előtt. - Van, - ismételte. - Sokkal régiebb és szentebb korona, mint a te aranykoronád, uram. Tövisből kötötték, vér fakadt nyomában, mindnyájunk bűneit lemosó vér.

És a kemény vitéz térde meghajlott, de nem az uralkodó előtt térdelt, hanem a feszületnél, mely ott állt a király szobájában, az örökmécses felett.

És a király szeme egyszerre elhomályosodott, könnyek homályosították el. Keresztet vetett és a földi uralkodó is ott térdelt a mennyek örök királya előtt.

Aztán felállt a király és intett Bácsnak, aki szintén fölemelkedett.

- Beszélj Lónáról, mondj el mindent.

- Én kísértem el a veszprémvölgyi görög apácákhoz, akik nagyon megszerették. Szolgálóleánya mondta nékem, hogy Lóna mindig külön imádkozott érted, boldogságodért, testi és lelki nyugodalmadért. Készült a szent fátyol felvételére. Akkor mondtam meg neki, hogy élete példájától, szavától egyaránt meggyőzve megtértem Krisztus vallására. Szíve megtelt kegyes örvendezéssel. Ennél szebb ajándékot nem adhatnál nekem, Bács vitéz, most, hogy a világi életből kilépek. Úgy ismétlem el szavait uram, amint előttem beszélt. Itt él minden szava bennem és élni fog, míg csak a lélek el nem hagy.

- Beszélj Bács, - fojtott és fátyolozott a király hangja.

- Azt is mondta nekem: - Ha meghalok a földi világ számára, elmégy a királyhoz és elmondod neki: szeretettel gondoltam rá egész életemben. Az Úr áldja meg őt és áldjon meg mindenkit, ki szívének, lelkének kedves.

- Beszélj Bács, - intett a király.

- Azután két hétre történt... Lóna szolgálóleányával együtt lement a kolostor melletti faluba. A kolostor fejedelemasszonya eleséget küldött velük a szegényeknek és betegeknek. Mikor beérkeztek a faluba, látták, hogy az egyik kis putri ég. A lángok már körülölelték a kalyibát. Valakinek eszébe jutott, hogy egy kisgyerek maradt a házban. Anyja kint dolgozik a mezőn, semmiről sem tud. Az emberek sopánkodtak, az asszonyok sírtak, de senki nem mert az égő házhoz közeledni.

- Koppány leánya bement a tűzbe, - mondta István. Most már nem volt sápadt, lángolt az arca.

- Honnét tudod, uram?...

- Ismerem a véretem, Árpád vérét. - Aztán megint halk, csöndes lett a hangja: - Lóna odaveszett a tűzben?

Bács lehajtotta fejét. Pár pillanatig nem bírta a szó elhagyni száját.

- A gyermeket még kinyújtotta, aztán összecsapta felette a lángok. Végeztem uram. Bocsáss el engem kegyelemben.

- Mit tehetek érted, Bács?

- Gondolj reám jószívvel uram.

- Kegyelmem mindig veled marad, akármerre visz is utad. Megerősítlek régi birtokodban, élj ott nyugalomban. Isten vezéreljen vitéz. Köszönöm, hogy eljöttél hozzám az üzenettel.

A király intett, Bács tisztelgett és elhagyta a király fogadótermét.

István egyedül maradt.

Egyedül maradt két napon keresztül. Radla apátúron kívül senki nem látta arcát, még feleségével, Gizellával sem beszélt. Egyedül, magában akart lenni egy lélekkel, ki valaha olyan drága és kedves volt neki.

Aztán eltűnt az árny, az emlék... István örökre búcsút intett neki, - a király pedig ment tovább kirendelt útján, előre, felfelé, beláthatatlan magasságok felé.

XV. FEJEZET

...Hálaadó istentisztelet mindenütt, hol magyarai földeken az Úr Jézus temploma áll... Bőséges alamiznaosztás a szegények között, kegyelem a bűneiket megbánt vétkesek számára. Hűséges szolgálókat felszabadítanak, minden gyermek, ki ebben az áldott esztendőben látta meg a napvilágot, dús ajándékot kap a királyi pártól.

Isten kegyelme fiúgyermekkel áldotta meg István király házasságát. A fiú a szent kereszt-ségben, anyai nagyapja emlékére a Henrik nevet kapta, melyet a magyarok nyelvén Imrére fordítottak.

István arcát soha olyan derültnek nem látták, mint fia születése után.

A veszprémi várpalotát, a hozzávaló földekkel együtt Gizella királynénak ajándékozta. A királyné hálás volt férje jóságáért, de szemében valami különös ború látszott.

- Van még valami kívánságod, Gizella? - kérdezte a király.

- Ha nem vennéd rossz néven, uram, kérdezni szeretnék tőled valamit. De előbb ígérd meg, hogy szavaim nyomán nem marad rossz érzés a szívedben.

- Beszélj, Gizella. Te lelkem jobbik fele vagy: a feleségem. Az én szívemben csak gyön-gédség és szeretet élhet irántad.

- István, ha te nekem megmondanád?... Úgy szeretném tudni, mi lett Koppány leányával, Lónával?...

S mikor látta, hogy férje arca elborul, gyorsan hozzátette: - Ne értsd félre szavaimat. Isten úgy megáldott engem fiamban, szeretnék jó lenni a leányhoz, kire valaha nehéz szívvel gondol-tam. Szeretném fölkeresni, gyámolítani. Mondd meg mit tehetnék érte?

A király csak pár pillanatnyi hallgatás után felelt feleségének.

- Semmit sem tehetünk érte, Gizella. Ő felül és kívül áll a mi hatalmunkon. Meghalt.

- Meghalt, - ismételte Gizella és elsápadt.

István elmondta Koppány leányának hősi halálát. A királyné szemét könny öntötte el.

- Isten kiválasztottjai között van ő már. - fejezte be a beszélgetést István. - És én úgy érzem, hogy ezt a boldogságot, hogy most fiunkat ölelhetjük, az ő imájának köszönhetjük.

Gizella megtudakolta Lóna halála napját és elrendelte, hogy a veszprémi templomban minden évfordulón engesztelő szent misét mondjanak Koppány vezér leányáért.

Ami az országépítés munkájából az Úr akaratából rábiztatott, azzal a király már megbirkózott. Meg volt elégedve munkájával, de jól tudta, hogy még nincs befejezve. Minden nemzedéknek tovább kell dolgoznia rajta, megállni nem szabad, mert nem lehet. A megállás összeomlás. Az építés azért a legszebb emberi munka, mert folytonossága megtöretlen. Amit elődeinktől kap-tunk, ahhoz nekünk kell a követ tovább hordani. Mindnyájan az emberiség napszamosai vagyunk.

Dolgozzunk, építsünk. Utánunk jönnek a fiatalok. István király szeme gyönyörködve pihen serdülő fián. Vele együtt örvendeznek a király iránti hűségben megerősödött magyar lelkek s az idegenből jött bajor, olasz lovagok, katonák. Itt, a mi földünkön éppen olyan jó magya-rokká váltak, mint azok, akik a honfoglalókkal jöttek be erre a földre...

A sáttortanyák helyett falvak épülnek szerte az országban. A királyi birtokok, várispánságok, meg a püspökségek székhelyei kezdenek lassanként itt-ott, városokká fejlődni: Esztergom, Fehérvár, Veszprém.

A földeket szorgalmasan bevetik, művelik. A béke áldásai között tovább folyik az országot építő munka.

Az uralkodóhoz hűséges emberek nagy adománybirtokokat kapnak. A legelső ilyen adománybirtokos Doboka fia, Csanád, Vecelin, Hont és Pázmány német lovagok.

A király után az ország legelső embere, a nádorispán. A nádorispán, a várispánok, a két érsek és a püspökök, mind a király mellett állnak, mint az uralkodótanács tagjai.

Nagyboldogasszony napján - így szól István rendelete - minden magyar alattvaló a királyi szék elé állhat panaszával, sérelmeivel, vagy kérelmével. Ilyenkor a király személyesen maga hallgat meg mindenkit és intézkedik az elébe terjesztett ügyekről.

XVI. FEJEZET

A Balaton partjának egyik legszebb, legjobban megművelt birtokán él Bács vitéz, Koppány vezér hajdani hadnagya. Őseinek, a Bács-nemzetségnek birtokában erősítette meg a királyi kegyelem, azóta itt lakik mindentől, mindenkitől elvonulva, csakis uradalma gondjainak élve, meg a falvaiban lakó nép jólétével törődve. Várában, földjén szigorú rendet tart, de egyben kitűnő gazdája és gondoskodó ura népének, melynek jóléte reá van bízva.

Szeretettel, hálával veszik körül, csak azt sajnálják, hogy olyan egyedül él várában. Egyedül és szomorúan. Az emberek összesúgnak: hej bizony nem volna ilyen szomorú Bács úr arca, ha feleség, gyermek sürgölődne-forgolódna körülötte. Kár, hogy ilyen vitéz, derék ember búsulásnak adja magát. A sok fehér haj a halántékán... Milyen különös, egészen fiatal még és már ilyen ősz. Ennek valami különös oka lehet.

Bács semmit nem hall a sugdolódzásból. Hangosan meg ki merne beszélni?... Még azt is csak suttogva találgatják: hová indul el a vár ura minden holdújuláskor?... Ezekre az utakra egyedül megy, soha senkit magával nem visz.

Most is kiadta a rendeletet várnagyának, aztán felnyergeltette kedvelt barna lovát, Felhőt. Felhő, mintha tudná az utat, egyenesen a veszprémvölgyi ösvény felé haladt.

A veszprémvölgyi apácák kolostorát keresi fel Bács minden holdújuláskor. Most is éppen úgy felkeresi, mint mikor Lóna még életben volt. Irénéhez megy, vele beszélget. Megdicsőült úrnőjük emléke lelkük drága kincse.

Iréne mindig szívesen fogadja a vitézt. A nagy kertben ülnek, s közelükben Angelika testvér ruhát varr a szegények számára.

A terebélyes hársfa alatti padon beszélgetnek. Iréne Lónát emlegeti és szeme könnybe lábad.

- Túlontúl jó és nemes volt ő a földi világ számára. Szinte félek celláját elfoglalni, mert ott fogok lakni a jövő hónaptól kezdve.

- Apáca leszel?

Iréne bólintott.

- Akkor én többet nem jöhetek hozzád. Nem fogjuk mi többé egymást látni...

- Gondolni fogunk egymásra.

- El kell válnunk...

- Soha nem válnak el egymástól azok, akik lélekben összetartoznak, - mondta Iréne.

Csend volt. Bács maga elé nézett, Iréne összekulcsolta kezét és ő is hallgatott. Az emberek azt tartják az ilyen csendről, hogy angyal repült el fejük felett és titokzatos dolgokat suttogott fülükbe. Csak lélek kell hozzá, amely az angyali beszédet fel tudja fogni.

- Iréne, - mondta most Bács - én mintha az ő hangját hallottam volna. Lónáét... Te nem?...

- Én szárnyai rebbenését éreztem.

- Mert téged csak megsimogatott szerető, jóságos, meleg szívével. De hozzám beszélt. Tudod, mit mondott nekem? Fogd meg ennek a derék, hűséges leánynak a kezét és ne is ereszd el többé. Legyen ő társad jóban-rosszban, örömben, bánatban.

- Bács... - és Iréne szava könnyekbe fulladt. - Hogyan volna ez lehetséges?... Hiszen én megmondtam a fejedelemasszonynak, hogy Krisztust kívánom szolgálni.

Egyikük sem vette észre, hogy a fejedelemszony ott áll hátuk mögött és pár pillanat óta hallgatja beszédüket.

- Az Üdvözítőt fogod szolgálni leányom akkor is, ha hűséges, szerető felesége leszél férjednek. Krisztus szolgálatában állunk mindannyian, kik teljesítjük kötelességünket.

Iréne sírva borult a fejedelemszony kezére.

- Kelj fel leányom és kövesd lelked vonzalmát, ha az a békés családi élet felé szólít. Ne félj és ne remegj. Semmi bűn nincs a te vágyakozásodban és szeretetedben. Férjed mellett is az Üdvözítőnek fogsz élni és ő, ha igaz szívvel, tiszta lélekkel haladsz utadon, megáldja utadat hitvesed mellett. Merthogy a mi Urunk elment a kánai menyegzőre, ott ült a lakodalmi asztalnál és örvendezett a fiatalok boldogságának.

És nemcsak Iréne, de Bács szeme is telve volt könnyel, mikor a fejedelemszony kezét megsókolta.

A búcsúzásnál aztán így szólt Irénéhez:

- Te itt a görög apácák között éltél, kik a hazádból valók, kik nyelvedet beszélik s ki tudja, egyszer talán visszavittek volna szülőföldedre? Mondd, Iréne, szívesen maradsz itt velem a magyarok földjén, az idegen országban?

Iréne pár pillanatig hallgatott, aztán felelt:

- Hadd mondjam most én neked a Szentírásból Ruth asszony szavait: „A te házad az én házam, a te néped az én népem, ahol te élsz én veled vagyok és ahol meghalsz ott akarok én is megpihenni.”

Így lett a görög Iréne Bács hadnagy felesége. Házasságuk boldog, zavartalan egyetértésben telt el. Három fiúk született. Mindegyik híres vitéz és nevezetes nagy magyar család őse lett.

Az esztergomi udvar híre, fényessége elterjedt mindenfelé. Az emberek örömmel hallják, milyen pompa, ragyogás veszi körül a magyarok királyát, királynéját. Jólétben él a nép, örül királya gazdagságának.

Sokat beszélnek a fiatal Imre hercegről is, ki mellé Velencéből hozattak tudós, bölcs papot nevelőnek. Gellértnek hívják a jámbor férfit, biztosan csak jót és szépet fog tőle a királyfi tanulni.

És a király is boldogan látja, mint halad előre tudásban, mint épül szívben-lélekben fia a velencei Gellért vezetésével.

- Jó embert, erős uralkodót nevelj fiamból, - mondja a király Gellértnek.

Gellért, mióta Radla apátúr az örök dicsőség hazájába költözött, legközelebb áll István szívéhez az udvar népe között.

- Király, - felel a velencei pap - mi tanítók megtesszük a magunk kötelességét. De legtöbbet a szülői példa tehet. Ezért helyesen mondják: az embernek első és legjobb tanítója apja és anyja.

Ezután a beszélgetés után határozta el István király, hogy leírja intelmeit fia számára. Imre herceg már serdülő korában sokat tanulhat belőlük. Ha pedig Isten akarata úgy rendelné, hogy ő nem érné meg fia emberréválását, legyenek ezek az intelmek fia életének irányítói. Mikor az írást olvassa, érezze úgy, mintha apja keze vezetné előre az élet ösvényein.

És írta István király az ő Imre fiának okulására a következőket:

„Ha kívánod a királyi tisztességet, légy békességtűrő, ítélj az emberek dolgaiban békességtűrővel, szánakozással, nyugalommal, mert a jó cselekedetek törvénye főekesség a királyok koronáján. Illik a királynak mindig kegyesnek, irgalmasnak és több egyéb jószágokkal teljesnek és ékesnek lenni, mert a kegyetlenséggel és gonoszsággal fertőzött uralkodó haszontalanul keresi a király nevet, mivel ő csak zsarnoknak mondatik.

Uralkodjál mindenki felett harag, gyűlölség, kevélység nélkül, békességesen, szelíden, ember-ségesen, megemlékezvén szüntelen, hogy minden ember kivétel nélkül egy és ugyanazon állapotban legyen és semmi fel nem emelheti, csak az alázatosság és semmi meg nem alázza, csak a kevélység és gyűlölség.

A vendég és jövevény népeket felkarold, mert nagy haszon van ő bennük. Külön-külön-féle szót, szokást, fegyvert, tudományt hoznak magukkal, mi minden országnak ékességére szolgál, a király udvarát nagyságosabbá teszi. Gyenge és törékeny az egynyelvű és egy-erkölcsű ország. Hagyom ezért fiam, neked, adj nekik táplálást jóakarattal és tisztességes tartást. Hadd éljenek nálad örömebb, semhogy másutt lakoznának.”

Ha ennél a pár sornál nem maradt volna egyéb reánk István királyból, akkor is tündöklő fényben ragyogna előttünk: a glóriás szent, a nagy, erős uralkodó, a fenköltlelkű ember alakja.

Imre herceg nem vehette hasznát apja tanácsainak.

Egy bakonyi vadászaton vadkan támadt reá s kísérete már vérben fekvő haldokolva találta. A szülők boldogsága, egy ország várakozása, reménysége szállt vele korai sírjába.

A nemsokára eljövendő, kegyetlen megpróbáltatásokat talán elkerülhettük volna, ha István királyt, mindenképpen hozzáméltó fia, Imre követi a trónon.

XVII. FEJEZET

- Az Úr kiválasztottjait próbálja meg, - mondta Gellért a gyászoló királynak. Sirasd, gyászold fiadat, mert testedből való test volt ő, a drága ifjú. Én veled együtt siratom lelkemnek gyermekét, - tanítványomat. De aztán fel kell emeled fejed, mert a kötelesség szólít téged, király.

István a kötelesség szóra megrázkódott. Ez a szó mindig, minden körülmények között uralkodott rajta. Kötelesség... Ez volt az első és legfőbb parancs. Teljesítését senkitől nem kívánta olyan erősen mint saját magától.

- Átadtuk a pornak, ami a poré - folytatta Gellért. - Eltemettük fiad testét. De lelke fent van az Úr trónusa előtt és vár bennünket a viszontlátásra.

- A viszontlátásra én édes egyetlen fiam, - ismételte a király halkán.

- Arra kell gondolnod, aki most talán még jobban szenved mint te, mert anya és asszony. Feleségedre, a királynéra, ki fiát vesztette el. Menj hozzá, bátorítsd, erősítsd, közben a te lelked is bátorságot, erőt fog majd nyerni. És ha a szeretet szavaival megnyugtattad a királynét, folytasd tovább munkádat az Úr nevében.

És István gyöngéd szavakkal igyekezett erőt önteni Gizella királyné lelkébe. A királyné hálásan fogadta jóságát és arra gondolt, Isten kegyelmén kívül van még egy vigasza, hogy ilyen emelkedett, nemes ember mellett élheti le életét.

A sápadtarcú, fehérhajú király éppen olyan szorosan fogja az ország gyepölőjét kezében, mint annakidején az acélosmarkú, erős ifjú.

Mert ha a test öregszik, gyengül, arról a lélek mintha tudomást se venne. István király talán soha nem dolgozott annyit, olyan szívósan, erős kitartással mint öreg korában, mikor egyetlen fiának halála után beborult felette az ég.

Trónjának, hatalmának, a szent koronának méltó örököst, a kereszténységnek erős, hatalmas védőt kellett kijelölnie. És most jött a legnehezebb vívódása, tusája.

Talán fiának elvesztése sem sujtotta le úgy, mint aminek be kellett következni.

Imre halála után a trón legközelebbi várományosa Vazul herceg.

Vazul igazi Árpád-vér. Erős, hatalmas dalia, fejfel magaslik ki az emberek közül. Bátor ember, jó katona, de István mégsem meri ráhagyni a magyar trónt, a magyar koronát.

Mindenki tudja, hogy Vazul lelkében ma is a régi hithez ragaszkodik. A király rendeletére megtartja és háza népével is megtartatja az ünnepeket s ilyenkor a templomba is elmegy, de különben...

A királynak hírnökök jelentik, hogy mi történik Vazul udvarában. Táltosok járnak ki-be nála s nagy tüzek mellett állatbelekből jóslatot mondanak. A jóslat mind arról szól, hogy Vazul vérei fognak uralkodni a magyar népen.

És Vazul szívesen hallgatja a jóslatokat. Feleségének meg éppenséggel átszellemül az arca. Mind a ketten három szép, nagy, sugár fiúkra gondolnak: Endrére, Bélára, Leventére. ...Árpád vérenek jogos öröksége az uralkodás.

A táltosok azt is megjósolják, hogy Vazul vérei fogják a régi szabadságot visszaállítani. Megint úgy fog élni a magyar nép, ahogyan ősei éltek. El a kőfalakkal, melyek a zsarnok-

ságot védik!... Tűzbe a városi házakkal, melyek csak szolgálknak valók!... Szabad embernek széljárta frisslevegőjű sátorban a helye. Eke, borona, kapa, kasza?... Szolgakézbe illik. A pusztai harcos ökle kardját szorítja, paripáját kantározza. Az ősi isten elfordította fejét, mert megtagadták az új hit kedvéért. De megint velünk lesz, ha az áldozati kövön kigyúl a tűz...

Aztán igricek jönnek éneket mondani. Az ének szomorú és tüzes, sóvárgó és harcias. Mikor az igricek ujja hangszerükbe csap, mintha a messzi, keleti puszták vihara süvítene keresztül a vár termén.

Különösen az egyik, feketehajú, sötétarcú igric dala tüzes. Szinte megretten az ember, ha Üllő ferdevágású szemébe néz. Hanem az éneke, az gyönyörű. Vazul állandóan ott tartja várában.

Valami vadállati, mindenki mást elmarni akaró szeretettel ragaszkodik az igric a herceghez és annak három fiához. Endre, Béla egyformán kedvesek előtte, de legjobban Leventét szereti. Az a legpogányabb köztük, szokta mondani, annak lelkére még semmit nem hatottak az idegen papok.

Üllő éneke a magyar törzsfők hősi dicsőségéről, ősi szabadságáról beszél... Aztán siratja és dicsőíti azokat, kik ezért a szabadságért harcoltak és életüket adták. Koppányt, a nagyurat, Thonuzóbát, a besenyők hős fejedelmét... végül a legkiválóbb áldozatot, Gyulát, ki főbírája volt az összes magyar törzseknek és menekülve, bujdosásban halt meg a messze idegenben...

Vazul herceg arca kipirul, szeme lángol.

- Csak fűjd Üllő tovább, csak fűjd!...

Senki nem veszi észre a magas, komorarcú férfit, aki halkán bejött a terembe és most Vazulhoz lép.

- Jóestét herceg.

Vazul felugrik.

- Mi az Vata? Te hogy kerülsz ide ilyen váratlanul?

Vata vállat von, mint aki azt mondja: - Nem mindegy az?... Aztán parancsoló mozdulattal mutatott az igricekre: - Küldd el őket. Egyedül akarok veled maradni.

Az igricek meg se várták a herceg intését, gyorsan elhagyták a szobát.

- Vazul, - kezdte Vata - te itt a régi multról, dicsőségről hallgatsz énekeket és tudod, mi törté-
nik azalatt Esztergomban?

- Én már esztendőök óta nem nézek Esztergom felé.

- Én sem, - veti oda Vata és még sötétebb lesz az arca. - Mi keresni valónk lehet nekünk a sok idegen lovag, comes, meg egyéb léhűtő között, kiknek István kiosztogatta Koppány, Thonuzóba meg a többi elpusztított törzsfők földjét. De ha mi nem is megyünk oda, egyet s mást meg kell hallani róluk. Amit a napokban megtudtam, azzal egyenest idevágattam, Vazul. Tudod-e, hogy István az országnagyok, az uralkodótanács tagjai előtt ki akarja jelen-
teni, hogy testvérhugának fiát, a velencei Pétert kívánja királynak?

Vazul megtántorodott. Az erős, hatalmas férfit mintha meglökte volna egy láthatatlan irtózatosszerű kéz.

- István után én vagyok a magyar korona örököse!

- Mi is így tudtuk, így vártuk. És most mégis...

- Vata, hát tűrhetem én ezt?! Szabad nekem ezt túrnóm?!

- Ezt ne tőlem, hanem saját lelkedtől kérdezd. Ha becsüled valamire a vért, amelyből származol, ha szereted fiaidat...

- Őket akarják megrabolni. - És Vazul keze ökölbeszorulva csapott le az asztalra.

Vata végignézett rajta.

- Az öklöd összeszorítod és az asztalt vered vele. Mire való mindez? Az öklöt nem összeszorítani kell most, hanem kinyújtani - kardodért. És nem az asztalt kell verni, hanem hívó szózatban magad mellé parancsolni azokat, akik becsülik, tisztelik Árpád vérét és nem akarnak idegen olaszt látni a magyarok feje felett. Mert Péternek csak anyja volt magyar leány, de ő idegen testében-lelkében, ha most másként mutatja is. Te pedig Mihály fia vagy, Taksony fejedelem unokája.

- Ősi jogomból akar kitúrni a király és fiaimat kisebbíti a velencei miatt.

Megsebzett büszkesége, belefojtott haragja fellángolt és keserű gyűlölködés szorította össze szívét. Fiai iránti szeretete még jobban szította a tüzet. Hogy a három gyönyörű fiúgyermek idegen velencei jött-ment előtt hajtsa meg fejét...

- Inkább dőljön össze a világ, de én nem engedek. Érted Vata?...

- Értem. De a világnak nem összedőlni, hanem összefogni kell. Ha védelmezni akarod magad, cselekedni kell, mégpedig minél előbb.

- Beszélj Vata. Én szó nélkül követem tanácsodat.

- Hallgass rám, Vazul. Én téged nagyon szeretlek, de nem lennék itt, ha nem hinném, hogy elveszett a magyar föld szabadsága, ha a király Pétert teszi meg örökösének. Péternek csak a hatalom, az uralkodás fontos. Eladná testét-lelkét és minket magyarokat meg éppen nagyon könnyen eladna németnek, olasznak, csakhogy trónra ülhessen és koronáját megtarthassa. A külföldi uralkodók megbizottjai mind erősen támogatják Pétert és nem győznek érvekkel hatni a királyra, hízélgéssel a királynéra, vesztegetésekkel azokra az országnagyokra, kiknek lelkiismeretéhez közel lehet férni. Nehéz Istvánnak is térdet-fejet hajtani, hátha még az idegen járom jön?!... Mert István ha erőszakos, ha összetörte is a törzsfőket, de mégis a miénk, hozzánk tartozik. De mi lesz, ha idegen erő, akarat, parancsszó vesz erőt rajtunk? Pedig Péter nem fogja kezében megtartani az ország gyeplőjét és idegen hatalom szolgája, hűbérese is lesz, csakhogy uralmát fenntarthassa. Ismerem a velencei herceget. Bátorsága csak vakmerőség, ereje erőszakosság, okossága fufangosság. Azután meg amilyen féktelenül vad és zsarnokian erőszakos tud lenni, olyan hirtelen ellágyul. Sem a rosszban, sem a jóban nem céltudatos, elszánt. Talán kellő vezetés alatt rendes, tisztos életet élő férfi lehetne, de ha uralkodó lesz, romlásba fogja dönteni az országot.

- Nem fogjuk a trónra engedni, ha kell életem árán is meggátolom... - mondta Vazul herceg.

- Hagyjuk a nagy szavakat, Vazul. Most cselekedetekben kell erősnek lenni. Erősnek, előrelátónak, mert különben mindnyájan elveszünk. És ami ennél sokkal nagyobb baj, el fog veszni a magyar önállóság. A király nagybeteg és ha az ország gyeplője Péter kezébe kerül?...

- Nem fog oda kerülni, fogadom.

Vata hirtelen félbeszakította.

- Nagyon súlyos dolgokról van itt szó Vazul. Nem Péterrel állunk szemben, mert akkor nem kételkednék a győzelemben. Nekünk István király akaratával kell megbirkózni, aki összetörte Koppányt, Thonuzóbát, Gyulát. Töhötöm és Bulcsu ivadékait. Még betegen is félelmetesen erős az ő akarata. Élet-halálharcba megyünk, én tudom. És neked is tudnod kell herceg, mielőtt elindulsz.

- Mindent vállalok, - és Vazul arca kigyúlt.

- Akkor összegyűjtjük a régi hit követőit és azokat az újhitűeket, akik szívük mélyén hozzánk szítnak. Sokan vannak és elkeseredettek. Nem tesszük le addig a fegyvert, míg téged nem jelölnek ki István halála után a magyar trón és korona örökösének. De vigyázz magadra Vazul. Cselekedeted gyorsabb legyen mint szavad, mert ha idő előtt megtudnak valamit Esztergomban, mindnyájan elvesztünk és elvész a mi ügyünk is.

Vazul herceg kezét nyújtotta Vatának és ez a néma kézfogás pecsételte meg szövetségüket.

Még azon az éjszakán hazavágtatott Vata várába, hogy előkészítse a felkelést.

Sem Vazul herceg, sem Vata nem vették észre, hogy mikor az igriceket kiharcolták, Üllő visszaesont a terembe és az egyik óriási láda mögött meghúzódott.

Sejtett volna valamit Vata idejövételének céljáról? Vagy csak az állati, kutyahűségű ragaszkodás vezette?... Mindent akart tudni szeretett gazdájáról és mindent a három fiatal hercegről.

Most, hogy végighallgatta gazdája és Vata beszélgetését, már készen volt elhatározása.

Mikor előjött rejtkehelyéből, arca még sötétebb volt mint rendesen. Ferdevágású, fekete szemében félelmes tűz égett.

A király beteg és öreg - mormolta magában - és ha most hirtelen történne valami, mielőtt az országnagyok a velenceit trónra jelölnék?... Ha most valami történne?... Az én gazdámnak nem kellene harcban kockára tennie életét, s fiai sorsát... a kis Leventéét... Ha a király most váratlanul, hirtelen, gyorsan meghalna, mielőtt a tanács összeül, akkor az Árpád véreből való Vazul következne a trónra. Ha a király?... Remegett az egész teste és forró láz borította el, míg ez a gondolat elhatározássá erősödött.

Érezte, hogy forró láz között hideg verejték önti el és erőtlen lesz mint a gyermek, ki most indul el először lábán.

De aztán megrázkódott és erőt vett gyengeségén.

- Gazdámért, a fiatal hercegekért, a kis Leventéért... - mondta és elhagyta a szobát.

Végigment a hosszú, nagy kőfolyosón a fiatal hercegek „háza” felé.

Az asszonyház üres. Vazul felesége beteg édesapjához ment és csak tavasz felé jön haza.

Az egyik ajtó előtt megállt Üllő. E mögött aludt a kis Levente. Az igricek a küszöbre nyomta fejét.

Úgy maradt sokáig fekvé Levente ajtaja előtt. Nem volt más vágya, csak hogy mégegyszer megcsókolhassa kis gazdája kezét. De nem tehetett. Nem búcsúzhatott kis gazdájától. Csak a küszöbét csókolgatta, aztán elindult útjára.

XVIII. FEJEZET

A király már hetek óta súlyosan beteg. Türelmetlenül sürgeti az országnagyok, az uralkodótanács összehívását. Érzik, hogy ereje fogy és neki nem szabad elmenni, míg mindent tető alá nem hozott.

Úgy érezte magát mint a gazda, kinek termése szanaszét hever a földön és látja, hogy nagy viharfelhők gyülekeznek. Gyorsan, fedél alá menteni mindent, különben...

Ebben az időben legtöbbit nádorispánjával, a kabar törzsből való Aba Sámuellel tanácskozik.

Aba Sámuel egyben sógora is. Kisebbik testvérhugának férje. István sokszor gondolt arra, hátha Aba Sámuel jelölné ki trónörökösül? De Sámuelnek csak két leánya van, így nem marad más hátra, mint idősebb testvérhugának és a velencei dogének fia, Péter.

Vazul már számításba sem jöhet. Az utóbbi időkben egyre nyugtalanítóbb hírek érkeznek róla. Meg kell ezekről a hírekről bizonyosodni, mondja a király nádorának. Igaz volna, hogy Vazul és Vata titokban seregeket gyűjtenének?... Nagy a zűrzavar mindenfelé.

A nádorispán csak késő este hagyja el a nagybeteg király hálókamráját. Később a királyné jön be. Gizella mindenáron virrasztani akar férje mellett, de István megkéri, hogy pihenjen le nyugodtan, ő is aludni fog.

A király egyedül maradt. A nádorral való beszélgetés kimerítette. Álomba merült.

Arra riadt fel, hogy egy sötétarcú, ferdeszemű ember áll ágya előtt. Kezében kivont kard és a kard egyenesen István szívének szegezve. A király felül ágyában és fennszóval kiáltja: „Ha Isten velem, ki ellenem?” És a kard csörömpölve hull ki a gyilkos kezéből.

A zajra szolgák rohannak be, egyenesen a merénylőnek. De az villámgyorsan felkapja a kardot, mellyel a királyt akarta megölni és saját szívére szúrta keresztül.

- Isten irgalmazzon lelkének, - mondja a király - bizonyára eszét vesztett ember lehetett.

- Kegyelmeddel legyen mondva uram, - szól most az egyik tiszt, ki kell kutatni, hogy jutott be a palotába és kik voltak bűntársai?

- Az alávaló orgyilkos halott, - mondta Aba Sámuel, akit hirtelen előhívtak. - Őt már nem lehet vallatni.

Közben a királynét is felkeltették. Gizella remegve, sírva borult férje kezére.

A katonák fölemelték a holttestet, hogy kivigyék a hálókamrából. Az egyik katona hirtelen felkiáltott: - Nini, hiszen ez Üllő, Vazul herceg igrice.

Csend, döbbenetes, a szívek verését elállító csend. Aztán István felül ágyában, arca ijesztően sápadt, de hangja erős és parancsoló.

- Vazul herceget azonnal fogjátok el és hozzátok elém. Én magam fogom őt kihallgatni.

Vazul soha nem jutott a király színe elé.

Az úton, mely Szerémségből Esztergomba, a királyi udvarhoz vezetett, megvakították, ólmot öntöttek fülébe. A legdaliásabb Árpád-herceg élő-halottá vált.

Egy kolostorban talált menedéket, papok könyörületesége ápolta a magával tehetetlen embert.

Bács egy menekülő katonától tudta meg a rettenetes hírt.

Nem törődve saját élete biztonságával, nem azzal, hogy a leendő király, Péter üldöztetni fogja, rohant Vazul várába.

A három fiatal herceget még ott találta.

- Fussatok! - mondta Bács - a halál elől menekültök.

- Apánkat Esztergomba vitték, - felelt Endre. - Hol van édesapánk?

- Semmit ne kérjétek, meneküljétek!

- A király maga elé rendelte apánkat, - folytatta Béla - mi bizunk a király oltalmában.

- A király nagybeteg. Idegen kézbe jutott már a rendelkezés. Menekülnötök kell.

Mikor látta a fiatal hercegek habozását, hozzátette:

- Értsétek meg hát, miről van szó. Az a bűnötök, hogy Árpád férfiágon levő vérei vagytok. Menekülnötök kell. Ki tudja, mit akar veletek a jövő? Az Úr talán nagy hivatást szánt nektek, most mentsétek életeteket, hogy aztán teljesíthessétek az ő parancsait.

És a sötét éjszakában négy lovag vágat rengeteg erdőkön, nagy pusztákon keresztül. Ott az ország határán a negyedik megáll, búcsúzik és azt mondja a három ifjúnak: Az Úr kegyelme vezessen benneteket Árpád vérei, Endre, Béla, Levente. És az Ő kegyelme hozzon majd vissza, ha itt, a magyar földön szükség lesz reátok.

Bács visszatért várába. Soha senki sem tudta meg, hogy ő mentette ki a halálból Árpád véreit, - a leendő magyar királyokat.

István király utolsó napjait éli.

Elbúcsúzott feleségétől, Gizellától, országnagyjaitól, trónjának kijelölt örökösétől, a velencei hercegtől, Pétertől. Aztán Gellértet hívatta, kit fia halála után Marosvárra neveztetett ki püspöknek.

Sokáig elbeszélgetett a pappal arról, ami örökre elmerült a mult tengerében, arról, amit viselnie, hordoznia kellett, amit a sors áldozatként követelt tőle. Aztán meggyónt, felvette a szentségeket, a püspök feloldozta és a király egyedül maradt.

István összekulcsolta kezét és halkán mondotta:

- Uram, Te embernek küldtél le engem a földre és halhatatlan lelkednek egy részét adtad nekem, mikor magadtól elbocsátottál. Érzem, nemsokára ott fogok állni Előtted és vissza kell adnom ajándékomat. Te lásd Uram és kegyelmesen ítéld felettem, mikor számot kell adnom róla: Hozzád méltóan őriztem-e meg a Te ajándékomat a hosszú földi bolyongás alatt?...